

การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา
กองทุนหมู่บ้านปลายราง ม.8 ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต
สาขาเทคโนโลยีการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
ปีการศึกษา 2544

บทคัดย่อ

ชนพร อึ้งศิริไพศาล : การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา
กองทุนหมู่บ้านปลายราง ม.8 ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

อาจารย์ที่ปรึกษา : พ.อ. ดร.วรศิษย์ อุทัย, 64 หน้า

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีเนื้อหาเป็นรายงานการประเมิน โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา กองทุนหมู่บ้านปลายราง ม.8 ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา ทำการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2544 ถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2545

ผลการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านปลายราง ได้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งด้านกายภาพและชีวภาพพบว่าได้เอื้ออำนวยให้ระบบการเกษตรแบบผสมผสานลักษณะไร่นาสวนผสม โดยทั้งนี้จะต้องมีการปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่เดิมให้สามารถเก็บน้ำได้ เนื่องจากปัจจุบันพบว่ามีสภาพดินเงินและขาดหายไปเป็นระยะ และในด้านเศรษฐกิจและสังคมพบว่า หมู่บ้านปลายรางเป็นหมู่บ้านที่มีระบบเกษตรในหมู่บ้านกำหนดสภาวะเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับจ้างตามฤดูกาลในการเกษตร เช่น การทำไร่ไถนา ไร่มันสำปะหลัง ซึ่งต้องอาศัยแรงงานมาก ประชากรวัยแรงงานในหมู่บ้านปลายรางไม่มีผู้ว่างงาน ผู้จ้างเป็นนายทุนในหมู่บ้าน การหมุนเวียนของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ หมุนเวียนใ้ช้อยู่ในหมู่บ้าน ในบางช่วงของปีต้องมีการรอรองานเพราะกำลังแรงงานไม่พอ จึงไม่พบว่ามีกรอพยพแรงงานออกนอกหมู่บ้านเนื่องจากไม่มีงานทำ สภาพการทำมาหากินที่บีบรัดให้ทันฤดูกาลเช่นนี้ทำให้การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านขาดการเชื่อมโยงจึงพบว่า กลุ่มที่เป็นทางการต่าง ๆ ไม่มีความต่อเนื่องในการบริหารกลุ่มเท่าที่ควร หมู่บ้านปลายรางได้มีการปรับตัวเพื่อหาทางออกในข้อจำกัดเหล่านี้ ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์แทนการปลูกพืชเสริมในฤดูกาลที่แห้งแล้ง และการทำกิจกรรมนอกการเกษตรด้านการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ขายอาหารที่ปรุงสำเร็จ และรับงานทอต่าง ๆ มาทำเป็นรายครัวเรือน โดยไม่ต้องผ่านการรวมเป็นกลุ่มใหญ่

ผลการประเมินโครงการในด้านงานกองทุนหมู่บ้าน พบว่า เนื่องจากระยะเวลาที่ศึกษายังเป็นเพียงระยะ 10 เดือนเท่านั้น จึงพอประเมินได้เพียงระดับหนึ่งคือ พบว่าคณะกรรมการมีศักยภาพในความสามารถการจัดการ โดยมีประสพการณ์จากงานด้านการเงินต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น กลุ่ม ชกส. กลุ่ม

ออมทรัพย์สัจจะ จึงเป็นหมู่บ้านที่มีความพร้อมและได้รับเงินกองทุน 1 ล้านบาท ในเวลาที่เร็วกว่าหมู่บ้านใกล้เคียง จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการมีความมั่นใจในการชำระเงินกู้ของสมาชิกโดยก่อนให้กู้ได้มีการพิจารณาเป็นรายกรณีทุกกรณี และเนื่องจากในหมู่บ้านมีงานรับจ้างตลอดฤดูกาล ผู้มีส่วนใหญ่นำไปหมุนเวียนในครอบครัวและมีรายได้จากการเกษตรและรับจ้างในการเกษตรมาคืนให้กองทุน นอกจากนี้เป็นเงินหมุนเวียนของหมู่บ้านแล้วกองทุนหมู่บ้านเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่ได้ฟื้นฟูศักยภาพความสามัคคี ความเข้มแข็งของหมู่บ้านกลับมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่หมู่บ้านถูกลดรอบงาโดยระบบการผลิตแบบทุนนิยมมาาระยะหนึ่ง จนวิถีชีวิตบ้านปลายรางแทบจะเหมือนกับสังคมเมือง การพบหน้าพูดคุยกันแทบไม่มี การได้กลับมาปรึกษาหารือ รวมกลุ่มกัน การประชุมทุกครั้งปัจจุบันได้รับความร่วมมือดีมาก สมาชิกหมู่บ้านทั้งคนจน คนปานกลาง และคนรวย มีความเป็นเจ้าของกองทุนร่วมกัน และมีการแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น อนามัยหมู่บ้าน ครู และวัด ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ภาพเหล่านี้เคยมีมาแล้วในสมัยอดีตของหมู่บ้าน แต่ขาดหายไปเพราะกระแสของทุนนิยม การได้รับการฟื้นฟูศักยภาพความเข้มแข็งเหล่านี้จะได้รับการสืบทอดต่อเนื่องต่อไปก็ต้องอาศัยการเข้าไปมีส่วนจากหลาย ๆ ด้าน ทั้งรัฐ เอกชน และชุมชนเอง ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่าจะเป็นการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงดำรัสไว้ว่า “เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง”

สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ
ปีการศึกษา 2544

ลายมือชื่อนักศึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ร่วมปรึกษา.....

หน้าอนุมัติ

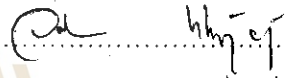
อาจารย์ที่ปรึกษา และกรรมการสอบ ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ ของสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ได้

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พ.อ. ดร. วรศิษย์ อุทัย)

กรรมการสอบ

(นางสาววาสนา แก้วกล้า)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ

(รองศาสตราจารย์ ทรงพร ทาเจริญศักดิ์)

คณบดีสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม

18 ต.ค. 2545

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี, ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บุคคล และกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ อย่างดียิ่ง ทั้งในด้านวิชาการ และด้านการดำเนินงานวิจัย อาทิเช่น

- พ.อ. ดร. วรศิษย์ อุทัย อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
- คณาจารย์ทุกท่านที่สอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ
- คุณวาสนา แก้วกล้า ผู้ติดตามและตรวจสอบงาน
- คุณอภิรักษ์ คำลือเกียรติ ที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะการดำเนินงาน
- นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประธานกองทุนหมู่บ้าน ที่ให้ข้อมูล และทำนุบำรุง ขอบพระคุณพระคุณบิดา มารดา ที่ให้การเลี้ยงดูอบรมและส่งเสริมการศึกษา

เป็นอย่างดีมาตลอด

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
หน้าอนุมัติ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ภูมิหลัง	1
2. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ	2
3. กรอบความคิดทฤษฎี	3
4. วิธีดำเนินการ	3
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินโครงการ	5
บทที่ 2 ปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
1. นโยบาย หลักการ และวัตถุประสงค์	6
2. ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	7
3. หลักเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง กรณีศึกษาหมู่บ้านปลายราง	9
4. หลักการประเมินโครงการ (CIPP MODEL)	11
5. วิเคราะห์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุน	12
6. เอกสารหลักวิชาอื่น ๆ	14
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ	19
1. วิธีการประเมินโครงการ	19
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	20
3. ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน	20
4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน	20
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล	21
6. การวิเคราะห์ข้อมูล	21

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 ผลการติดตามประเมินโครงการ	33
1. ผลการประเมินบริบทชุมชน	34
2. ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม	58
3. ผลการประเมินเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้รู้	68
4. สรุปการบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำประเมินโครงการ	70
บทที่ 5 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	77
บรรณานุกรม	83
ภาคผนวก ก แผนที่ต่าง ๆ	86
ภาคผนวก ข เอกสารที่เกี่ยวข้อง	104
ภาคผนวก ค รูปภาพ	113

บทที่ 1

1. ภูมิหลัง

ด้วยนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การนำโดย พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่มีนโยบายหลักคือ แก้ไขปัญหาความยากจน ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน รัฐบาลได้แถลงต่อรัฐสภาถึงแนวทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ณ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 มีสาระสำคัญที่ได้กล่าวถึงกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาหนี้ โดยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นโครงการหลักและเร่งด่วนโดยมีปรัชญา เพื่อลดความยากจน เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน สร้างรายได้ กระตุ้นเศรษฐกิจระดับฐานราก เสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้มีการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุนด้วยตนเอง

จากการแถลงนโยบายดังกล่าวรัฐบาลได้มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติขึ้น โดยได้จัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่หมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งละ 1 ล้านบาท ซึ่งถือเป็นการสร้างและกระจายโอกาสแก่ชีวิตของประชาชนอีกรูปแบบใหม่ที่นอกเหนือไปจากการสงเคราะห์แบบให้เปล่า โดยทั้งนี้งบประมาณที่ต้องจ่ายลงถึง 79,754 ล้านบาทกระจายสู่ชุมชนและหมู่บ้านจำนวน 79,754 แห่งทั่วประเทศ ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วย การจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544

การอัดฉีดเม็ดเงินลงระดับชุมชนดังกล่าว เป็นกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาที่เรียกว่า ทักษิณนิคส์ (Taksin-nomics) หรือ Economic Populism¹⁾ ซึ่งเป็นวิธีการที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดที่ประเทศไทยยังไม่เคยนำมาใช้ จึงมีการแสดงความคิดเห็นหลากหลายความเห็นจากสื่อและหน่วย

¹⁾ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ กทบ. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เอกสารพิมพ์เผยแพร่

²⁾ กระทรวงศึกษาธิการ, ศูนย์ประชาสัมพันธ. (4.ม.ค. 45) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับโครงการเพิ่มประสิทธิภาพและการบริหารจัดการฯ มติชนรายวัน : 18.

³⁾ พัฒนา กิติอาษา. (2544). "ชุมชน" การพัฒนาชุมชนและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ใน เอกสารประกอบการบรรยายวิชา วิจัยชุมชน วันที่ 15 ธันวาคม 2544. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

งานต่าง ๆ ในหลายกระแสการวิพากษ์วิจารณ์เหล่านั้น การได้มีการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองในครั้งนี้จะเป็นคำตอบยืนยันให้ได้ว่า การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวในระยะหนึ่งแล้วนั้น ผลที่แท้จริงจะเป็นอย่างไรและควรจะมีการปรับปรุงแนวทางพัฒนาโครงการต่อไปหรือไม่

2. วัตถุประสงค์ของการประเมิน

การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานทั้ง ภายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน กรณีศึกษาหมู่บ้านปลายราง ม.8 ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

2.2 เพื่อทราบว่ากระบวนการดำเนินงานของโครงการกองทุนหมู่บ้านบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใด ตามหัวข้อต่อไปนี้

2.2.1 เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้าน

2.2.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง

2.2.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเอง สร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน

2.2.4 กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

2.2.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้าน

2.3 เพื่อทราบว่ามิปัจจัยด้านบวกและด้านลบอะไรบ้างที่สนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของกองทุน

2.4 เพื่อทราบว่าได้เกิดองค์กรเครือข่ายของการเรียนรู้หรือไม่ จากกระบวนการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้

2.5 เพื่อทราบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

3. กรอบแนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎีในการประเมินนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดรูปแบบของการประเมินไว้แตกต่างกัน แนวคิดที่ได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จัก ได้แก่ แนวคิดที่มีการกำหนด “แบบจำลอง” ที่เป็นระบบมีหลักสมเหตุผลที่จะนำไปสู่การวางแผนงานที่ง่ายและชัดเจน ซึ่งมีหลายท่าน เช่น

แนวคิดของสคริปทอน แนวคิดของแฮมมอนด์ แนวคิดของโพรวิต และแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม ซึ่งในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ใช้แนวคิดของสตัฟเฟิลบีมในการนำทางสำหรับการกำหนดตัวบ่งชี้ เพื่อการเก็บข้อมูลซึ่งเรียกว่า “ซีพีพี-โมเดล” (CIPP MODEL) สตัฟเฟิลบีมได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ โดยได้พิจารณาโครงการที่ถูกประเมินในเชิงระบบ (System Approach) สตัฟเฟิลบีมได้แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. การประเมินบริบท (CONTEXT)
2. การประเมินตัวป้อนเข้า (INPUT)
3. การประเมินกระบวนการ (PROCESS)
4. การประเมินผลที่เกิดขึ้น (PRODUCT)

เนื่องจากสภาพชุมชนและท้องถิ่นแบบไทยนั้นมีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกัน การประเมินโดยใช้แนวคิดเชิงระบบแบบ CIPP Model จะช่วยให้การประเมินมีความครอบคลุมและรัดกุม สอดคล้องกับเงื่อนไขสำคัญของการประเมินยุคปัจจุบันที่เป็นยุคกระจายอำนาจ (วิทยุสุวรรณหกุล : 2545) โดยผลประเมินจะต้องสมเหตุผลสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบทต่าง ๆ อย่างเหมาะสมมีคุณธรรมให้ทิศทางการนำไปปฏิบัติ

4. วิธีดำเนินการ

เนื่องจากผู้ประเมินได้ใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ดังนั้นจึงต้องจัดเก็บข้อมูลในเชิงระบบ โดยแยกตามองค์ประกอบของระบบเพื่อศึกษาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดสิ่งที่จะประเมิน

ได้แก่ “โครงการกองทุนหมู่บ้าน” กรณีศึกษาหมู่บ้านปลาทราย ม.8 ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา โดยแยกเป็นหน่วยระบบที่ต้องประเมินคือ

A หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้

B หน่วยระบบการดำเนินงานกิจกรรมของผู้ดูแลราย

โดยทั้งหน่วย A และ B จะได้ใช้ CIPP Model เป็นกรอบในการประเมิน

ขั้นที่ 2 ขอบเขตของการประเมิน/การเลือกพื้นที่

ขอบเขตที่ประเมินคือ สภาพทางกายภาพและหน่วยทางสังคมของหมู่บ้านตามความหมาย
ว่าเป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องถิ่นที่ระบุไว้ในข้อ 3 ในหมวด
1 ของระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544

ขั้นที่ 3 กำหนดตัวแปรที่จะศึกษา โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์และหาตัวชี้วัดของตัวแปร

โดยใช้ CIPP MODEL ในการพิจารณาตัวแปรและตัวชี้วัด

ขั้นที่ 4 ระบุแหล่งข้อมูล ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data Source) ได้แก่ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากกลุ่มเป้าหมาย
ในพื้นที่จริงที่โครงการตั้งอยู่

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Source) โดยศึกษาจากเอกสารที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้
ได้แก่ สำนักงานที่ดินเขต 3 จ.นครราชสีมา สำนักงานพัฒนาชุมชน อ.สูงเนิน และองค์การบริหาร
ส่วนตำบลมะเกลือเก่า อ.สูงเนิน ได้แก่ ข้อมูล กชช. 2 ค, จปฐ 2, และข้อมูลสำรวจชุดดิน

ขั้นที่ 5 การเลือกผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลบางส่วนต้องเลือกตามที่กำหนดไว้ใน บร.1 - บร.12 บางส่วนต้องเลือกแบบเฉพาะ
เจาะจง เช่น

1. ข้อมูลทั่วไปใช้วิธีแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามประเภทของข้อมูลที่ต้องการโดยลักษณะใด
มิตติ และการแบ่งเขต (Zone) ทางสังคม โดยให้สมาชิกในหมู่บ้านเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องการแบ่งเขต
ตามธรรมชาติ

2. ข้อมูลโครงการกองทุนหมู่บ้าน คัดเลือกโดยใช้วิธีการแบ่งประเภทของประชากรที่จะ
ศึกษาและเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัว
อย่างที่มีลักษณะสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

ขั้นที่ 6 ประเภทของข้อมูล/การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมเป็นตัวเลข และวิเคราะห์
เชิงพรรณนา (Discriptive) โดยใช้สถิติแบบง่าย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย การแจกแจงความถี่ในการ
อธิบาย

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นข้อมูลเชิงบรรยายใช้วิธีการวิเคราะห์คุณ
ลักษณะและการวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้กรอบทฤษฎีจัดกลุ่ม และหาความสัมพันธ์เพื่ออธิบายให้
เห็นเชิงประจักษ์

ข้อที่ 7 กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการที่ใช้ ได้แก่

1. ศึกษาจากข้อมูลมือสอง รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่มีการรวบรวมไว้แล้ว
2. การสัมภาษณ์ (Interview) โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และ แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)
3. การสำรวจในบางหัวข้อที่ต้องการ เช่น สภาพพื้นที่ทางกายภาพ
4. การสังเกต (Observation)
5. ข้อมูลจากการสนทนา (Group discussion)
6. การจดบันทึกในสนาม (Field Note) มาตรฐานเป็น Fine Note เมื่อออกจากสนาม
7. เก็บประเด็นปัญหา ข้อสงสัย จาก Fine Note เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม
8. การใช้แบบสอบถามตามแบบ บร.1 - บร.12 (ดังในภาคผนวก)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานและกระบวนการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
2. ได้ทราบและมีความรู้ความเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคและสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนฯ
3. ได้ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของการบริหารการพัฒนาเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน และแนวทางวัดความสำเร็จในโครงการการพัฒนาต่าง ๆ ระดับหมู่บ้าน
4. ทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้านในพื้นที่โครงการตั้งอยู่
5. ทราบความคิดเห็นของชาวบ้านในหมู่บ้านต่อโครงการกองทุนหมู่บ้าน
6. นำข้อมูลจากการประเมินเป็นข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการ
7. เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจชุมชน และความรู้พื้นฐานในกระบวนการพัฒนาชุมชนของประชาชนในหมู่บ้าน นอกเหนือจากการได้ความรู้ ข้อเท็จจริง เฉพาะที่เกี่ยวกับโครงการกองทุนหมู่บ้าน

บทที่ 2

ปฏิทัศน์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ จะได้กล่าวถึงงานเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การประเมิน ซึ่งจะกล่าวเป็น 6 หัวข้อ ดังนี้

1. นโยบาย หลักการ และวัตถุประสงค์
2. ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. หลักเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ของกรณีศึกษาหมู่บ้านปลายราง ม.8 ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา
4. หลักการประเมินโครงการ (CIPP Model)
5. วิเคราะห์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
6. เอกสารหลักวิชาอื่น ๆ

1. นโยบาย หลักการ และวัตถุประสงค์

1.1 นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นนโยบายที่รัฐบาลภายใต้การนำโดย พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ใช้เป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นโครงการหลักและเร่งด่วน และจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่หมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งละ 1 ล้านบาท

1.2 หลักการและแนวดำเนินการ

- 1) เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
- 2) ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
- 3) เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
- 4) เชื่อมโยงกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาคม
- 5) กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

1.3 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

- 1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่าย บรรเทาหตุฉุกเฉิน และนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพ
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการกองทุน
- 3) เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านในด้านการเรียนรู้ และพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- 5) เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้าน หรือชุมชนเมือง

ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้จะใช้แนวทางนโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์ดังกล่าว เป็นหลักในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านด้วย

2. ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในหัวข้อระเบียบต่าง ๆ นี้ มีระเบียบที่เกี่ยวข้อง 2 เล่ม คือ

1. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ พ.ศ. 2544
2. ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วย การจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2.1 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ พ.ศ. 2544 ประกอบไปด้วย 2 หมวด

หมวดที่ 1 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยมีคณะกรรมการ คณะหนึ่ง เรียกว่า "คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.)" ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน และคณะกรรมการที่มาจากแต่งตั้ง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกักองทุนหมู่บ้านและชุมชน คือ

1. กำหนดนโยบาย การจัดตั้ง และการบริหารกองทุน
2. กำหนดแผนการจัดหาเงิน และจัดสรรเงิน และออกระเบียบเกี่ยวกับการเงิน
3. รายงานผลการดำเนินงานให้รัฐมนตรีทราบปีละ 1 ครั้ง
4. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน

หมวดที่ 2 สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้กล่าวว่า สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นสำนักงานในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นที่ปฏิบัติงานด้านธุรการ ศึกษารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ เป็นผู้ประสานงานกับส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ

2.2 ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วย การจัดตั้งและบริหาร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

- 1) กำหนดแหล่งเงินและทรัพย์สินที่เป็นที่มาของกองทุน
- 2) กำหนดขั้นตอนการจัดสรรเงิน
- 3) ในการอนุมัติให้คณะกรรมการกองทุนเริ่มเข้าบริหารจัดการและเบิกจ่ายเงินจากบัญชีกองทุนหมู่บ้าน มีหลักการประเมินความพร้อมของกองทุน จะต้องเป็นไปตามข้อที่ 41 ของระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ซึ่งถือเป็นแบบติดตามสังเกตการณ์คัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ดังนี้
  1. จะต้องมิควรรี้นสามในสี่ของครัวเรือนทั้งหมดเข้าร่วมประชุม
  2. การเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นไปตามมติที่ประชุม
  - 4) คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน จะต้องเป็นไปตามข้อ 17 ของระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ดังนี้
    1. เป็นผู้มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์
    2. เป็นผู้อยู่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านและมีทะเบียนบ้านในหมู่บ้านนั้น ๆ ติดต่อกันครบ 2 ปีเต็ม
    3. ไม่ถูกไล่ออกจากหน่วยราชการ
    4. ไม่วิกลจริต
    5. ไม่ถูกศาลพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือความรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพย์สิน
    6. ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท
    7. ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่เสียสิทธิ์ตามมาตรา 68, วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
    8. ไม่เคยถูกไล่ออกจากการเป็นกรรมการกองทุน
    9. ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย

10. ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนา เสียสละ ไม่เล่นการพนัน ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ยึดมั่นระบอบประชาธิปไตย

5) แบบคำขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หมู่บ้านและชุมชนเมืองจะต้องมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. กระบวนการคัดเลือกกรรมการกองทุนโปร่งใสหรือไม่
2. คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุนมีครบถ้วนหรือไม่
3. มีความรู้และประสบการณ์ ความมั่นใจ ในการบริหารกองทุนอย่างไร
4. การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนของประชาชน
5. สมาชิกมีการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนหรือไม่
6. มีการเปิดบัญชีไว้ธนาคารเพื่อรับโอนเงินที่ได้รับจัดสรรจากคณะกรรมการ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ภายใต้ชื่อบัญชี "กองทุนหมู่บ้าน (ชื่อบ้าน..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....)"

6) การพิจารณาเงินกู้สำหรับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การพิจารณาเงินให้กู้กับผู้กู้นั้น คณะกรรมการจะต้องดำเนินการตามหมวด 7 ว่าด้วย การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. คณะกรรมการกองทุนมีอำนาจในการอนุมัติเงินกู้อย่างหนึ่งไม่เกิน 20,000 บาท
2. ในกรณีที่คณะกรรมการกองทุนมีมติเห็นควรอนุมัติเงินกู้อย่างใดเกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ ให้คณะกรรมการกองทุนเรียกประชุมสมาชิกเพื่อให้สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดต่อไป แต่ต้องไม่เกิน 50,000 บาทต่อ 1 ราย
3. เมื่ออนุมัติเงินกู้ยืมให้บันทึกความเห็นในแบบคำขอกู้ยืมเงิน พร้อมทั้งส่งสำเนาแบบคำขอกู้ยืมเงิน ตลอดจนเงื่อนไขและรายละเอียดในการอนุมัติเงินกู้แจ้งให้ผู้ขอกู้และธนาคารรับทราบโดยเร็ว
4. ให้ผู้แทนกรรมการกองทุนอย่างน้อย 2 คน เป็นผู้ทำสัญญากู้ยืมเงินกับผู้ขอกู้ที่ได้รับอนุมัติ และให้ผู้ขอกู้เปิดบัญชีออมทรัพย์กับธนาคาร และแจ้งหมายเลขบัญชีออมทรัพย์ให้คณะกรรมการทราบ

3. หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้าน กรณีศึกษาบ้านปลายราง ม.8

ต. มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

คณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านปลายรางได้มีการกำหนดระเบียบกองทุนหมู่บ้าน สรุปพอสังเขปได้ดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุน

- 1) เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้แก่สมาชิก
- 2) เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ด้วยวิธีถือหุ้น
- 3) เพื่อให้บริการเงินกู้แก่สมาชิก
- 4) เพื่อพัฒนาจิตใจสมาชิกให้เป็นคนดี

3.2 แหล่งที่มาของเงินทุน

ในระเบียบได้ระบุแหล่งที่มาของเงินทุน ตามระเบียบที่กำหนดไว้ในระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หมวด 6 กองทุนและสมาชิกกองทุน แต่ไม่รวมเอาเงินฝากสัจจะเข้าเป็นเงินกองทุน เนื่องจากหมู่บ้านปลายรางไม่ได้รวมเอากองทุนเงินฝากสัจจะเข้ากับกองทุนหมู่บ้าน

3.3 คุณสมบัติของสมาชิก

- 1) คุณสมบัติที่สำคัญคือ ต้องอาศัยอยู่ในหมู่บ้านปลายราง 6 เดือนขึ้นไป และมีอายุ 20 ปีขึ้นไป
- 2) ถือหุ้นอย่างน้อยสิบหุ้น แต่ไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมดที่มีอยู่ในกองทุน

3.4 การเข้าเป็นสมาชิกกองทุน ต้องแจ้งความจำนงโดยการยื่นคำขอสมัครเป็นสมาชิกที่คณะกรรมการกองทุนเพื่อพิจารณาเมื่อเห็นสมควร กองทุนฯ จะแจ้งให้มาชำระค่าธรรมเนียม ค่าในภายใน 3 วัน

3.5 การพ้นสภาพการเป็นสมาชิก ได้มีกำหนดระเบียบการพ้นสภาพการเป็นสมาชิกตามระเบียบที่กำหนดไว้ในหมวด 5 ข้อ 19 และ 20 ของระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ราชกิจจานุเบกษา ภาคผนวก ข)

3.6 ระเบียบอื่น ๆ ที่สำคัญ คือ

- 1) ผู้ที่ขาดจากการเป็นสมาชิกภาพจะมีสิทธิ์สมัครเป็นสมาชิกใหม่ต้องเป็นผู้ขาดจากการเป็นสมาชิกติดต่อกันมากกว่า 1 ปี
- 2) เงินค่าธรรมเนียมแรกเข้านั้น ทางคณะกรรมการจะต้องนำไปใช้จ่ายในกิจกรรมการบริหารจัดการกองทุน
- 3) เงินค่าหุ้นของสมาชิกนั้น ทางคณะกรรมการได้นำฝากไว้ธนาคารออมสิน อำเภอสูงเนิน และการชำระหุ้นจะต้องชำระเป็นเงินสด
- 4) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมี 9 คน
- 5) กองทุนประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษาของกองทุน x คน

6) หมู่บ้านปลายรางได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการถูกต้องตามระเบียบที่กำหนดไว้ในระเบียบของกองทุนแห่งชาติ

7) หลักประกันเงินกู้ กำหนดให้สมาชิกกองทุนจำนวน 2 คน เป็นผู้ค้ำประกัน และห้ามสามี-ภรรยา-ผู้อาศัยอยู่บ้านเลขที่เดียวกันเป็นผู้ค้ำประกัน

8) การชำระเงินกู้ มีระเบียบสำคัญดังนี้

- ชำระคืนภายใน 1 ปี โดยฝากชำระที่คณะกรรมการ เพื่อดำเนินการให้สมาชิกคราวละ 10 คนขึ้นไป
- กรณีเป็นเงินกู้ฉุกเฉิน ส่งคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยภายในระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือน
- อัตราดอกเบี้ยร้อยละ .50 บาทต่อเดือน หรือกรณีฉุกเฉินร้อยละ 1 บาทต่อเดือน

4. หลักการประเมินโครงการรูปแบบการประเมินแบบชีพท์โมเดล

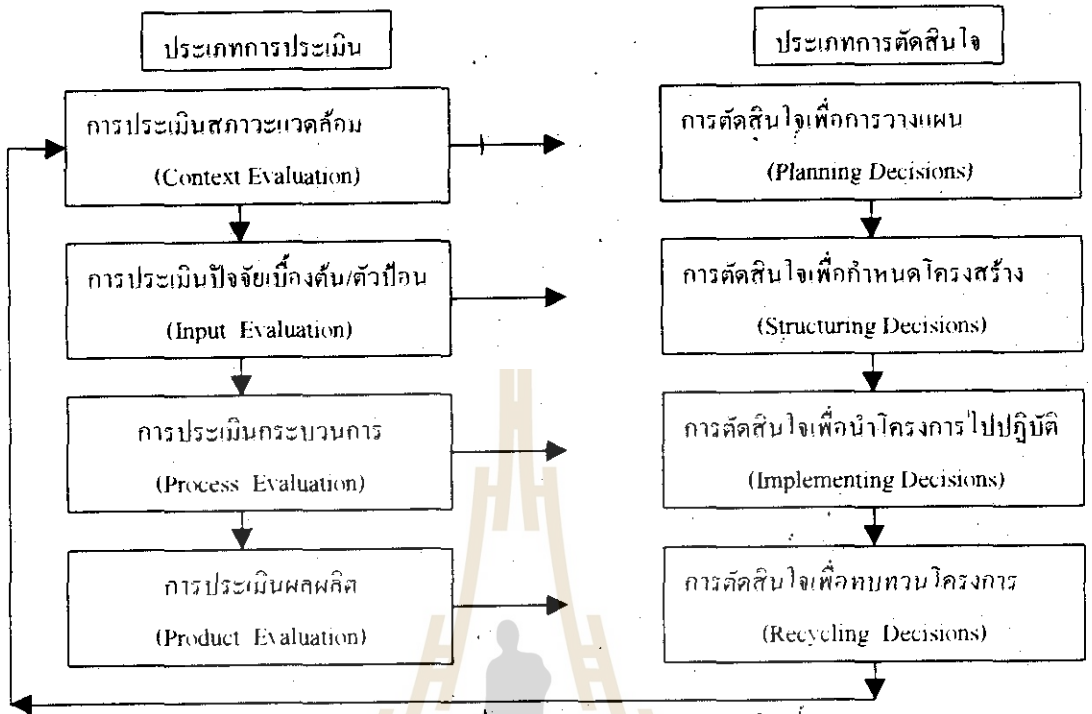
1. รูปแบบการประเมินแบบชีพท์โมเดล

จำเนียร สุขหลาย และคณะได้สรุป "รูปแบบการประเมินแบบ "ชีพท์โมเดล" ในหนังสือรวมบทความทางการประเมินโครงการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (บรรณาธิการ), 2544 :221-234) ดังนี้

"เป็นรูปแบบการประเมินทั้งวัตถุประสงค์ว่าบรรลุหรือไม่ และเพื่อให้ได้รายละเอียดในการตัดสินใจโครงการ โดยเป็นการรับข่าวสารแบบสะสม สะดวกในการปฏิบัติ โดยแบ่งขั้นการประเมินออกเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นการวิเคราะห์กิจกรรมและข้อมูลที่จะประเมินเพื่อเสนอความต้องการของผู้ตัดสินใจ
2. ขั้นการรวบรวมสารสนเทศ (Information) ที่ต้องการ
3. ขั้นการเสนอสารสนเทศให้แก่ผู้ตัดสินใจ

โดยได้ระบุรูปแบบการประเมินที่จะสอดคล้องกับสิ่งที่จะต้องประเมินกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นวัฏจักร (cycle) ต้องใช้กับโครงการที่เป็นระบบ โดยแบบจำลองชีพท์ประเมินในด้านต่างๆ ซึ่งคล้ายคลึงและสอดคล้องกับรูปแบบการประเมินแบบชีพท์โมเดล ที่กล่าวโดย เขาวดี รางชัยกุล (2542 : 42-60) ซึ่งได้จัดการประเมินรูปแบบนี้เป็น 3 ขั้นตอนคือ กำหนด ระบุข้อมูลที่ต้องการ และจัดเก็บข้อมูลขั้นสุดท้าย วิเคราะห์และจัดสารสนเทศ เพื่อนำเสนอฝ่ายบริหารเพื่อไปประกอบการตัดสินใจ และได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมินที่มีความต่อเนื่องดังนี้

แผนภูมิที่ 2.9 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมินตามโมเดลของสตีเฟิลบีม

5. การวิเคราะห์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชน

โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นโครงการหนึ่งที่สนับสนุนให้นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนบรรลุเป้าหมาย โดยสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาเพื่อการศึกษาหลักสูตรการจัดการและการประเมินโครงการ โดยได้กำหนดการศึกษาก็เกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประเภท คือ

1. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยกระบวนการของการศึกษาบัณฑิต เพื่อเข้าไปช่วยเหลือส่งเสริมการพัฒนาและติดตามประเมินผล
  2. เพื่อสร้างรายได้สร้างโอกาสให้นักศึกษาที่ว่างงานจำนวน 4,881 คน
  3. เพื่อสร้างศักยภาพและยกระดับการศึกษาของบัณฑิตให้มีทักษะในการบริหารจัดการ
  4. เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายกองทุนในระยะเวลา 1 ปีที่ดำเนินการไปแล้ว
- นอกจากนี้ยังได้กำหนดดัชนีวัดผลสำเร็จของโครงการคือ
1. จำนวนเงินกองทุน 1 ล้านยังคงอยู่
  2. จำนวนบัณฑิตที่ว่างงานมีรายได้

3. จำนวนบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรการศึกษาระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขา

การบริหารจัดการโครงการ

4. จำนวนการรายงานผลความก้าวหน้าโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการวิจัยในพื้นที่

บทวิเคราะห์

ศูนย์ประชาสัมพันธ์ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้วิเคราะห์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ว่าเป็นโครงการที่มีหลักสำคัญที่สามารถทำให้โครงการกองทุนหมู่บ้านสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เพราะ

1. หลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการ เป็นการระดมพลังงานหลายหน่วยงาน ทั้งทบวง มหาวิทยาลัยและสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กรมอาชีวศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียน
  2. การจ้างบัณฑิตในพื้นที่เป็นการค้นหาศักยภาพที่หายไปในพื้นที่หมู่บ้าน ได้นำมาใช้เพื่อวางแผนให้สอดคล้องกับนโยบายกองทุนหมู่บ้านนั้น ๆ
  3. รัฐบาลจะทราบถึงผลการดำเนินงานความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคของการปฏิบัติตามนโยบายอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ แก้ไขได้ทันเวลา
  4. เป็นการนำไปสู่การฟื้นฟูประเทศและเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ
  5. เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้พึ่งพาตนเองได้ต่อไป
- สุวิดา ธรรมมณีวงศ์ (2545) ได้วิเคราะห์โครงการฯ สรุปได้ว่า มีข้อดี ข้อจำกัด ดังนี้

ข้อดี

1. โครงการได้ส่งผลกระทบต่อการปรับปรุงองค์กรในสถาบันการศึกษาให้ตอบสนองต่อชุมชนในระยะยาว
2. บัณฑิตกองทุนเป็นผู้เชื่อมโยงข้อมูลกองทุนหมู่บ้านสู่สถาบันการศึกษา และให้เกิดฐาน

ข้อมูลเพื่อติดตามสนับสนุนในอนาคต

ข้อเสีย

1. บัณฑิตที่เข้าร่วมโครงการมีความแตกต่างในพื้นฐานการศึกษา ปัญหาค่าใช้จ่ายระหว่างการศึกษ พื้นที่ศึกษาไกลจากหมู่บ้านมากเกินไป และเป็นการจ้างงานระยะสั้น ซึ่งเป็นการบั่นทอนประสิทธิภาพการทำงานของบัณฑิตกองทุน

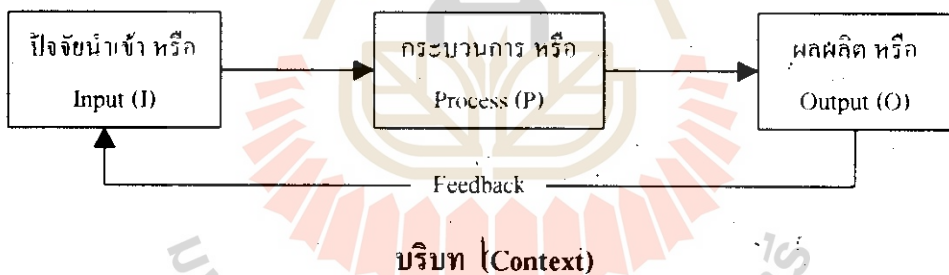
2. บางแห่งบัณฑิตไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลที่เป็นด้านลบของชุมชนหรือหมู่บ้านได้นอกจากบทวิเคราะห์ที่กล่าวข้างต้นนั้น โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนยังได้ช่วยให้การจัดทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้ได้ดำเนินการประเมินโดยรัดกุมในหลายด้าน คือ
1. ด้านกระบวนการประเมิน ช่วยไม่ให้ผู้ประเมินที่ขาดประสบการณ์หลงทาง
  2. การจัดการด้านเวลาที่เหมาะสม
  3. การนำผลการประเมินไปใช้ทันเวลาและชัดเจน
  4. เป็นโครงการที่เพิ่มความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติจริง โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์และเห็นแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามความเหมาะสมของสภาวะเศรษฐกิจ

6. เอกสารวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในตอนที 6 นี้มีเอกสารที่ใช้ประกอบในการทำสารนิพนธ์ แยกเป็น 2 หมวดคือ

1. หมวดเอกสารวิชาการด้านแนวคิดต่าง ๆ

ทฤษฎีระบบที่เป็นพื้นฐานในกรอบการประเมินครั้งนี้ เจลีย์ว บุรีภักดี (2545) ได้สรุปเป็นแผนภาพเบื้องต้นดังนี้

โดยกล่าวว่า "เมื่อนำทฤษฎีระบบไปใช้อธิบายเหตุการณ์หรือใช้แก้ปัญหา เราสามารถนำเอาทฤษฎีอื่น ๆ เฉพาะด้านมาใช้ร่วมกันได้อย่างไม่มีความขัดแย้ง ทฤษฎีระบบจึงเป็นเหมือนเป้าหมายรวมทฤษฎีอื่น ๆ เข้ามาใช้งานด้วยกันได้" ดังแผนภาพเป็นการแสดงถึงคุณสมบัติในหนึ่งหน่วยระบบที่ประกอบด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นหนึ่งหน่วยงาน มีขอบเขต มีผลผลิต มีกระบวนการ มีปัจจัยนำเข้า มีบริบท มีผลย้อนกลับ ประกอบขึ้นจากหน่วยระบบอนุระบบจำนวนหนึ่ง เป็นหน่วยอนุระบบหนึ่งของหน่วยกิระบบ มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดบนมิติเวลา มีที่มาที่อยู่และที่ไป

นอกจากนี้แนวคิดเชิงระบบที่ชัดและเข้าใจง่ายยังมีกล่าวโดย เทอด เจริญวัฒนา (อ้างในสุริยา (2545) สรุปเป็นแผนภาพทฤษฎีไข่มุมม ที่ใช้มองโลกของเกษตรกรโดยให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง (แผนภาพแสดงในภาคผนวก) โดยมองปัญหาของเกษตรกรเป็นระบบโยงใยเกี่ยวข้งกันจับระบบย่อยใดก็กระทบถึงระบบใหญ่ด้วยกันหมด

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ระบบใด ๆ จะต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของระบบ (สุริยา : 2545) ได้ อธิบายถึงคุณสมบัติของระบบที่ได้พัฒนาจากแนวคิดของนักวิชาการไว้ดังนี้

1. ผลผลิตภาพ คือการจัดสรรทรัพยากรให้เป็นประโยชน์
2. เสถียรภาพ คือการผลิตที่มีความพออยู่พอกินในระบบ
3. ทนทานภาพ คือความคงทนของผลผลิตที่อยู่ในระบบตามกาลเวลา และสถานที่ที่ต่างกัน
4. ความเสมอภาค คือมีความเสมอภาคในการแบ่งปัน

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดสำคัญที่จะช่วยให้การมองเชิงระบบมีคุณภาพมากขึ้น สรุปย่อ ๆ ดัง

นี้

1. แนวคิด Resources System Analysis
2. แนวคิด Human Ecology (Rambo : 1988)
3. แนวคิดทางมนุษยวิทยา ได้แก่
  - มนุษยนิยม
  - ประวัติศาสตร์นิยม

ซึ่งแนวคิดทางมนุษยวิทยานี้จะทำให้ผู้ศึกษามีความเป็นกลางในการศึกษาประเมิน

นอกจากนี้ยังมีคำนิยามศัพท์ที่นำมาเป็นตัวแปรและตัวชี้วัดได้ คือ

1. "ชุมชนสังคม" ประกอบด้วยความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม มีการศึกษาดี มีวัฒนธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีประสิทธิภาพในการทำงาน มีระบบการเมืองและระบบราชการที่ดี (ประเวศ วะสี (2541 : 27, อ้างใน สุริยา สมุทคุปดี เอกสารประกอบคำบรรยายรายวิชาการวิจัยและชุมชนศึกษา : 2545)

2. ศักยภาพ (ปรัชญา) น. ภาวะแห่ง อำนาจ หรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจนำพัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ (จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525)

3. พื้นฟู หมายถึง ทำให้กลับเจริญงอกงาม (จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525)

4. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง มีความหมายโดยองค์รวมคือ "การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับล่างของสังคมได้แก่ ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เน้นการปฏิบัติงานของกลุ่มชนและความร่วมมือจากทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาคี ประกอบด้วย ภาครัฐ เอกชน วิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีประชาชนเป็นพลังผลักดันให้เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน รวมทั้งให้ความสำคัญต่อกระบวนการการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น (ขวัญกมล กลิ่นศรีสุข : 2545)

หมวด 3 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมพันธ์ เคะชะอริก (2545) ได้กล่าวถึงการบริหารกองทุนด้านบาทให้มีประสิทธิภาพจะต้องประกอบไปด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

1. มีระบบสนับสนุนและช่วยเหลือเกษตรกรแต่ละราย ไม่เพียงแต่ปล่อยกู้และคอยเก็บเงิน

ต้นและดอกเบี้ยคืน

2. เสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งในการเป็นผู้นำให้คณะกรรมการกองทุนด้วยการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัดต่าง ๆ รวมทั้งความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้ และการประชุมชาวบ้านอย่างสร้างสรรค์

3. ในผลการดำเนินงานกองทุน ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดการประเมินผลโดยเน้นลักษณะ "ธรรมาภิบาล"

4. การร่วมมือกับภาครัฐ โดยมีการประสานทุกระดับร่วมกันเป็นกลไกตรวจสอบให้กองทุนด้านบาท บริหารเพื่อประชาชน

สุนทร ริวเหลือง (2544) ได้เน้นนโยบายกองทุนหมู่บ้านเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. ฟื้นฟูเกษตรกรชุมชน เน้นเกษตรปลอดภัย
2. ปลดปล่อยหนี้สินของประชาชน (เหล่า บุรี สารเสพคิดให้ไทย)
3. ส่งเสริมการออม
4. กระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน เชื่อมโยง 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล
5. เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น (สมุนไพร ขนมหักพื้นเมือง ฯลฯ)

นอกจากนี้ได้ระบุกลไกสำคัญในการดำเนินงานกองทุนคือ ให้เป็นกฎหมายบังคับ ไม่ใช่กฎหมาย จะยึดระเบียบกติกาดำเนินไม่ได้ ต้องยึดหยุ่นและเรียนรู้ร่วมกัน โดยได้ระบุหลักการให้การให้กู้เงินแก่สมาชิกที่ต้องคำนึงถึง คือ

1. ไม่ควรคาดหวังกำไร ต้องถือว่าดอกเบี้ยเป็นตัวกำหนดให้สมาชิกเห็นคุณค่าเงิน
2. ใช้หลักเมตตา เอื้ออาทรต่อคนจน และผู้ด้อยโอกาส
3. การเข้าไปทำเกษตรเชิงเดี่ยวจะก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินไม่จบสิ้น ควรทำเกษตรแปรรูป และเชื่อมโยงตลาดโดยใกล้ชิด

4. จัดเวทีประชาคมจะเป็นการสร้างเครือข่ายในทุกระดับ มีข้อเสนอแนะกองทุนหมู่บ้าน มีงานวิจัยหลายหน่วยงานได้สรุปผลของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ส่วนใหญ่พบว่า การดำเนินงานได้รับผลสำเร็จดังนี้

ศุภฤกษ์ งามเหลือ (2545) รายงานว่ากองทุนหมู่บ้านเลี้ยว ต.วังชัย อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ประสบผลสำเร็จ 70 เปอร์เซ็นต์ โดยสมาชิกกู้เงินไปใช้ในการเกษตรและค้าขาย และสามารถนำเงินไปลงทุนได้ผล ทั้งนี้ศุภฤกษ์ได้สรุปถึงปัจจัยที่ทำให้การบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านเลี้ยวได้ผลคือ เป็นหมู่บ้านที่มีการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้านเป็นโครงการเดิมอยู่แล้ว จึงมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการ และผู้กู้ส่วนใหญ่รู้จักจัดเก็บเงินสำหรับคืนทุนและนำไปหมุนเวียนในธุรกิจอีกส่วนหนึ่ง

ภาวณิ เจริญยิ่ง (2545) ได้ระบุปัญหาที่พบในการดำเนินงานกองทุน 1 ล้านบาท ของ จ.พิจิตรโลก คือ

1. ระยะเวลาการคืนเงินกู้ของสมาชิกในเวลา 1 ปี อาจจะไม่เพียงพอสำหรับผู้กู้เงินไปลงทุนในกิจการที่คืนทุนช้ากว่า 1 ปี
2. กองทุน 1 ล้านบาท อาจทำให้กองทุนอื่นในหมู่บ้านมีผลกระทบ
3. กรรมการกองทุนอื่น เช่น ออมทรัพย์ไม่ต้องเปลี่ยนทุก 2 ปี แต่กรรมการกองทุนหมู่บ้านต้องมีการจับสลากออกทุก 1 ปี เกรงว่าอาจจะทำให้ขาดประสบการณ์และไม่ต่อเนื่อง
4. การจัดทำบัญชี ยังมีความยุ่งยากสำหรับผู้มีความรู้น้อย

กาญจนา จินตกานนท์ (2545) ได้ศึกษาการบริหารและจัดการกองทุนที่มีประสิทธิภาพของ

หมู่บ้านคันทนา ม.5 ต.ห้วยน้ำขาว อ.เมืองตราด จ.ตราด สรุปได้ว่า

1. ส่วนใหญ่ผู้ไปชำระหนี้เดิม
2. บางส่วนผู้ไปลงทุนเพิ่มเติม เช่น ทำสวน ค้าขาย ประมง และสวนยางพารา พบว่ามีการชำระเงินคืนและมีกำไรสะสมจากค่าหุ้นและดอกเบี้ยแล้ว และได้เสนอแนะให้สมาชิกรวมกลุ่มกันกู้เพื่อให้งบเงินกู้มีจำนวนสูงขึ้น และควรเพิ่มระยะเวลาการชำระหนี้อย่างน้อย 2 ปีขึ้นไป

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนากรมการพัฒนาชุมชน (2545) ได้เสนอผลการวิจัย ผลการตรวจสอบกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศในเรื่องความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร พบว่า

คืนเงินได้ตามกำหนด	มี 86.6	เปอร์เซ็นต์
ตามกำหนดเป็นบางครั้ง	12.6	เปอร์เซ็นต์
และมี	.8	เปอร์เซ็นต์ที่ไม่สามารถคือตามกำหนดเวลาได้

ซึ่งแหล่งที่มาของเงินชำระมาจากรายได้จากการลงทุน 71.2% จากกิจการอื่น ๆ เงินสะสมของครอบครัว 20% และกู้ยืมจากแหล่งอื่นมาใช้ 8.8% และได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถ

ในการชำระหนี้มีหลายประการ คือการเห็นคุณค่าของกองทุนหมู่บ้าน การเอาใจใส่การประกอบกิจการด้วยเงินทุนที่ลงไป และปัญหาอุปสรรคที่ประกอบการนั้น ๆ

คณะเจ้าหน้าที่ประสานงานภาครัฐ และสมาชิกวุฒิสภาได้นำเสนอผลการวิจัยของกรมการพัฒนาชุมชน (2545) พบว่าจากการตรวจสอบกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศ 1 ปีที่ผ่านมาพบว่า 70% มีความตั้งใจคืนเงินเข้ากองทุน ผู้ที่จะไม่จ่ายมีเพียง 1% ผู้ที่นำเงินไปซื้อโทรศัพท์มือถือมีจริงแต่มีจำนวนน้อยมาก

และพบว่าสมาชิกกองทุนมีทั้งพฤติกรรมเชิงบวกและเชิงลบ คือบางส่วนนำเงินมาคืนก่อนถึงวันชำระจริง บางส่วนนำไปใช้หนี้เก่าค่าปุ๋ย ค่าพันธุ์ข้าว ฯลฯ ซึ่งไม่เกิดรายได้จึงยังไม่แน่ใจว่าจะมีปัญหาเรื่องการชำระคืนหรือไม่

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2545) ได้ศึกษาและรายงานการตรวจสอบกองทุนหมู่บ้านว่า ในระยะ 1 ปีแรกยังมีปัญหาเรื่องความเสี่ยงสูงมาก จึงต้องเร่งปรับวิธีการในปีที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงบริหารหนี้ บริหารกองทุน จำเป็นต้องมีผู้มีประสบการณ์เข้าไปทำงานและพัฒนาต่อในเชิงรุก และเน้นการกระจายอำนาจเป็นหลัก

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2544) ได้สำรวจผลการดำเนินงานกองทุน สรุปได้ว่า ผู้กู้ส่วนใหญ่นำไปใช้ในกิจกรรมการผลิต 89.1% คิดเป็น 1.1% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (จีดีพี) โดยเป็นการขยายการลงทุนเดิม 42% ลงทุนใหม่ 25% คิดรวมแล้วเป็นการลงทุน 67% ของการกู้ทั้งหมด ซึ่งทำให้ จีดีพี ขยายตัว 0.8% และส่วนที่เหลือจากการลงทุน สมาชิกได้นำไปใช้ทดแทนแหล่งเงินกู้อื่น 33%

บทที่ 3

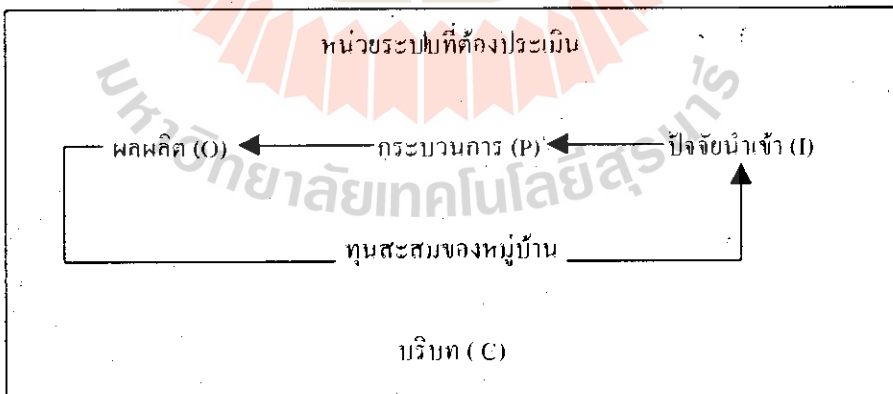
วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ

ในบทที่ 3 นี้ ได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 6 หัวข้อ คือ

1. วิธีการประเมินโครงการ
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน
4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการใช้การพิจารณาโครงการที่ถูกประเมินในเชิงระบบ (System Approach) ซึ่งเป็นการประเมินตามทัศนะของ Stufflebeam โดยการประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับระบบนั้น ๆ ดังแสดงในภาพต่อไปนี้

หน่วยระบบที่ต้องประเมิน ได้แก่

หน่วย A : หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้รู้

หน่วย B : หน่วยระบบการดำเนินกิจการของผู้รู้แต่ละราย (B₁ ..... B_n)

เนื่องจากโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ริเริ่มโครงการไปแล้วระยะหนึ่ง จึงได้มีการเข้าไปศึกษาเพื่อประเมิน ดังนั้นผู้ประเมินจึงเป็นเพียงผู้ใช้กรอบความคิดแบบ CIPP มาเป็นกรอบ และแยกออกเป็นระบบเพื่อประเมินในแต่ละส่วนของทั้งหน่วย A และ B ดังนี้

1. ประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เพื่อเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยในการคาดการณ์ถึงผลและการดำเนินโครงการ
  2. ประเมินตัวป้อนเข้า (Input Evaluation) เพื่อดูความสอดคล้องของปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในกับวัตถุประสงค์โครงการมีผลต่อความสำเร็จของโครงการ
  3. ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) โดยที่กระบวนการการดำเนินโครงการสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าค้นพบวิธีที่ดีกว่า
  4. ประเมินผลผลิต (Product Evaluation) โดยประเมินผล (Output) ผลกระทบ (Effects) และผลทางอ้อม (Impacts)
- หมายเหตุ : คู่มือคู่มือที่ 1 ระบบการทำงานของโครงการกองทุนหมู่บ้านในรูปแบบของ ซิพีโมเดล ประกอบ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาคือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านปลายราง ม.8 ต.มะเกลือเก่า ทั้งชายและหญิงที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่โครงการกองทุนหมู่บ้านปลายรางตั้งอยู่ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่

1. การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยถูกกำหนดไว้แล้วตามที่กำหนดใน บร.1-12 ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านปลายราง และผู้นำของชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และครู
2. กลุ่มตัวอย่างบางส่วน เลือกการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ลักษณะโครมิติ และเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของแต่ละเขตทางสังคม โดยจัดแบ่งตามลักษณะธรรมชาติของคนในหมู่บ้าน (จาก Social mapping)

3. ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน

ในหัวข้อตัวแปรและตัวชี้วัดนี้จะได้นำเสนอเป็นตาราง โดยแยกเป็นหน่วย A และหน่วย B มีตัวแปรและตัวชี้วัดภายใต้กรอบ CIPP MODEL

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

เป็นการใช้เครื่องมือวัดทางสังคมศาสตร์ แยกตามลักษณะของตัวชี้วัด ได้แก่ การสังเกต (Observation) โดยเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์โดยสัมภาษณ์

ในหัวข้อที่กำหนดไว้ใน บร. ต่าง ๆ (ดังในตาราง บร. 1-12) การจัดเวทีชาวบ้านและเครื่องมือแบบ
มาตราจัดอันดับ (Rating Scale) ดังสรุปรวมไว้ในตารางต่อไปนี้

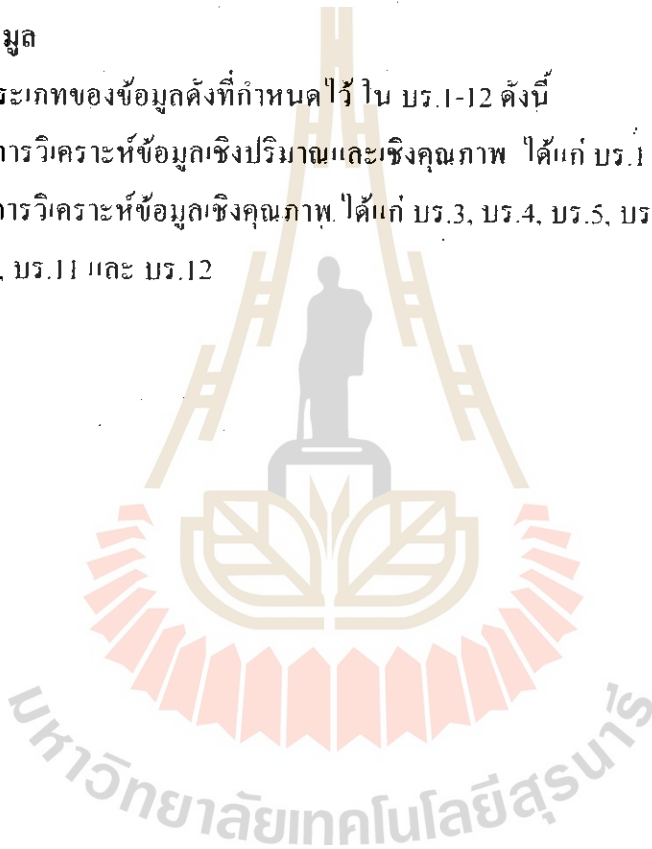
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่ต้องการดังแสดงในตารางท้ายบท

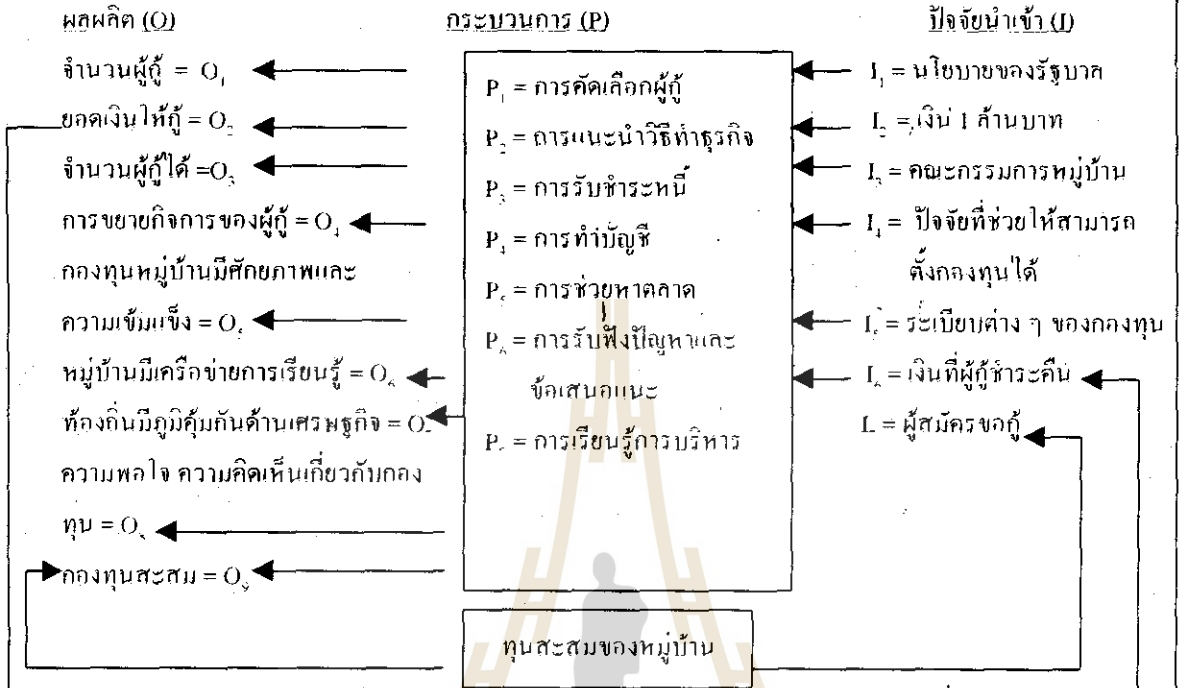
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

แยกตามประเภทของข้อมูลดังที่กำหนดไว้ใน บร.1-12 ดังนี้

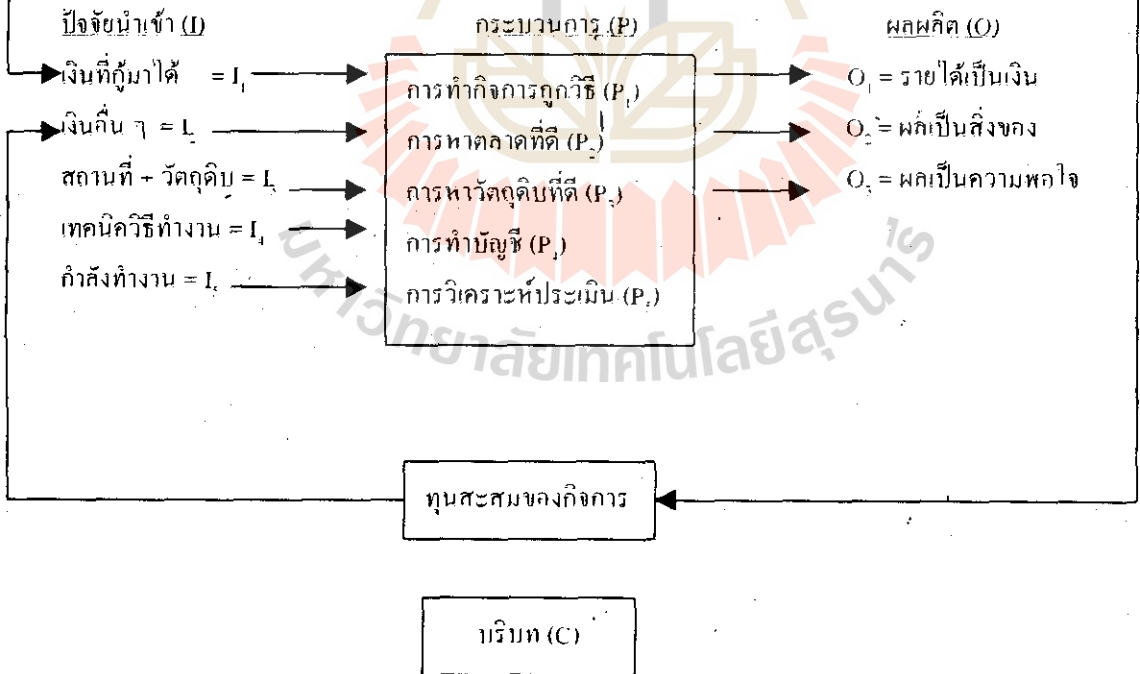
1. ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ บร.1 และ บร.2
2. ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ บร.3, บร.4, บร.5, บร.6, บร.7, บร.8, บร.9,
บร.10, บร.11 และ บร.12

หน่วยระบบ A : หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้

หน่วย B : หน่วยระบบการดำเนินงานของผู้กู้แต่ละราย ($B_1, \dots, B_n$)

แผนภูมิที่ 1 ระบบการทำงานของโครงการกองทุนหมู่บ้านปลายารว

ตารางสรุปวิถีดำเนินงานประเมินโครงการ

สิ่งที่ประเมิน	ตัวแปร	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการหาข้อมูล
<p>1. ประเมินบริบท (context)</p> <p>หมายเหตุการประเมินสภาพแวดล้อมของหน่วยงานระบบ 2 ระบบ คือ</p> <p>A : หน่วยงานการบริหารจัดการและระบบการดำเนินงานของ ผู้ดูแลระบบ ที่มีบทบาทเป็นตัวใช้เทคโนโลยีร่วมกัน แบ่งเป็น</p> <p>1.1 บริบทระดับประเทศ</p>	<p>ตัวแปร</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความเอกราชของประเทศ - นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมและขนาดย่อม (SME) - ภาวะการแข่งขันทางการค้าของประเทศ - สภาพแวดล้อมของประเทศในปัจจุบัน - ความเคลื่อนไหวและการเป็นหุ้นส่วนของประเทศ 	<p>แหล่งข้อมูล</p> <p>จากเอกสารทั้งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล</p> <p>รวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการ</p>	<p>เครื่องมือที่ใช้</p>	<p>วิธีการหาข้อมูล</p> <p>อธิบายเชิงพรรณนา</p>

ตารางสรุปใช้ดำเนินการประเมินโครงการ (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	ตัวแปร	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการระบุข้อมูล
1.2 วัตถุประสงค์เบื้องต้น	<ul style="list-style-type: none"> - การล่มสลายของท้องถิ่นชนบท - คำนิยมในกระแสสังคมรวมและสืบค้นจากต่างประเทศ - นโยบายหลักแบบคู่ขนานของรัฐบาล - สภาพทั่วไปของตำบลมะเกลือเก่า - พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน - การขยายตัวของประชากรและชุมชน - ระบบนิเวศน์ของหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - เอกสารแผนพัฒนาตำบล (ต.บ.) - งบ - แบบราชช 2 ค. ส.บง. - แผนชุมชนลือทอล - เอกสารวาร - วัตถุประสงค์ - ภารกิจเก่า (ส.บง.) - ภาควิชาลือทอล - สัมภาษณ์กลุ่มตัว - ล่างที่เป็นตัวแทน 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง - สืบค้นจากเอกสารฉบับที่ก - การจัดทำชื่อบ้าน - การอภิปรายกลุ่ม - สรุปลงรายชื่อผู้มีชื่อเสียง - สรุปลงรายชื่อผู้มีชื่อเสียง - ให้เติมคำการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบ บร.1 - แบบ บร.2 - crapping - Pattern - ประเด็นคำถามประกอบ 	<ul style="list-style-type: none"> - มตราจัดอันดับในบร.2 - ิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาใช้สถิติแบบง่ายได้แก่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย แจกแจงความถี่ในการอธิบายข้อมูลเชิงปริมาณโดยเป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงคามสอดคล้องของปัจจัยพิจารณาถึงคามสอดคล้องของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกกับวัตถุประสงค์

ตารางสรุปวิถีดำเนินการประเมินโครงการ (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	ตัวแปร	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการให้ข้อมูล
<ul style="list-style-type: none"> - ระบบสาขาอาชีพ - ระบบสังคมและวัฒนธรรม - กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน - กลุ่มที่เป็นทางการ - ผู้นำและการเมืองการปกครอง - เศรษฐกิจในอดีตและปัจจุบัน - ระบบการเงินในหมู่บ้าน - การตลาด - ทัศนคติประเพณี - โรงเรียนและการศึกษา - สุขภาพอนามัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ความสามารก - ทรัพย์สินของผู้เกษตรและผู้ค้า - ทัศนคติของชาวผู้ - ทัศนคติของระบบของผู้ 	<p>ประชากรในหมู่บ้านทั้งหมด 26 ราย คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> รายลำดับ 1 1 ราย สุภาพปานกลาง 8 ราย กลุ่มปานกลาง 5 ราย กลุ่มรองปานกลาง 4 ราย กลุ่มคนจน 5 ราย จนต.สท.ก่อนนาย 2 ราย ครู 1 ราย 	<p>วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล</p>	<p>การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง</p> <ul style="list-style-type: none"> - Social Mapping - แผนผังเครือข่าย 	<p>วิธีการที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ</p>
<p>1.3. บริบทระดับผู้ดำเนินการ</p>				<p>บร. 11</p>	

ตารางสรุปใช้ดำเนินการประเมินโครงการ (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	คำแปร	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการหาข้อมูล
2. การประเมิน ต้นทุนเข้า (Input) 2.1 ไบนารีระบบ A	- วัตถุประสงค์ของผู้ - รายได้ของครอบครัว - ประสบการณ์การดำเนินงาน - นโยบายของรัฐบาลด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น - เงิน 1 ล้านบาท - คณะกรรมการหมู่บ้าน - ใจดีที่ช่วยให้สามารถตั้งกองทุนได้ - ระเบียบต่าง ๆ ของกองทุน - ระเบียบต่าง ๆ ของกองทุน - เงินที่ผู้กู้ใช้ระเคิน - ผู้สมัครขอกู้ - เงินที่กู้มาได้ - เงินต้น ๆ	- คณะกรรมการหมู่บ้าน	- สัมภาษณ์ - ประชุมชาวบ้าน	บร. 4 บร. 3	ประเมินโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของทรัพยากร ทูตทางสังคมที่มีอยู่เดิมว่าจะช่วยให้การดำเนินงานโครงการประสบผลสำเร็จหรือไม่
2.2 ไบนารีระบบ B		สัมภาษณ์ เชาวจีนผู้กู้ที่เลือกเป็นตัวแทนของประชากรที่ผู้ทั้งหมดรวม 12 ราย	สัมภาษณ์ สังเกต	บร. 11	

ตารางสรุปวิธีดำเนินการประเมินโครงการ (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	ตัวแปร	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิชาที่เกี่ยวข้อง
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)					
3.1 หน้าที่ระบบ A	<ul style="list-style-type: none"> - การคัดเลือกผู้ - การแนะนำวิธีที่ถูกต้อง - การรับชำระเงิน - การทำบัญชี - การชำระค่าตลาด - การวินิจฉัยปัญหาและได้เสนอแนะ - การเรียนรู้การบริหารจัดการกองทุน 	<ul style="list-style-type: none"> - เอกสารของกองทุน - สัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุน - การลงทุน 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์ - สังเกต - การประชุมแบบเป็น 	บร. 4 บร. 5	
3.2 หน้าที่ระบบ B	<ul style="list-style-type: none"> - การทำกิจกรรมกีฬา - การหาตลาดที่ดี - การหาวัตถุดิบที่ดี - การทำบัญชี - การวิเคราะห์ประเมิน 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์วิทยากรผู้ดำเนินของกลุ่มประชาชน - การสุ่ม 11 ราย 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์ - สังเกต - ทัศนศึกษา - จัดกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 	บร. 4 บร. 5 บร. 6 บร. 11	

ตารางสรุปใช้ดำเนินการประเมินโครงการ (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	ตัวแปร	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการประเมิน
4. การประเมินผลผลิต (Product) 4.1 ในหน่วย A	- ผลโดยตรง (Immediate result) ได้แก่ - จำนวนผู้รู้ - ยอดเงินให้กู้ - ผลกระทบโดยตรง (direct Impact) - จำนวนผู้ที่รู้ได้ - การขยายกิจการของผู้รู้ - ผลกระทบโดยอ้อม (indirect Impact) - กองทุนหมู่บ้านมีศักยภาพและ ความเข้มแข็ง - หมู่บ้านมีเครือข่ายการเรียนรู้ - ต้องกันมีทุนกับต้นแบบเศรษฐกิจ กิจ - ความพอใจ ความเห็นอกเห็นใจกับ โครงการกองทุน 1. สมาชิกในกองทุน 2. ไม่เป็นสมาชิกกองทุน		สัมภาษณ์	บร. 4 บร. 4 บร. 11 บร. 3 บร. 3 บร. 2 บร. 7 บร. 9 บร. 10	วิเคราะห์เปรียบเทียบ ความเข้มแข็งชุมชน ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 หากถามก็จัดอันดับ ความคิดเห็น

ตารางสรุปประเด็นการประเมินโครงการ (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้	วิธีการระบุข้อมูล
4.2 การประเมินผลผลิตในหน่วยระบบ B	- ผลโดยตรง - รายได้เป็นเงิน - ผู้รู้ได้ผลผลิตเป็นสังฆสง - ผลกระทบโดยตรง - ผู้รู้ได้ขยายงาน - ผู้รู้ได้ทำกิจการดี - เทคนิคที่นำจากการ "ได้ ศึกษา ค้นคว้า ศึกษาดูงาน - ผลกระทบโดยอ้อม - ผู้รู้มีการพึ่งตนเอง - ผู้รู้มีสุขภาพอนามัย - ผู้รู้ตั้งในกิจการของตนเอง อย่างยั่งยืน	แหล่งข้อมูล สัมภาษณ์ ผู้รู้ 12 ราย	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์ สังเกต	เครื่องมือที่ใช้ แร. 11	วิธีการระบุข้อมูล

นอกจากการนำเสนอการประเมินตามทฤษฎีชีพท์ โมเดล แล้ว ผู้ประเมินจะได้สรุปตัวแปรในการประเมินการบรรลุเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านชุมชนแห่งชาติตามวัตถุประสงค์ทั้ง 5 ข้อ ดังหัวข้อในตารางดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์	ตัวแปร
<p>1. เพื่อทราบว่ากองทุนหมู่บ้านบรรลุเป้าหมาย 5 ข้อเพียงใด</p>	<p>1.1 การกีดกองทุน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีกองทุนหมู่บ้าน 2. การมีความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุน 3. ทักษะคิดที่มีต่อกองทุนหมู่บ้าน 4. การมีวัตถุประสงค์ของกองทุน 5. แนวโน้มความเข้มแข็งและอยู่รอดของกองทุน 6. ยอดเงินในปัจจุบันของกองทุนหมู่บ้าน <p>1.2 การมีระบบบริหารกองทุน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. คณะกรรมการบริหารกองทุน 2. ระเบียบการบริหารกองทุน 3. การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหาร 4. การตัดสินใจเงินกู้ 5. มีการจัดสรรผลประโยชน์ <p>1.3 การมีการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 2. มีการปฏิบัติในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 3. มีความเข้าใจในเรื่องการพึ่งตนเอง 4. มีการปฏิบัติในเรื่องการพึ่งตนเอง 5. มีความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น 6. มีการปฏิบัติในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น <p>1.4 การสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การกระตุ้นให้มีภูมิคุ้มกันระดับของกองทุนโดยรวม 2. ภูมิคุ้มกันระดับกิจการของผู้กู้แต่ละคน <p>1.5 การมีศักยภาพและมีความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น</p>

วัตถุประสงค์	ตัวแปร
	<ol style="list-style-type: none"> 1. ศักยภาพเดิมของบริษที่มีมากน้อยเท่าใด 2. การดำเนินงานทำที่ผ่านมามีศักยภาพในด้านต่าง ๆ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ทุนด้านการเงิน 2.2 ทุนด้านทรัพยากรทางกายภาพ 2.3 ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี 2.4 ทุนทางปัญญา 3. มีความเข้มแข็งในการทำกิจการของผู้ถือหุ้น <ul style="list-style-type: none"> - จำนวนผู้ถือหุ้นที่ดำเนินกิจการอย่างยั่งยืน
<ol style="list-style-type: none"> 2. การทราบว่ามีปัจจัยด้านบวกและด้านลบอะไรบ้างที่สนับสนุนหรือขัดขวางการบรรลุเป้าหมายของกองทุน <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ปัจจัยด้านบวกที่ส่งผลดีในการดำเนินการกองทุน 2.2 ปัจจัยด้านลบที่ก่อให้เกิดปัญหา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุน 2. มีกองทุนเดิมในหมู่บ้าน 1. มีการไม่สนับสนุนในการจัดตั้งกองทุน 2. มีความไม่พึงพอใจในการจัดตั้งกองทุน 3. ไม่มีเงินคู่พร้อมดอกเบี้ยกลับเข้ากองทุน
<ol style="list-style-type: none"> 3. การเกิดองค์กรเครือข่ายของการเรียนรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีเครือข่ายขององค์กรย่อยภายในชุมชน 2. มีองค์กรแหล่งความรู้ที่เสริมการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตในชุมชน 3. มีองค์กรภายนอกชุมชนที่เชื่อมโยงกับองค์กรภายในชุมชน
<ol style="list-style-type: none"> 4. การค้นหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน <ol style="list-style-type: none"> 4.1 ความเข้มแข็งของชุมชนตามที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกำหนด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความสามัคคี 2. มีความซื่อสัตย์ 3. ยกย่องคนทำดี 4. มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 5. มีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม 6. มีอาชีพสามารถเลี้ยงครอบครัวได้

วัตถุประสงค์	ตัวแปร
<p>4.2 ความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนะของประชาชนในท้องถิ่น</p>	<ol style="list-style-type: none"> 7. ครอบคลุมในชุมชนมีความอบอุ่น 8. มีการรวมตัวตั้งกลุ่มองค์กร 9. มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก 10. มีการช่วยเหลือสตรี เด็ก และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส 11. มีผู้นำที่มีคุณธรรม ยุติธรรม 12. มีแผนงานชุมชนโดยสมาชิก <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีผู้นำที่เข้มแข็ง <ul style="list-style-type: none"> - การมีผู้นำที่มีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ - การมีผู้นำที่มีความรู้ - การมีผู้นำที่มีความเป็นกลาง 2. ประชาชนมีความไว้วางใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน 3. ประชาชนมีความสามัคคีกัน 4. ครอบคลุมในชุมชนอื้อเพื่อต่อกัน

บทที่ 4

ผลการติดตามประเมินโครงการ

จากผลการติดตามประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านปลายรางจะได้นำเสนอตามกรอบความคิด ทฤษฎี ซัพพ์ โมเดล (CIPP MODEL) ซึ่งแบ่งเป็นตอน ๆ ได้ดังนี้

- 1 ผลการประเมินบริบทชุมชน
- 2 ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม
- 3 ผลการประเมินเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้กู้
- 4 สรุปการบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำประเมินโครงการตามที่ตั้งไว้ในบทที่ 1

ทั้งนี้ได้ใช้หลักการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Evaluation) เป็นสำคัญ ดังนั้นสำหรับตัวชี้วัดหรือตัวแปรที่ผู้ประเมินไม่สามารถตั้งเกณฑ์การตัดสินค่า “ดี-เลว” ก็จะนำเสนอข้อมูลสภาพจริงเท่านั้น ส่วนตัวชี้วัดใดที่สมควรตั้งเกณฑ์ตัดสินค่าได้ก็จะแสดงเกณฑ์นั้น ๆ อย่างชัดเจน ควบคู่ไปกับการเสนอข้อมูลและเสนอผลการตัดสินค่า

1 ผลการประเมินบริบทชุมชน

1.1 บริบทระดับประเทศ

1.1.1 ความยากจนของประเทศและภาวะอ่อนแอในชนบท

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีกระบวนการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2504 – 2539) ผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีสรุปได้ว่า ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อคนในภาคประจำปีเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปี 2504 เป็น 77,000 บาท ในปี 2539 ทำให้ประเทศไทยพ้นจากการถูกจัดเป็นประเทศยากจนเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนา ในช่วงเวลานั้นสัดส่วนของคนยากจนได้ลดลงอย่างมากจากร้อยละ 57 เหลือร้อยละ 11.4 ของประชากรทั้งประเทศ การมีงานทำอยู่ในระดับเดิมที่ คนไทยส่วนใหญ่ได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมมากขึ้น แต่การเติบโตดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานความไม่สมดุล ปัญหาคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยเฉพาะทั้งชนบทและในเมืองยังคงมีอยู่ เช่น ปัญหายาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และที่สำคัญทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลือง จนเหลือไม่เพียงพอมีการแย่งชิงทรัพยากร ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรมอย่างรุนแรง ถึงแม้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) จะเป็นการปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทยที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นแบบองค์รวม เปิดให้มีส่วนร่วมทุกชั้นตอน แต่การดำเนินการของแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ได้เพียงระยะเริ่มต้น ประเทศชาติต้องพบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยได้ประกาศลดค่าเงินบาท แนวทางการพัฒนาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดกับการพัฒนาคนและสังคม ได้มีการเน้นปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและกลับสู่สมดุล และได้มีการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้มีการรวมกลุ่มของประชาสังคมในหลายรูปแบบ แต่เนื่องจากปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้รุนแรงขึ้น ภาวะความยากจนที่มีแนวโน้มลดลงกลับสูงขึ้นเมื่อหลังวิกฤตการณ์ ดังข้อมูลที่รายงานในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2549) พบว่าจำนวนคนยากจนจากร้อยละ 11.4 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2539 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.9 ในปี 2542 คนว่างงานเพิ่มมากขึ้นกว่าช่วงก่อนเกิดวิกฤตเกือบ 1 ล้านคน ในขณะที่เดียวกันการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมกลับยิ่งพบว่าเพิ่มมากขึ้น คือกลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุด 20 เปอร์เซ็นต์แรก มีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 56.5 เป็น 58.5

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นำมาซึ่งความล่มสลายของท้องถิ่นชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิวัติเขียว ตั้งแต่ปี 2508 เป็นต้นมา การผลิตเพื่อขายด้วยพืชสายพันธุ์เดียวในพื้นที่ขนาดใหญ่ได้เข้ามาทดแทนการเกษตรแบบพื้นบ้าน การใช้พันธุ์พืชเป็นการใช้เพื่อสนองค่อปฏีวิทยาศาสตร์ พืชพันธุ์พื้นเมืองได้หายไปหลายชนิด และมีปัญหาสิ่งแวดล้อม การระบาดของโรคและแมลง ปัญหาเสื่อมโทรมของดินและน้ำ และสะสมสารเคมี นอกจากนี้วิถีชีวิตของคนกลายเป็นแรงงานรับจ้างเนื่องจากมีการขยายตัวของประชากรมากในสังคมเมือง และการผลิตที่พึ่งพิงระบบตลาด รายได้ไม่สม่ำเสมอ การหนี้สินได้เพิ่มมากขึ้น ความสัมพันธ์ในแต่ละชุมชนต่างคนต่างเดินร่นและเหินห่างกัน ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เคยเป็นที่รวมใจได้ลดน้อยลงไป นั่นคือความอ่อนแอของชุมชนที่ต้องอาศัยเวลาในการเรียกกลับคืนอีกครั้ง

การเกิดภาวะผันผวนอย่างรุนแรงในปี 2540 ทำให้การลงทุนสะดุคชะงักเกิดภาวะว่างงานขึ้นทั่วประเทศอย่างรุนแรง ไทยตกอยู่ภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์ ล้มพื้นฐาน ทุนสังคม สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตไทย

จากการพบกับสภาวะดังกล่าวได้มีการดำเนินการต่าง ๆ ที่จะกล่าวต่อไปนี้

1.1.2 นโยบายการแก้ไขด้านต่าง ๆ ของประเทศ

1) นโยบายเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จากภาวะประสบปัญหาของประเทศที่ผ่านมา มีนักปราชญ์ นักวิชาการ นักคิด ได้ให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้นำพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 9 ที่ทรงดำรัสไว้มาเป็นหลักคือ "การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะที่สูงโดยลำดับ" (18 กรกฎาคม 2517) ทิศทางการพัฒนาจึงได้หันมาเป็นการดำรงชีพอยู่อย่างประคองตัวเพื่อลุกขึ้นยืนหยัดด้วยลำแข้งของตนเองด้วยวิธีการแบบที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง (Relative Self Sufficient Economy)

ดังนั้นนโยบายการเน้นการกระจายอำนาจและการตัดสินใจไปสู่ภูมิภาคเพื่อให้มีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และมีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจึงสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ท้องถิ่นในปัจจุบัน

จากการริเริ่มการแก้ไขปัญหาที่เด่นชัดของรัฐบาล พบว่ามีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจแบบคู่ขนาน โดยในระดับล่างมีการเน้นที่การกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ เช่น กองทุนหมู่บ้าน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตจังหวัดนครราชสีมา หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับจังหวัด พัฒนาชุมชน กรมส่งเสริม

เสริมการเกษตร และสาธารณสุขจังหวัด ต่างให้ความร่วมมือกับชุมชนในเขตต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยมีสถานีวิจัย สวท. นครราชสีมา เป็นศูนย์รวมข่าวสารเป็นส่วนสนับสนุนประชาสัมพันธ์แนวคิดไปสู่การปฏิบัติและในระดับบน รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหานี้สินและปัญหาคนว่างงาน ปัญหาสุขภาพดี โดยรัฐบาลได้พยายามแก้ไข ปัญหา อย่างเช่น ปัญหาคนว่างงานในภาวะก่อนวิกฤต มีจำนวนคนว่างงานถึง 2 ล้านกว่าคน ล่าสุดจากการรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ¹ ได้รายงานว่ามีคนว่างงานลดลงเหลือเพียง 8 แสนกว่าคน และในเรื่องหนี้สินของประเทศที่เกิดขึ้นจากการกู้ยืม IMF (กองทุนการเงินระหว่างประเทศ) เนื่องจากกองทุนสำรองคิดลบ ปัจจุบันประเทศไทยได้ทยอยจ่ายคืนในจำนวนเงินที่กู้มาทั้งสิ้น 13,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยจ่ายคืนได้ทั้งหมดขณะนี้ (เริ่มจ่ายเมื่อปลายปี พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน) ได้ชำระจนเหลือเพียง 4,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเงื่อนงำที่แท้จริงคือต้องชำระหนี้กู้ภายใน 5 ปี ปัจจุบันไทยมีทุนสำรองเงินตราต่างประเทศอยู่ 38,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) มีศักยภาพที่สามารถบริหารเงินทุนสำรองจำนวนนี้ และมีความมั่นใจที่จะจ่ายงวดสุดท้ายในเดือนมกราคม 2546 โดยจะมีเงินทุนสำรองเหลืออยู่ 33,700 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

1.1.3 นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

นอกจากนโยบายด้านการกระจายโอกาสทางธุรกิจสู่ชุมชนโดยการมีเพิ่มเงินทุนหมุนเวียนเข้าในชุมชนโดยตรงทางกองทุนหมู่บ้านแล้ว รัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้กับประชาชน เช่น

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (กสอ.)
- สำนักคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สทท., BOI) เป็นกลุ่มที่ให้สิทธิประโยชน์ในการยกเว้นภาษี โดยมีเงื่อนไขแต่ต่างกันไปในแต่ละเขตจังหวัด เช่น จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่ได้รับเงื่อนไข ปลอดภาษีเงินได้ 8 ปี โดยที่หากผู้ประกอบการสนใจสามารถปรึกษาเขียนโครงการนำเสนอในเขตจังหวัดนครราชสีมา มีธุรกิจอุตสาหกรรมที่ยังต้องการการขยายธุรกิจ เช่น การแปรรูปมันสำปะหลัง การเลี้ยงไก่แบบขนาดย่อม เป็นต้น

¹บันทึกสถานการณ์ รายการวิจัย สถานีวิจัยกระจายเสียงแห่งประเทศไทย. 27 กุมภาพันธ์ 2545.

²รายงานข่าว "คืนหนี้" ไอเอ็มเอฟ" ไทยรัฐ. 27 สิงหาคม 2545 หน้า 16.

- บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมขนาดย่อม (บอช.) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เงินทุนและให้ความรู้เรื่องการจัดการดำเนินธุรกิจ
- บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (บอท.) เป็นกลุ่มผู้ให้เงินทุนกู้ยืม
- สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ISMED)
- กรมส่งเสริมการส่งออก
- สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน สถาบันเพิ่มผลผลิต ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการ

1.1.4 นโยบายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1. นโยบายการท่องเที่ยว มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือน โดยเน้นให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านช่วยเหลือเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การจัดทัวร์เยี่ยมชมสวนผลไม้ ภูมิปัญญาพื้นเมือง ตัวอย่างเช่น การไปท่องเที่ยวที่ อ.สหัสขันธ์ จ.ศรีสะเกษ มีรายงานว่ามีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นกว่าทุกปีในการเยี่ยมชมอารยธรรมเก่าแก่ และมีชาวบ้านได้นำโคมเพรวามานั่งจำหน่ายและขายดีมาก ทำรายได้เข้าหมู่บ้าน 10,000 บาท ภายในระยะเวลา 2-3 ชั่วโมง (รายงานข่าวท้องถิ่น, คลื่น AM 80 MHz วันที่ 12 สิงหาคม 2545)

2. นโยบายด้านปราบปรามยาเสพติด ได้มีโครงการบำบัดผู้ติดยาเสพติดและลดจำนวนผู้กระทำความผิดทั้งเสพและครอบครองเพื่อเสพ โดยกองทัพบก ศาลอาญา กรมการแพทย์ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน รพ.ธัญบุรี และกรมคุมประพฤติ จัดทำหลักสูตรวิวัฒนาการเมืองของกองทัพบก โดยฝึกอบรมทั้งด้านศาสนา ศิลธรรม อุคมการณ์ประชาธิปไตย และเสริมด้วยฝึกอบรมวิชาชีพ มีผู้สมัครเข้าบำบัดจากทั่วประเทศและยังได้ฝึกอบรมให้กับกรมราชทัณฑ์ เป็นการเตรียมสภาพแวดล้อมให้กับผู้พ้นโทษ (ข่าวประชาสัมพันธ์ จังหวัดนครราชสีมา 96.5 MH, 12 สิงหาคม 2545)

3. นโยบายหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล เป็นนโยบายที่ยึดเป็นแนวทางการพัฒนา โดยให้ธุรกิจชุมชนเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาประเทศ โดยเน้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นวัตถุดิบในท้องถิ่น ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านนำผลที่ได้รับสร้างความเจริญให้ชุมชน ซึ่งในปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับรางวัลในการส่งออกและใช้ชื่อตราสินค้าเป็นของคนไทยแล้ว

จากนโยบายบางประการของรัฐบาล ที่โยงไปถึงชุมชนเป็นการสนับสนุนที่จะให้กิจกรรมระดับรากหญ้า ประสบผลสำเร็จอีกด้านหนึ่ง

1.2 บริบทระดับท้องถิ่น

1.2.1 สภาพทั่วไปของตำบลมะเกลือเก่า

อำเภอสูงเนินตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดนครราชสีมา ห่างจากตัวเมือง 36 กิโลเมตร อยู่บนถนนมิตรภาพ (กรุงเทพฯ - นครราชสีมา ดิ่งในแผนที่หน้า) (ภาคผนวก ก) แสดงเส้นทางคมนาคมของจังหวัดนครราชสีมา) อำเภอสูงเนินเป็นอำเภอที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมหลายแห่ง ซึ่งเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมในยุคโลหะของภาคอีสาน ตามหลักศิลาจารึกซึ่งมีหลักฐานการค้นพบที่โบราณสถานเมืองเสมา (ตำบลเสมาในปัจจุบัน) ซึ่งสันนิษฐานว่ามีอายุถึง 2,000 ปี และเป็นที่ตั้งเดิมของชาวเมืองโคราช ด้วยอารยธรรมและอายุที่ยาวนานของอำเภอสูงเนินทำให้ ณ ปัจจุบันนี้อำเภอสูงเนินได้เจริญก้าวหน้าทั้งสังคมเกษตรและสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น เช่น โรงงานอุตสาหกรรมส่งออก ได้แก่ บริษัท 505 โกลด์คันทรี บริษัท ซิงกท ผลิตภัณฑ์มือและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น อำเภอสูงเนินประกอบด้วย 86 ตำบล 11 หมู่บ้าน (ดิ่งในแผนที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ภาพที่ 2 และ 5 ภาคผนวก ก)

1. ที่ตั้งของตำบลมะเกลือเก่า ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอสูงเนิน ห่างจากที่ว่าการอำเภอสูงเนิน ประมาณ 5 กิโลเมตร ตามเส้นทางถนนสายยุทธศาสตร์ (จากที่ว่าการอำเภอสูงเนินถึงที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือเก่า) ดิ่งแสดงในภาพที่ 3 แผนที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา (ภาคผนวก ก)

2. พื้นที่ ตำบลมะเกลือเก่าเป็นตำบลที่มีพื้นที่มากที่สุดในอำเภอสูงเนิน โดยมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 180.70 ตารางกิโลเมตร หรือ 112,938 ไร่ ประกอบด้วย 17 หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมด 112,938 ไร่ เป็นพื้นที่ทางการเกษตรกรรม 80,526 ไร่ แบ่งเป็นที่นา 22,029 ไร่ ที่ไร่ 54,972 ไร่ ที่ไม้ผล 3,475 ไร่ ที่พืชผัก 50 ไร่

3. ภูมิประเทศ ตำบลมะเกลือเก่ามีเนื้อที่กว้างใหญ่ลักษณะภูมิประเทศมีทั้งภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม โดยมีพื้นที่ราบสูง ที่ราบลูกคลื่นลอนลาด ประกอบด้วยเนินเขาในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 484 เมตร อยู่ทางตอนใต้ของตำบลทอดตัวลงมาสู่ตอนเหนือของตำบล ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 270 เมตร 250 เมตร 230 เมตร และ 21 เมตร ตามลำดับ และมีเขตติดต่อกับตำบลอื่น ๆ ดังนี้ (ดูแผนที่ตำบลมะเกลือเก่า แสดงเขตการปกครอง การคมนาคม แหล่งน้ำ ในภาพที่ 3 ภาคผนวก ก)

4. อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลเสมา ตำบลสูงเนินและตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลสูงเนิน ตำบลหนองละไ้
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลสะขบ อำเภอปักธงชัย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลเกลือใหม่

5. ประชากร มีทั้งสิ้น 11,493 คน แยกเป็นชาย 5,780 คน หญิง 5,713 คน มีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ย 63.60 คน/ตารางกิโลเมตร มีทั้งหมด 2,172 ครอบครั

สถิติน้ำฝน

ตำบลมะเกลือเก่าเป็นเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยจาก พ.ศ. 2529 - 2539 พบว่าฝนเริ่มต้นตกบ้างในเดือนกุมภาพันธ์ และมีฝนชุกในเดือนพฤษภาคม และลดปริมาณลงไปในเดือนกันยายน - ตุลาคม พบว่ามีฝนชุกที่สุดและลดต่ำลงในเดือนพฤศจิกายน (ดังแสดงในภาพสถิติ น้ำฝน เฉลี่ย 10 ปี ที่มา : สถิติน้ำฝนอำเภอสูงเนิน ปี 2529 - 2539) (ภาพที่ 4 ภาคผนวก ก)

แหล่งน้ำธรรมชาติ ตำบลมะเกลือเก่ามีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่

1. คลองลำตะคอง มีต้นกำเนิดจากอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ไหลมาจาก อ.สีคิ้ว ผ่านตอนบนของตำบลมะเกลือเก่าบริเวณ หมู่ที่ 3 บ้านโลกสูง หมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 บ้านมะเกลือเก่า มีน้ำตลอดปี มีระบบชลประทาน ใช้เพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร

2. คลองลำสาละย มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาทางตอนใต้ของตำบลมะเกลือเก่าไหลไปทางตอนเหนือ ผ่านตอนล่างของหมู่ที่ 7 บ้านบุคาสง หมู่ที่ 6 บ้านวังรางใหญ่ ใช้ในการอุปโภค บริโภค และการเกษตร และเป็นแนวเขตระหว่างอำเภอสูงเนินกับอำเภอบัวชุม

3. ห้วยวังราง แยกจากคลองลำสาละย ทางตะวันออกเฉียงใต้ของ หมู่ที่ 6 บ้านวังรางใหญ่ ใช้ในการอุปโภคและการเกษตร

4. ห้วยสามสิบสระ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาทางตอนใต้ของตำบลมะเกลือเก่า ผ่านหมู่ที่ 14 บ้านหนองชาด หมู่ที่ 11 บ้านหนองเสาใหญ่

5. ลำห้วยสายสั้น ๆ ที่มีน้ำเฉพาะช่วงฤดูฝน เนื่องจากยังไม่ได้ปรับปรุงได้แก่ ห้วยโสกจาน (หมู่ที่ 5 บ้านหนองม่วง) ห้วยขอนแก่น (หมู่ที่ 11 บ้านหนองเสาใหญ่) ห้วยใหญ่ (หมู่ที่ 4 บ้านหนองไม้ตาย) ห้วยไผ่ (หมู่ที่ 10 บ้านห้วยไผ่) ห้วยหินลาด ห้วยน้ำมัน ห้วยป่าไผ่ (หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 บ้านมะเกลือเก่า) ห้วยหนองเตา (หมู่ที่ 15 บ้านคำไส) คลองชันน้อย (หมู่ที่ 4 บ้านหนองไม้ตาย หมู่ที่ 16 บ้านโนนสมบูรณ์)

6. แหล่งน้ำใต้ดิน ต.มะเกลือเก่า มีแหล่งน้ำใต้ดินที่ใช้ได้ดีหลายหมู่บ้าน รวมทั้งหมู่ที่ 8 บ้านปลาทราย

7. อ่างเก็บน้ำ มีทั้งหมด 6 แห่ง ในหมู่ที่ 6, 9, 10, 11, 15 และ 16

ลักษณะชุดดินและการใช้ประโยชน์ จากแผนที่ชุดดินของตำบลมะเกลือเก่าในภาพที่ 6 (ภาคผนวก ก) ประกอบด้วยชุดดินต่าง ๆ ดังนี้

- หมายเลข 4 เนื้อดินเป็นดินเหนียว การระบายน้ำค่อนข้างเร็ว มีน้ำแข็งในฤดูฝน นาน 4-5 วัน เหมาะสมกับการทำนา
- หมายเลข 18 เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย เสียงตักการขาดแคลนน้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เหมาะกับการทำนา
- หมายเลข 31 เนื้อดินเป็นดินเหนียว มีการระบายน้ำดี-ปานกลาง เหมาะสมกับการปลูกพืชไร่ และไม้ผล ไม่เหมาะสมในการทำนา เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงเป็นเนินเขายากในการที่จะเก็บกับน้ำไว้ปลูกข้าว
- หมายเลข 36 เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย ตอนล่างร่วนปนเหนียว เหมาะสมในการปลูกพืชไร่ และไม้ผล
- หมายเลข 40 เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสมในการปลูกพืชไร่ และไม้ผล ปลูกไม้โตเร็ว และหญ้าเลี้ยงสัตว์ได้ดี

บทวิเคราะห์บริบทระดับตำบลที่เกี่ยวข้อง

ตำบลมะเกลือเก่าโดยส่วนใหญ่มีลักษณะดินที่เหมาะสมกับพืชไร่และไม้ผล มีเพียงบางพื้นที่เป็นดินเหมาะสมกับการทำนา บริเวณตอนบนของตำบลซึ่งมีระบบชลประทานผันน้ำเพื่อการเกษตรและการบริโภค ส่วนตอนใต้ของตำบลเป็นเขตเกษตรอาศัยน้ำฝน ซึ่งปริมาณน้ำฝนมีน้อยและประสบปัญหาฝนทิ้งช่วง องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานของรัฐได้ระบุปัญหาหลักของตำบลคือ ปัญหาผลผลิตด้านการเกษตรตกต่ำและราคาผลผลิตต่ำ และได้ดำเนินการต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหาด้วยการส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพเสริมนอกฤดู เช่น การทำฟาร์ม การทำผ้าทอมือ และการทำน้ำอ้อยบรรจุขวด แต่ยังคงอยู่ในปริมาณที่ไม่มากนักเนื่องจากกำลังการผลิตยังไม่เพียงพอ ซึ่งทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้สนับสนุนให้เป็น หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ของตำบลมะเกลือเก่า

หมู่บ้านปลายรางเป็นหมู่บ้านที่อยู่ทางตอนใต้ของตำบลและได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว แต่ได้มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในการปรับตัว ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในบริบทของหมู่บ้าน

1.3.2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ / การตั้งถิ่นฐาน

หมู่บ้านปลายราง เดิมเป็นหมู่บ้านที่รวมกันเป็นหมู่เดียว คือ บ้านหนองเบน บ้านหนองหลักพัน บ้านหนองขาด บ้านห้วยไผ่ บ้านหนองลา เรียกวมกันว่า หมู่ ๕ ในปี 249๗ จึงได้แบ่ง

แยกออกเป็นหมู่อื่น ๆ แต่บ้านหนองเบนซึ่งภายหลังมาเปลี่ยนเป็นบ้านปลายรางนั้น ยังได้เป็น หมู่ 8 เช่นเดิม

ที่มาของชื่อหมู่บ้าน

หมู่บ้านปลายรางเดิมชื่อว่า บ้านหนองเบน "เบน" เป็นชื่อคันตะขบ ซึ่งชาวอีสานเรียกคันตะขบว่า คันเบน เดิมสันนิษฐานว่ามีคันตะขบอยู่บริเวณนี้เป็นจำนวนมาก ต่อมาภายหลังจึงมาเปลี่ยนในปี พ.ศ. 2497 โดยเปลี่ยนให้มีความหมายตรงกับหมู่บ้าน คือบริเวณนี้เคยเป็นเขตที่เส้นทางรถไฟเล็กเคยเข้ามาชื่อ "พินหลา" ในเขตป่าบริเวณที่เป็นเส้นทางรถไฟทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน (ดังแสดงในแผนที่ในภาพที่ 7 ภาคผนวก ก) ซึ่งเป็นที่สรุปปลายทางพอดี พิน-หลา หมายถึง การตัดไม้เป็นไม้พืนขนาด 1 หลา มาวางไขว้กันให้สูงขนาด 1 หลา

สภาพหมู่บ้านในอดีต

ในช่วงประมาณก่อนปี พ.ศ. 2482 บริเวณนี้เป็นป่าทึบมีไม้ป่าเต็ง รัง มะค่า และต้นไม้ป่า เช่น ผักหวาน และมีสัตว์ป่ามาก โดยเฉพาะเสือ กระต่าย (ดังแผนที่แสดงภาพป่าในอดีตของหมู่บ้านปลายราง ภาพที่ 7 ภาคผนวก ก) มีคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ที่กล่าวถึงความซุกซมของเสือและกระต่าย คือมีชาวบ้านบางคนที่เกี่ยวข้องโค-กระบือ ไว้ปิ่นฝูงเกรงว่าเสือจะมากินสัตว์เหล่านี้ ดังนั้นในตอนกลางคืนต้องใช้เชือกผูกปิ่นแขวนไว้ที่ต้นไม้ใกล้คอกสัตว์ เอาสายเชือกเข้ามาไว้ในบ้าน และต้องคอยดึงเชือกให้ปิ่น กระทบต้นไม้เสียงดัง เพื่อให้เสือที่คอยมากินโค-กระบือวิ่งหนีไป และยังเล่าอีกว่า ในป่านี้มีอาหารหาได้ง่าย เช่น การล่ากระต่ายไม่ต้องออกไปล่า เพียงแต่เดินออกไปจากประตูบ้านก็พบกระต่ายวิ่งไปมาจับได้ง่าย ๆ คราวละ 10-20 ตัว

สภาพแหล่งน้ำในอดีต

ในฤดูแล้งของปี บริเวณนี้ยังคงมีน้ำไหลตลอดลำห้วย และมีปลาซุกซมอุดมสมบูรณ์ หนองน้ำในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณที่ลุ่มของป่า ดังแสดงในภาพตัดขวาง แสดงสภาพป่าและสภาพพื้นที่ในอดีตของหมู่บ้านปลายราง ในภาพที่ 8 ภาคผนวก ก)

การตั้งถิ่นฐาน

คนกลุ่มแรกที่อพยพมาอยู่ในหมู่บ้านนี้ คือ พ่อคำ พบพิมาย โดยได้ชักชวนเพื่อน ๆ มาด้วย 2 คน คือ นายบี และนายหนาน ตอนแรกเข้ามาอยู่ในเขตบ้านหนองม่วง (หมู่ 5) ภายหลังจึงอพยพเคลื่อนลงมาในเขตบ้านหนองเบน และได้จัดตั้งเป็นบ้านปลายราง พร้อมกับแบ่งแยกออกไปเป็นหมู่อื่น ๆ ในปี 2497 หรือประมาณ 47 ปีมาแล้ว (ตำแหน่งหมู่บ้านต่าง ๆ แสดงในแผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านตำบลมะเกลือเก่า (ภาพที่ 5 ภาคผนวก ก)

สาเหตุที่อพยพโยกย้าย

พ่อคำ พบพิมาย ย้ายมาจาก อ.พิมาย จ.นครราชสีมา เนื่องจากรู้จักกับนายทัส (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นหัวหน้าทำฟืนหลายอยู่ที่ อ.สูงเนิน ได้ให้นายคำเป็นหัวหน้าดูแลกองฟืนในเขตปลายราง เนื่องจากเห็นสภาพป่ามีไม้มาก

1.2.3 การขยายตัวของประชากรและชุมชน

เมื่อนายคำ พบพิมาย ได้อพยพเข้ามาอยู่ในเขตนี้ในระยะแรกได้แต่งงานกับภรรยาคนแรกที่บ้านหนองม่วง และมีภรรยาคนที่สองแล้วแยกย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านปลายราง และจับจองพื้นที่ทำฟืนหลายราย ขณะนั้นมีการจ้างงานโดยมีแรงงานมาเป็นลูกน้องของพ่อคำรับจ้างตัดฟืนและตั้งถิ่นฐานอยู่ด้วย หลังจากที่รถไฟลี้กเลิกเข้ามารับซื้อฟืนหลายจึงได้ทำถ่านขาย ช่วงนี้เริ่มมีแรงงานเข้ามารับจ้างนายคำเพิ่มขึ้น เช่น ผู้อพยพมาจาก ค.หัวทะเล อ.เมือง จ.นครราชสีมา สาเหตุที่อพยพมาเพราะส่วนใหญ่เป็นบึงน้ำมากกว่าที่นาทำการเกษตร (ได้แก่ ทรายทะเล ป้อมทะเล พื้นทะเล ไซทะเล ในปัจจุบัน)

ในระยะแรก ๆ มีเพียง 8 หลังคาเรือน (แสดงตำแหน่งที่ตั้งในแผนที่แสดงสภาพป่าในอดีตในภาพที่ 7 ภาคผนวก ก) ต่อมาในภายหลังช่วงปี พ.ศ. 2515 มีเกษตรกรย้ายเข้ามาอยู่อีก เพราะเป็นช่วงทำไร่มันสำปะหลังกันมาก จึงต้องมีการจ้างแรงงานเพิ่มเติม กลุ่มคนที่ย้ายเข้ามาได้แก่ กลุ่มคนมาจาก อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา และกลุ่มที่ย้ายมาภายหลังเพิ่มเติมคือจาก จ.บุรีรัมย์ จ.ชัยภูมิ โดยคนรู้จักชักชวนกันมา คนกลุ่มนี้มีเมื่อมาเป็นลูกจ้างในหมู่บ้าน เดิมแต่ผู้ว่าจ้างแรงงานได้แบ่งที่ดินให้สร้างที่อยู่อาศัยภายในหมู่บ้าน (ดังจะพบในแผนที่แสดงที่ตั้งครัวเรือนของหมู่บ้านในภาพที่ 11 ภาคผนวก ก)

จากข้อมูลประชากรพบว่ามีส่วนที่คนชดมาก คือมีวัยแรงงานอายุ 18 – 50 ปี มากกว่าทุกวัย ปัจจุบันหมู่บ้านมี 82 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 498 คน เป็นชาย 245 คน หญิง 253 คน เป็นสัดส่วนชายต่อหญิง คิดเป็นชายร้อยละ 49.2 และเป็นหญิงร้อยละ 50.8

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของประชากร จำแนกตามลักษณะของประชากร

ลักษณะประชากร	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	245	49.2
- หญิง	253	50.8
2. อายุ		
- 1 วัน - 3 ปีเต็ม	13	2.6

ลักษณะประชากร	จำนวน	ร้อยละ
- 3 ปี 1 วัน - 6 ปีเต็ม	26	5.2
- 6 ปี 1 วัน - 12 ปีเต็ม	55	11
- 12 ปี 1 วัน - 14 ปีเต็ม	36	7.2
- 15 ปี 1 วัน - 18 ปีเต็ม	45	9
- 18 ปี 1 วัน - 50 ปีเต็ม	1 232	46.58
- 50 ปี 1 วัน - 60 ปีเต็ม	41	8.2
- 60 ปี 1 วันขึ้นไป	50	10
3. คนพิการ	(1)	

1.2.4 ระบบนิเวศน์ของหมู่บ้านปลายราง

ท่ารถที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อ หมู่บ้านปลายรางตั้งอยู่ในเขตอำเภอสูงเนิน ในตำบลมะเกลือเก่า

- ทิศเหนือ ติดเขต บ้านหนองม่วง ต.มะเกลือเก่า
 ทิศตะวันออก ติดเขต ต.หนองตะกั่ว อ.สูงเนิน
 ทิศตะวันตก ติดเขต หมู่บ้านหนองหลักพัน ต.มะเกลือเก่า
 ทิศใต้ ติดเขต บ้านหนองตา บ้านห้วยไผ่ ต.มะเกลือเก่า

เส้นทางคมนาคม มี 2 เส้นทาง คือ

1. จากตัวเมืองนครราชสีมาถึงอำเภอสูงเนินเป็นระยะทาง 36 กิโลเมตร และจากสถานีถนนมิตรภาพ เลี้ยวซ้ายเข้าถนนสายบ้านหนองบอน - บ้านหนองแวง - ปลายราง รวม 22 กิโลเมตร รวมตลอดเส้นทางเป็น 58 กิโลเมตร
2. จากตัวเมืองนครราชสีมา - สี่แยกปักธงชัย (ถนนสีคิ้ว - โชคชัย) เส้นทางแยกเข้าบ้านหนองแวง - ปลายราง รวมตลอดเส้นทาง 62 กิโลเมตร

สภาพที่ดิน และการใช้ประโยชน์

หมู่บ้านปลายรางเป็นหมู่บ้านที่จัดอยู่ในพื้นที่ลักษณะดินชุด 40 เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย ดินสีน้ำตาลอ่อน สีเหลืองหรือแดง เนื่องจากเนื้อดินเป็นดินทรายจัด น้ำซึมผ่านดินได้เร็วมาก ดินอุ้มน้ำต่ำ ระดับน้ำใต้ดินต่ำมาก ดินมีกรักดกร่อนในบริเวณที่มีความลาดชันสูง ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ

ความเหมาะสมในการปลูกพืชพบว่า เหมาะสมในการปลูกพืชไร่ และไม่ผล ค่อนข้างไม่เหมาะสมที่จะนำมาปลูกพืชผัก และไม่เหมาะสมในการทำนา แต่สามารถใช้ประโยชน์ในการปลูกไม้โตเร็วและปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ได้ดี

ลักษณะดินของหมู่บ้านปลายรางเป็นดินร่วนปนทรายชั้นบนและดินเหนียวปนทรายในชั้นถัดลงไป สภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ดอนลาดต่ำ สลับกับที่โคกชาวบ้านเรียกว่า "นาท้องเรือ" ซึ่งเป็นลักษณะลาดลงจากหมู่บ้านและค่อย ๆ สูงขึ้นทั้งสองฟากฝั่งทิศเหนือและใต้ของหมู่บ้าน

การปลูกพืช อ้อยปลูกในที่ดอน ข้าวปลูกในที่ลาดลงมา (บริเวณส่วนท้องเรือ) นาสวนผสมทำในเขตใกล้บ้านที่อยู่อาศัย ตรงกลางที่ดอน (ดังแสดงในภาพตัดขวาง ในภาพที่ 9 ภาคผนวก ก)

สรุปพื้นที่และการใช้ประโยชน์ ดังนี้ (ที่มา กชช 2 ค : 2544 และการสำรวจจากพื้นที่)

กิจกรรม	พื้นที่ปลูก (ไร่)	จำนวนครัวเรือน ที่ปลูก	คิดเป็นร้อยละต่อ พ.ท. เกษตร 5945 ไร่	คิดเป็นร้อยละต่อ ครัวเรือนทั้งหมด
ทำนาข้าว	1079	22	18	26.8
มันสำปะหลัง	400	20	6.7	24.4
ข้าวโพด	200	25	3.4	30.5
อ้อย	1,200	20	20	24.4
เกษตรผสมผสาน (ตามแนวพระราชดำริ)	120	7	2	8.5
รวมทุกกิจกรรม	2,999		55	

การเลี้ยงสัตว์

กิจกรรม	จำนวน (ตัว)	จำนวนครัวเรือน ที่เลี้ยง	คิดเป็นร้อยละต่อ ครัวเรือน
เลี้ยงวัว	780	20	24.4
เลี้ยงหมู	20	2	3.8
เลี้ยงไก่, เป็ด	1000	50	60.9

การทำนา มีเพียง 22 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 26.8 หรือเพียงร้อยละ 18 ของพื้นที่การเกษตร เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องดินและแหล่งน้ำขาดแคลนได้ผลผลิตไร่ละ 450 กิโลกรัม อยู่ในระดับดี (เมื่อเทียบกับเกณฑ์การผลิตข้าว เฉลี่ยของภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือมากกว่า 370 กก./ไร่ ถือ

เป็นระดับดี) มีการใช้ปุ๋ยเฉลี่ย 450 บาท/ไร่ ใช้พันธุ์ข้าวที่เจ้าหน้าที่เกษตรนำมาให้ ราคาขายข้าวเปลือกกิโลกรัมละ 5 บาท เกษตรกรไม่ขายข้าวแต่เก็บไว้บริโภค

การทำไร่ ได้แก่

การทำไร่มันสำปะหลัง มีประมาณ 400 ไร่ (ร้อยละ 6.7 ของพื้นที่การเกษตร) จำนวน 20 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 24.4 ของครัวเรือนทั้งหมด มีการใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ยครัวเรือนละ 150 บาท/ไร่ ได้ผลผลิตประมาณ 1,500 กก./ไร่ ขายได้ในราคา กก.ละ 1 บาท โดยนำไปขายเองที่โรงมันสำปะหลังในเขต อ.สูงเนิน ผลผลิตจัดอยู่ในเกณฑ์ต่ำ คือผลผลิตต่ำกว่า 2,100 ตาราง/ไร่ จัดอยู่ในระดับ 1 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การทำไร่อ้อย มีประมาณ 1,200 ไร่ เป็นจำนวนร้อยละ 20 ของพื้นที่การเกษตร มี 20 ครัวเรือนหรือร้อยละ 24.4 ของครัวเรือนทั้งหมด เป็นอาชีพที่สร้างงานในชุมชน เพราะได้จ้างแรงงานในหมู่บ้านทุกคนที่รับจ้าง ผลผลิตได้ประมาณ 8-10 ตัน/ไร่ ราคาขายอยู่ในช่วง 530 บาท/ตัน ผลผลิตอ้อยเมื่อเทียบกับเกณฑ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วอยู่ในระดับปานกลาง-ดี คือ 7 - มากกว่า 9 ตัน/ไร่

การปลูกข้าวโพด มีประมาณ 25 ครัวเรือน จำนวนร้อยละ 30.5 ของครัวเรือนทั้งหมด มีพื้นที่ปลูก 200 ไร่หรือร้อยละ 6.7 ของพื้นที่การเกษตร มีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เฉลี่ยรายละ 180 บาท/ไร่ ผลผลิตนำไปขายเอง กก.ละ 5 บาท

การเกษตรผสมผสาน เป็นรูปแบบการเกษตรที่ชาวบ้านบางรายเลือกที่จะเป็นทางออกของภัยแล้ง จึงเปลี่ยนที่นามาเป็นการเกษตรรูปแบบผสมผสาน โดยมีผู้ริเริ่มในหมู่บ้าน ในปี 2533 - 2539 แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ต่อมาในปี 2540 ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรตำบลริเริ่มให้ความรู้และอบรมดูงาน โดยให้เข้าร่วมโครงการเกษตรผสมผสานตามโครงการพระราชดำริระยะแรกมีผู้เข้าร่วมโครงการ 7 ราย รวมประมาณ 120 ไร่ พืชพันธุ์ไม้ที่ไปซื้อมาเป็นต้นพันธุ์ ได้แก่ (เชื้อจากแหล่งพันธุ์ไม้ที่จังหวัดชัยนาท)

- ชมพู
- มะพร้าวน้ำหอม
- ส้มโอ
- ฝรั่ง พันธุ์เป็นสีทอง . เช่น 2 . กลมสาถี่
- มะม่วงแก้ว มะม่วงโชคอนันต์ ขนุน ก้อย ขี้เหล็ก สะเดา
- มะนาว (ค่านเกวียน)

นอกจากนี้ยังมีบ่อปลาและเลี้ยงไก่ เป็ด ไก่แปลงเกษตรได้ด้วย และเกษตรกรบางรายได้เก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น ฝรั่ง ชมพู และเนื้อไก่บ้าน ปลา ไปขายในตลาดนัดของหมู่บ้าน

ป่าไม้และพื้นที่สาธารณะ

ปัจจุบันสภาพป่าที่เคยมีหมดไปแล้ว เนื่องจากระยะแรกตัดทำฟันหลาย เมื่อการรถไฟไม่เข้ามาซื้อจึงเปลี่ยนอาชีพเป็นอาชีพทำถ่านขาย จนป่าหมดจึงเริ่มมีการปลูกพืชไร่คือ ปอและมันสำปะหลัง ยังคงมีเหลืออยู่บางส่วนได้แก่ ป่าช้า 15 ไร่ อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ป่าในวัด 8 ไร่ และป่าสงวน 1,476 ไร่ อยู่ทางทิศเหนือ ปัจจุบันชาวบ้านได้อาศัยอาหารธรรมชาติจากป่าสงวน ซึ่งยังคงเหลือความอุดมสมบูรณ์อยู่บ้าง อาหารธรรมชาติที่ได้ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน เป็นต้น

แหล่งน้ำสาธารณะและแหล่งน้ำที่สำคัญ

เดิมมีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นลำห้วยยาว ปัจจุบันนี้แห้งเหือดไปแล้ว เพราะสภาพฝนแล้ง ห้วยเกิดดินเขิน สภาพที่เหลืออยู่เป็นร่องท้องเรือสลับกับที่ตื้นเขินในที่ทำกินของชาวบ้านในหมู่บ้าน

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นได้แก่ สระน้ำที่ขุดโดยหน่วยงานราชการ มีทั้งหมด 3 สระ ใช้น้ำไม่ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะสระน้ำที่ใช้เป็นประปาหมู่บ้านยังมีน้ำไม่เพียงพอกับการใช้

1.2.5 ระบบสาธารณูปโภค

หมู่บ้านปลายรางมีน้ำสะอาดดื่มโดยมีโถงสำหรับเก็บกักน้ำฝนไว้ดื่ม และมีถังเก็บน้ำฝนขนาดใหญ่ที่สถานีอนามัยบ้านปลายราง ที่ชาวบ้านสามารถนำมาดื่มได้ หมู่บ้านมีระบบประปาหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2541 โดยมีกลุ่มผู้ใช้น้ำประปาหมู่บ้านเก็บเงินค่าประปาเข้าเป็นเงินของกลุ่มโดยเก็บหน่วยละ 3 บาท และหมู่บ้านนี้เริ่มมีไฟฟ้าใช้เมื่อปี พ.ศ. 2533

การติดต่อสื่อสารมีพนักงานไปรษณีย์มาส่งข่าวสารตลอดเกือบทุกวัน

ถนนเมื่อเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านเป็นถนนทางทวิขนในหมู่บ้านรวม 17 กิโลเมตร ภายหลังรัฐบาลได้ปรับปรุงและทำเป็นถนนลาดยางในปี พ.ศ. 2533 ส่วนทางลูกรังที่เป็นถนนตัดผ่านจากถนน อ.โชคชัย - อ.สีคิ้ว เข้ามาสู่หมู่บ้านเป็นระยะทาง 18 กิโลเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 นั้น ถูกยกเลิกไม่ค่อยมีคนสัญจรจึงไม่ได้มีการบูรณะใหม่ (ดูจากภาพสภาพป่าในอดีต ในภาคผนวก ก)

1.2.6 ระบบสังคมและวัฒนธรรม

หมู่บ้านปลายรางมีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยายโดยเมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วพ่อแม่จะจัดแบ่งที่ทำกินให้และปลูกสร้างบ้านเรือนเขตบริเวณใกล้ ๆ กัน สมาชิกในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน คือมาจากคันตระกูลพบพิมาย ได้แต่งงานกับคนในเขตตำบลใกล้เคียง เช่น ด.หนองตะไค้ ด.โคกกรวด และคนจากจังหวัดสุพรรณบุรี อุดรธานี ตระกูลที่แต่งงานกับ พบพิ

มาย" ได้แก่ คิชฎิ ปลอดสันเทียะ รุ่งสว่าง เนยสูงเนิน ถัดสูงเนิน และศรีศิริประภาเมธี (ดัง
แสดงในแผนผังกลุ่มเครือญาติ ในภาพที่ 12 ภาคผนวก ก)

ระบบสังคมที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาตินี้ทำให้สังคมบ้านปลายรางมีความอบอุ่นภายในครัวเรือน หากพบว่าสมาชิกในครอบครัวใดมีความประพฤติทรยศ ๆ ก็ตาม ผู้ใหญ่ในครอบครัวและในเครือญาติจะห้ามปรามและควบคุมได้โดยร่วมมือกันตักเตือน นอกจากนี้ยังมีการอุปถัมภ์ช่วยเหลือกันในระหว่างญาติแก่และลูกจ้าง ตั้งแต่สมัยดั้งเดิมจนถึงปัจจุบันคือ มีลูกจ้างตัดฟืนหลา ลูกจ้างผาก่าน ลูกจ้างทำไร่มันสำปะหลัง ทำไร้อ้อย ทำนา ความผูกพันที่นายจ้างกับลูกจ้างได้อุปถัมภ์ให้ที่อยู่อาศัย ให้กู้ยืมเงิน ให้กู้ยืมข้าวสาร ทำให้แรงงานในหมู่บ้านไม่ไหลออกไปช่วยงานนอกเขตอื่นไกล ๆ ยังใช้ชีวิตตลอดฤดูการผลิตในเขตหมู่บ้านของตน และเขตใกล้เคียง ในกรณีที่ถูกจ้างบางรายต้องการทำนา ทำอ้อย แบบแบ่งครึ่ง ก็มีกรให้เช่าจากกลุ่มผู้มีฐานะที่ดีกว่าให้ลูกจ้างหรือผู้ที่ไร่ที่ทำกินเป็นผู้เช่าทำ โดยผู้ให้เช่าเป็นผู้ซื้อพันธุ์พืชและปุ๋ย ผู้เช่าเป็นผู้ใช้แรงงาน เมื่อผลผลิตออกมาได้ทำใจจัดแบ่งเมล็ดพันธุ์ไว้และหักค่าปุ๋ยและส่วนที่เหลือจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วนให้ผู้เป็นเจ้าของที่ดินและผู้เช่าทำเท่า ๆ กัน แต่กรณีที่ผลผลิตได้น้อยผู้ให้เช่าจะไม่เอาค่าใด ๆ แต่จะยกค่าเช่าให้เป็นค่าแรงสำหรับผู้เช่าทำแทน

กลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

สังคมของหมู่บ้านปลายรางพบว่ามีการจัดกลุ่มกันเองโดยธรรมชาติ คือ กลุ่มบ้านเรือนแบ่งตามแผนผังสภาพกายภาพของหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านปลูกสร้างตามแนวถนนลาดผ่าน จึงแบ่งกลุ่มอย่างง่าย ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มในบ้าน ได้แก่ กลุ่มที่อาศัยอยู่ถัดจากวัดร่นลงมาทางทิศตะวันตก กลุ่มนอกบ้าน ได้แก่ กลุ่มที่อาศัยอยู่ถัดจากวัดขึ้นไปทางทิศตะวันออก (ดังแสดงในภาพ แผนผังของหมู่บ้านปลายราง ในภาคผนวก ก)

กลุ่มที่เป็นทางการ

ได้แก่กลุ่มจัดตั้งขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาช่วยเหลือตามโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ได้แก่

1. กลุ่มสตรีแม่บ้าน ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2533 มีสมาชิกกลุ่ม 13 คน ปัจจุบันมีเงินกลุ่ม 27,812 บาท
2. กลุ่มอาชีพทางการเกษตร เพื่อเลี้ยงสุกร ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2542 มีสมาชิก 11 คน มีเงินกลุ่ม 25,088 บาท
3. กลุ่มน้ำประปาดิบ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2541 มีสมาชิก 2 คน มีเงินกลุ่ม 40,947 บาท
4. กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2543 มีสมาชิก 9 คน มีเงินกลุ่ม 25,800 บาท
5. กลุ่มออมทรัพย์ ศักดิ์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542 มีสมาชิก 94 คน มีเงินกลุ่ม 55,337 บาท

ผู้นำและการเมืองการปกครอง

หมู่บ้านปลายรางมีบุคลากรที่ทำงานใน อบต. 2 คน ได้แก่ นายจรัส รุ่งสว่าง เป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและกรรมการ และ นายมานะ เนยสูงเนิน ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกรรมการบริหารและประธานกรรมการ

หมู่บ้านมีประวัติดการเป็นผู้นำของแต่ละบุคคลที่เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ดังนี้

พ.ศ. 2516 – 2527 นายแปลก พบพิมาย ได้รับเลือกโดยการยกมือนับคะแนน นายแปลก เป็นลูกชายของนายคำ พบพิมาย ที่เป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน นายแปลกปกครองลูกบ้านเหมือนทุกคน เป็นลูกหลาน มีงานรื่นเริงในหมู่บ้านเป็นประจำ นายแปลกเป็นเจ้าของการผลิตการเกษตรรายใหญ่ของหมู่บ้าน คือการทำไร่มันสำปะหลัง และทำนา ยุคนี้มีการอพยพแรงงานเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านถึงมากกว่า 100 คน และพ่อแปลกได้ป่วยและเสียชีวิตลงก่อนเกษียณอายุราชการ

พ.ศ. 2527 – 2532 นายชน ถังนอก ได้รับเลือกโดยการนับคะแนนยกมือ นายชนเป็นผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านในช่วงปี พ.ศ. 2515 มารับจ้างทำถ่านขายและเป็นผู้นำเมล็ดพันธุ์ข้าวมาปลูกในหมู่บ้านนี้คนแรก สมัยของพ่อชน ถังนอก มีการร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมากขึ้น เช่น การพัฒนา สาธารณสุขมูลฐานต่าง ๆ ทำถนนเข้าหมู่บ้าน 17 กิโลเมตร ทำโครงการปั้นโอ่งน้ำกั้นน้ำฝน และบูรณะสร้างวัดหนองเบน และเขียนโครงการขอสถานีอนามัยตำบลที่หมู่บ้านปลายราง

พ.ศ. 2533 – 2544 นายอุดม ถัดสูงเนิน ได้มีการดำเนินการโครงการขอสถานีอนามัยบ้านปลายรางต่อเนื่องจากสมัยของพ่อชน ถังนอก โดยพ่อชนเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมนี้ และในสมัยของนายอุดม ถัดสูงเนินได้มี นายอนันต์ ดิษฎี เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในยุคสมัยนี้เป็นยุคที่รัฐบาลเน้นการพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมและเกษตรผสมผสานต่าง ๆ นายอุดมและนายอนันต์ก็เป็น 2 ราย ใน 7 รายที่ร่วมโครงการเกษตรผสมผสานตามโครงการพระราชดำริ

พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน นายอำนาจ ศรีศิริประภาภรณ์ เป็นผู้ได้รับเลือกโดยวิธีหย่อนบัตรเป็นครั้งแรก นายอำนาจเป็นผู้ใหญ่บ้านที่เริ่มก่อตั้งศาลากลางบ้านสำหรับประชุม ได้นำความรู้ ข่าวสารต่าง ๆ มาไว้ที่ศาลาสำหรับสมาชิกในหมู่บ้านได้ทราบข่าวสาร และยังได้ปรับปรุงหอกระจายข่าว และที่สำคัญได้ผลักดันให้มีการสร้างแหล่งน้ำดื่มให้แก่หมู่บ้าน โดยได้มี นางสงบ พบพิมายบริจาคที่ดินให้บุตรสระเพิ่มภายในหมู่บ้าน เพื่อใช้ในการเกษตรและการอุปโภคอื่น ๆ

เศรษฐกิจในอดีตและปัจจุบัน

เดิมหมู่บ้านปลายรางเป็นหมู่บ้านที่มีการอาชีพที่ผลิตพืชเพื่อส่งออกนอกพื้นที่ ได้แก่ ทำพืชมลฑา ส่งขายให้ รฟท. และทำถ่านขายส่งให้ร้านใหญ่ใน ต.โคกกรวด ต.กุศฉิก และ อ.สูงเนิน (ไม่ได้ผลิตข้าวในระยะแรกๆ) โดยไปส่งถ่านที่ ต.โคกกรวด จะต้องซื้อข้าวสารกลับเข้ามาให้กับ

ลูกจ้างด้วย ในช่วงปี พ.ศ. 2515 พ่อจน ถิ่นนอก และภรรยาได้ย้ายมาจากบัวใหญ่มารับจ้างทำถ่าน ได้เอาเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่มาจากบัวใหญ่ด้วย และได้หยอดข้าวไร่เป็นรายแรกในหมู่บ้านปลายราง ภายหลังชาวบ้านรายอื่น ๆ จึงหยอดทำตามมาเรื่อย ๆ ในสมัยแรก ๆ ข้าวไร่ได้ผลผลิตดีมาก

เมื่อการทำถ่านส่งขายให้กับ ต.โลกกรด ต.กุดจิก และ อ.สูงเนิน ต้องหยุดลงเนื่องจากสภาพป่าหมดไป ต่อมาปี พ.ศ. 2518 ได้เริ่มมีการปลูกปอจนถึง พ.ศ. 2524 จึงหันมาปลูกมันสำปะหลัง และในปี 2525 ได้เริ่มมีการปลูกข้าวโพดแต่เปลี่ยนมาเน้นการปลูกอ้อยในปี พ.ศ. 2530 เกษตรกรรายแรกที่ปลูกอ้อยคือ นายอนันต์ คิชฎี ได้นำพันธุ์อ้อยชื่อพันธุ์เขียวแดงมาจากพี่เขยที่ทำโรงงานน้ำตาลทรายแดงในเขต ต.หนองตะไก้ มาปลูกส่งขายให้พี่เขย คัดให้ด้วยได้ราคาตันละ 300 บาท และได้ขายพันธุ์อ้อยให้กับชาวบ้านปลายรางด้วย นายอนันต์เล่าว่า รายได้จากการขายพันธุ์อ้อยขณะนั้นทำให้เขาได้เงินซื้อรถ กระบะมือสองในราคา 270,000 บาท ด้วยเงินสด

ภายหลังโรงงานน้ำตาลทรายแดงพบปัญหาขาดแคลนแรงงานจึงปิดตัวไป พร้อม ๆ กับโรงงานรับซื้ออ้อยทำน้ำตาลที่ อ.พิมายได้เปิดตัวขึ้นในปี 2535 ในปัจจุบันหมู่บ้านปลายรางมีเกษตรกรที่ปลูกอ้อยถึง 20 ราย และจ้างแรงงานภายในหมู่บ้านโดยส่งน้ำตาลให้กับโรงงานน้ำตาลนครบุรี สระแก้ว และบุรีรัมย์

การทำงานในหมู่บ้านจนถึงปัจจุบันนี้ชาวบ้านไม่ได้ขายข้าวต้องเก็บไว้กินเอง โดยมีโรงสีของนายคล้อย ชื่นระน้อย รับสีข้าวประจำหมู่บ้าน และสีให้หมู่บ้านใกล้เคียง (โรงสีมีขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2533)

การเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้านมีวัว 780 ตัว จำนวนผู้เลี้ยงมี 20 ครอบครัว ได้ผลผลิตทั้งหมู่บ้านประมาณ 400,000 บาทต่อปี รายได้ของประชาชนในหมู่บ้านต่อปีในแต่ละครอบครัวโดยสรุปทั้งหมดมีประมาณดังนี้ (ข้อมูลจากแบบสำรวจ บร. 1-12)

10,001 - 20,000 บาท มี 33 ครอบครัว หรือร้อยละ 40.2

20,001 - 30,000 บาท มี 49 ครอบครัว หรือร้อยละ 59.8

ชาวบ้านมีการออกไปขายแรงงานในกรุงเทพฯ และพืชมายางส่วนแต่เป็นจำนวนน้อยประมาณ 10 ราย มีเงินเก็บกลับมาซื้อบ้านคร่าวๆ 1,000 - 2,000 บาท ส่วนใหญ่ไปแล้วกลับมารับจ้างเกษตรกรที่บ้านตามฤดูกาล ครอบครัวที่ไปเป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับจ้างในหมู่บ้าน

นอกจากปฏิทินกิจกรรม (ดังในแผนภาพที่ 13 ภาคผนวก ก) ที่แสดงถึงระบบเศรษฐกิจเกษตรของหมู่บ้านในปัจจุบันแล้ว ปัจจัยอื่น ๆ ที่บ่งชี้ได้ ได้แก่ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งมีรายการและจำนวนดังนี้

รถยนต์กระบะ 25 คัน

รถอีแต๋น 16 คัน

มอเตอร์ไซด์	59	คัน
รถไถนาเดินตาม	20	คัน
รถไถใหญ่	6	คัน
โทรศัพท์มือถือ	20	เครื่อง

ผู้ยื่น พัดลม ทีวี เทป มีทุกหลังคาเรือน

ระบบการเงินในหมู่บ้าน

สมาชิกในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นผู้กู้เงินจาก ธกส. และมีการใช้คืนเป็นระยะที่แน่นอน ส่วนใหญ่จึงยังคงใช้บริการ ธกส. อยู่เช่นเดิม มีบางรายที่ขาดส่งและ ธกส. ได้ให้ออกาสพักชำระหนี้ให้แล้ว

นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้กู้เงินจากโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนของสำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน ซึ่งได้ก่อตั้งโดยพัฒนากรตำบลเมื่อปี 2544

การถือครองที่ดิน ประชากรในหมู่บ้านปลายรางมีการถือครองที่ดินดังนี้

- ประเภทโฉนด, นส 3 ใบจอง สด. นค.3 กสน.5 1,100 ไร่ (ร้อยละ 11)
- ประเภท สทก. สปก.4-01 4,069 ไร่ (ร้อยละ 40.8)

หมู่บ้านปลายรางมีพื้นที่ทั้งหมด 9,975 ไร่ (ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรตำบลมะเกลือเก่า 2539)

สิทธิในที่ดินทำกิน

- ประชากรที่มีที่ดินของตัวเองโดยไม่ต้องเช่า 63 ราย (ร้อยละ 76.8)
- ประชากรที่มีที่ดินของตัวเองและเช่าเพิ่ม 9 ราย (ร้อยละ 10.9)
- ประชากรที่ไม่มีที่ดินทำกิน 10 ราย (ร้อยละ 13.4)

ปัจจัยการผลิต

- ชาวบ้านในหมู่บ้านมีรถไถเดินตาม 20 ราย
- ครุฑเรือนที่ต้องจ้างรถไถเดินตามมี 40 ราย โดยเฉลี่ยเสียค่าจ้างครุฑเรือนละ 2,000

บาท/ปี (ข้อมูลปี พ.ศ. 2543)

เกษตรกรให้เหตุผลที่ต้องจ้างว่า เพราะต้องทำทลานเนื่องจากในหมู่บ้านมีการจ้างแรงงานกันชุกมาก บางครั้งแรงงานในหมู่บ้านมีไม่เพียงพอหากใช้แรงงานสัตว์จะล่าช้า เพราะสภาพดินแข็งและแรงงานสัตว์ไถได้จำกัดจึงต้องรีบทำให้เสร็จ เพื่อไปทำงานรับจ้างอื่น ๆ อีก

ครุฑเรือนที่มีรถไถขนาดใหญ่มี 6 ราย

ครุฑเรือนที่ต้องจ้างมี 65 ราย

โดยเฉลี่ยเสียค่าจ้างรวมครุฑเรือนละ 4,000 บาท/ปี

การประกอบอาชีพ

- ทำนา	82	ครอบครัว
- ค้าขาย	6	ครอบครัว
- ทำสวน	82	ครอบครัว
- รับราชการ	3	ครอบครัว
- รับจ้าง	75	ครอบครัว
เกษตรกรผสมผสาน	7	ราย

การตลาด

ในหมู่บ้านปลาขวางมีตลาดนัดทุกวันจันทร์ของสัปดาห์ โดยผู้ริเริ่มคือสมาชิกในหมู่บ้านปลาขวางซึ่งมีอาชีพค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปตามตลาดนัดสัญจร และได้เลือกหมู่บ้านปลาขวางเป็นจุดขายจุดหนึ่งซึ่งได้รับความร่วมมือจากเพื่อนพ่อค้ามาขายไม่เคยขาด ทำให้หมู่บ้านปลาขวางเป็นจุดสำคัญจุดหนึ่งที่จะขายผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จากการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร หรือเป็นตลาดขายมะขามหวานของบ้านคำไฮซึ่งอยู่ใกล้เคียง การมีตลาดนัดโดยต่อเนื่องเป็นการแสดงถึงอำนาจการซื้อของชุมชนยังมีอยู่ โดยเฉพาะผู้ที่รับจ้างไม่มีเวลาประกอบอาหารและเดินทางไปซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในเขตอำเภอ สินค้าที่นำมาขายได้แก่

1. เหล้าสาโท จิ้งหรีดคั่ว จาก หมู่บ้านมะเกลือใหม่
2. เสื้อผ้าสำเร็จรูป
3. เครื่องใช้ในครัวเรือน
4. ของกึ่งฟาร์ม
5. ผัก/ผลไม้ อาหารปรุงสำเร็จ จากเกษตรกรบางรายที่ได้ผลผลิตจากโครงการเกษตรผสมผสานในหมู่บ้าน

วัดและประเพณี

ประวัติการก่อตั้งวัด วัดมีมาตั้งแต่สมัยแรก ๆ โดยชาวบ้านจากเมืองโคราชเอาแค้นปีของทหารอเมริกันมาประยุกต์ทำเป็นวัด 2 ห้องเล็ก ๆ โดยพ่อปลื้มและนายบุญไศน์มณฑลพระมาจากจ.ชัยภูมิ มาจำพรรษาอยู่ที่วัดแต่ได้ย้ายไปแล้ว จึงมีเจ้าคณะอำเภอจัดภิกษุมานั่งประจำให้ใหม่โดยมาจากบ้านไร่ โดกสูง 1 รูป ปัจจุบันมีพระ 3 รูป ชาวบ้านยังคงให้ความสำคัญกับงานบุญประเพณีต่าง ๆ แต่ไม่เป็นพิธีมากนัก ได้แก่ 1. ปรัดทุกวันพระและตามปฏิทินดังนี้

เดือนมกราคม

มีการไปทำบุญที่วัดต้อนรับปีใหม่

เดือนกุมภาพันธ์

มีการทำบุญเรียกขวัญข้าว ตามความเชื่อและประเพณีดั้งเดิม ในการเอา "ข้าวขึ้นเต้า" เหมือนกับคำพูดที่ว่า "กบจะเปิดปากออกใหม่ 3 คำ ฟ้าจะร้องขึงข้าวจะเปิด" ในระยะหลังปีใดแล้งบางบ้านไม่จัดพิธีนี้เพราะได้ข้าวน้อยมาก หรือแทบไม่ได้เลย

เดือนเมษายน

ทำบุญสงกรานต์ ดักบาตรที่ศาลตะปู้

เดือนพฤษภาคม

ทำบุญประเพณีเลี้ยงพ่อเฒ่าเจ้าบ้าน ในเดือนนี้มีการทำพิธีโดยให้ผู้ที่เรียกว่า "จ่า" ซึ่งเป็นคนหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีให้ ชื่อ นาง โกศล พันทะเล (ชาวบ้านหนองแวง) เป็นผู้จัดเตรียมของและบอกชาวบ้านให้มาร่วมพิธีและดูแลสถานที่โดยมีการจัดเครื่อง เช่น ไข่กล้วยตาปูบ้าน ประกอบด้วย เหล้าขาว น้ำส้ม ไข่ต้ม ไข่ต้ม (ไข่ไก่ตัวผู้) 1 ตัว ชาวบ้านจะส่งตัวแทนมาร่วมพิธีโดยต้มไข่มาร่วมพิธีตามจำนวนสมาชิกในหมู่บ้าน และนำกลับไปบ้านของตนให้สมาชิกกิน แต่หักไว้ที่พิธี 1 ฟอง เป็นกิจกรรมที่ทำมาตลอดทุกปีไม่เคยขาด และจะไม่ถืออกทำในวันพระ เลี้ยงเฉพาะในวันพุธเพราะเป็นวันดีตามความเชื่อ ชาวบ้านได้มาพบปะพูดคุยซักถามและเสี่ยงทายเรื่องฟ้าฝนในปีนั้น ๆ

เดือนกรกฎาคม และเดือน ตุลาคมของทุกปี มีประเพณีตามพิธีทางศาสนาที่วัด เช่น เวียนเทียน ทำบุญดักบาตร

งานประเพณีอื่น ๆ

ได้แก่ งานขึ้นบ้านใหม่ ไม่มีการพิมพ์การ์ดเชิญ แต่เป็นการบอกปากเปล่าผู้มาร่วมงานหาของใส่เงินไปช่วยเจ้าภาพ และนำอาหารไปถวายพระด้วย

งานบวช เมื่อมีงานบวชพระต้องไปทำพิธีบวชที่วัดใหญ่สูงเนิน หรือวัดหนองตะคู้ หรือวัดหนองตะไก่ เนื่องจากมีพระอุปัชฌาย์ และพระคู่สวด

ประเพณีงานศพ หมู่บ้านนี้มีกลุ่มฌาปนกิจของหมู่บ้าน โดยเก็บเงินกันรายละ 20 บาท ทุกครั้งเวียนที่เป็นสมาชิกและเมื่อมีงานศพผู้ไปร่วมงานมักจะใส่ซองเพิ่มเงินให้อีก

นอกจากนี้หมู่บ้านปลาขวางได้มี นายสงบ พบพิมาย (ลูกสาวคนสุดท้ายของพ่อคำ พบพิมาย) ได้ติดต่อลูกหลายที่อยู่ในกรุงเทพฯ มาทอดผ้าป่าที่วัดในหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี ครั้งละ 5 - 6 หมื่น รายได้จากการทอดผ้าป่าโครงการโดยลูกเขยชายสงบเป็นผู้ดูแลให้ จากที่ผ่านมามีคนนำไปสร้างส้วม ชื่อเด่นท์ โฉะ เก้าอี้ให้กับทางวัด และเก็บเงินที่เหลือเป็นกองกลางไว้ยามวัดต้องการใช้จ่าย

ผู้อาวุโสที่เป็นที่นับถือในหมู่บ้าน ได้แก่

ชายสงบ	พบพิมาย
ป้าน้อย	ลัดสูงเนิน
พ่อสนั่น	พบพิมาย
พ่อเปลื้อง	พบพิมาย
นางแถว	พบพิมาย
นางปุ่น	พื้นทะเล
นายหลอด	ป้อมทะเล
นายถ้วน	โขทะเล
นางทวาย	ธรณี
นางช่วย	ชุมมะริง

บุคคลเหล่านี้ได้ถูกเชิญไปร่วมพิธีรดน้ำญาติผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ ซึ่งจัดขึ้นทุกปีโดยลูกหลานจะกลับมาจากต่างถิ่น เช่น กรุงเทพฯ และพิจาย งานรื่นเริงและการแสดงต่าง ๆ เคยมีเมื่อสมัยยุคของพ่อแปลก พบพิมาย แต่ระยะหลังมานี้งานรื่นเริงเหล่านี้หายไปมากเนื่องจากการแสดงในแต่ละครั้งจะมีวัยรุ่นต่างถิ่นมาก่อการทะเลาะวิวาทเป็นที่เดือดร้อนและอันตรายจึงระงับไว้ก่อน

โรงเรียนและการศึกษา

คนในหมู่บ้านปลาขวางมีจำนวนผู้ที่จบการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษา ไม่ได้เรียนต่อจำนวน 320 คน

เป็นผู้ที่มีการศึกษาจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	17	คน
เป็นผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	18	คน
เป็นผู้ที่จบอนุปริญญา, ปวส., ปกส.สูง	8	คน
เป็นผู้ที่จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า	6	คน

โรงเรียนหนองเบนมีครู 8 คน ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ครูลีปกร จันทรโสภณ เป็นครูที่พักประจำอยู่ในหมู่บ้าน และได้เป็นที่ปรึกษาหลักทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการให้กับชุมชนมาตั้งแต่ปี 2524 จนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านมีจำนวนนักเรียนอนุบาล 1 - ป.6 จำนวน 170 คน

นักเรียนที่จบจากโรงเรียนหนองบอนไปเรียนต่อระดับมัธยมที่ อ.สูงเนิน สองคอนวิทยาคม และที่โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย 30 คน และสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา 7 คน

และนอกจากนี้ชาวหมู่บ้านปลายรางได้มีการฝึกอบรมด้านอาชีพ ที่ผ่านมามีจำนวน ปี 2544 มีผู้เคยฝึกอบรมถึง 200 คน จำนวน 4 ครั้ง นอกจากนั้นยังมีการฝึกอบรมด้านการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และสุขภาพอนามัย

สุขภาพอนามัย

สถานีอนามัยหมู่บ้านปลายรางเป็นสถานที่ 2 ของตำบล ก่อตั้งขึ้นด้วยความพยายามของกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านปลายรางในปี 2533 มีประวัติโดยย่อดังนี้

นายอำนาจ ศรีศิริประภามณี (ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน) ได้รู้จักกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขท่านหนึ่ง (ปัจจุบันเป็นสาธารณสุขอำเภอสูงเนิน) ได้แนะนำว่าตำบลละแวกนี้ก็สามารถขอตั้งสถานีอนามัยได้อีก 1 แห่ง โดยได้แนะนำให้สร้างที่บ้านหนองชาด แต่ขณะนั้นพ่อแปลกและพ่อเปลื้อง ซึ่งเป็นผู้นำของหมู่บ้านปลายรางได้เสนอที่ดินบริจาคให้จัดตั้งขึ้นที่ปลายรางจำนวน 6 ไร่ (ขณะที่หมู่บ้านหนองชาดกำลังเสนอเรื่องเช่นกัน) ทางหมู่บ้านปลายรางจึงได้รวบรวมกลุ่มกันไปพบพระอาจารย์สังข์ เสดชมบุญใหญ่ภิกขุ ซึ่งเป็นพระนักพัฒนาที่วัดไร่ภูผาชั้น (สายท่านอาจารย์เทศ เทศรังสี) ขอแนวทางให้ท่านเป็นผู้อุปถัมภ์ เพราะท่านเคยอุปถัมภ์สถานีอนามัยที่บ้านน้ำซับ จ.นครราชสีมา สำเร็จมาแล้ว เมื่อปรึกษาและได้คำแนะนำแล้วนายอำนาจจึงนำหนังสือไปส่งเรื่องด้วยตัวเอง ที่สาธารณสุขจังหวัด โดยได้แจ้งถึงสถานที่ตั้งและเงินบริจาคของสมาชิกในหมู่บ้าน 1 แสนบาท รวมทั้งอุปกรณ์อื่น ๆ จากญาติโยมที่ศรัทธา

ปัจจุบันนี้สถานีอนามัยปลายรางมีเจ้าหน้าที่ 3 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข คุณฉัตรชัย พิงสูงเนิน (จพง.สชช.3) คุณนภาพร แสนประเสริฐ หัวหน้าสถานี และนางสาวเรียม จังงาน ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่อนามัย พสอ. 1 คน เปิดบริการทุกวัน เวลาราชการ เสาร์-อาทิตย์ 9.30 - 12.00 น. ผู้ใช้บริการได้แก่ ม.7 - ม.15 โดยเฉลี่ยแล้ว 300 - 400 คนต่อเดือน ผู้ป่วยที่มักพบบ่อยได้แก่

1. ป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ ตามฤดูกาล
2. ปวดหลัง ปวดเอว จากการทำงาน

ภาวะการขาดสารอาหารในเด็กของหมู่บ้าน มี 2 ลักษณะ คือ

1. เด็กมีพันธุกรรมตัวเล็ก น้ำหนักจึงไม่ถึงเกณฑ์ แต่เด็กแข็งแรง 1 คน
2. เป็นเด็กที่ย้ายถิ่นมาอยู่กับยายและย้ายกลับไปอยู่กับพ่อแม่บ้าง ไม่อยู่เป็นที่ 1 คน

มีการให้บริการ 30 บาททุกโรคทุกครอบครัว มีเฉพาะคนที่ทำงานรับจ้างตัดอ้อย ซึ่งเป็นคนนอกหมู่บ้านมาใช้บริการที่นี้ต้องให้เจ้าของผู้ว่าจ้างมาจ่ายเงินให้ภายหลังแต่มีจำนวนไม่มาก แต่มีคนเหล่านี้มาใช้บริการทุกปี โดยมาตั้งแคมป์อยู่ตามทุ่งนาใกล้ ๆ กับที่ไร่ที่รับจ้างอยู่เป็นระยะเวลานานกว่าจะเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว

สรุปผลการประเมินบริบทชุมชน

ศักยภาพที่เอื้ออำนวยหรือมีความสอดคล้องของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จของโครงการกองทุน 1 ล้านบาท ดังนี้

จากการพิจารณาโดยรวมถึงศักยภาพของชุมชนกับกองทุนหนึ่งล้านบาท พบว่าทุนทางสังคมอันได้แก่ ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การศึกษาที่ดี และความซื่อสัตย์ สุจริต ทั้งประสิทธิภาพในการทำงานของหมู่บ้านปลายรางอยู่ในระดับที่เอื้ออำนวยที่จะจัดการบริหารงานของกองทุนได้ อันจะส่งผลไปถึงระบบบรรณานุกรมที่ดีของหมู่บ้าน อีกทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกจากหน่วยงานของราชการต่าง ๆ ได้เอื้ออำนวยต่อศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชนดังจะกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

ก. โดยภาพรวมของหมู่บ้านแล้วส่วนใหญ่ยังมีความเข้มแข็ง ทั้งนี้เนื่องมาจากศักยภาพของหมู่บ้านดังนี้

1. มีระบบเครือญาติเป็นพื้นฐาน และการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า แม้แต่ความเข้มแข็งในระดับครัวเรือน พบว่าไม่มีครอบครัวใดที่ไม่มีสมาชิกของครอบครัวในแต่ละครัวเรือนเชื่อฟังพ่อแม่และช่วยงานในการประกอบอาชีพของตนเอง และเป็นหมู่บ้านที่ปลอดภัยเสถียร

2. หมู่บ้านนี้ปลอดภัยว่างงาน มีอาชีพที่ต้องเอาใจใส่ทุกครัวเรือน ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาได้พบปะกันมากนักโดยเฉพาะหมู่บ้านนี้มีครอบครัวที่รับจ้างเป็นอาชีพหลักถึง 75 ครอบครัว หรือ 91.5% จำนวนครอบครัวเหล่านี้ได้รับการเอื้อเพื่อช่วยเหลือจากผู้ว่าจ้างทั้งด้านเงินเชื่อ การให้เช่าที่นาเพิ่ม ให้เช่าที่ทำไร่เพิ่ม ถึงแม้จะไม่ค่อยมีเวลาได้พบปะกันมากนัก แต่เมื่อมีความต้องการให้ช่วยเหลืองานชุมชนก็ยังได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่น กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านในวันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น

3. ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันมากทางฐานะของผู้ยากจนกับผู้ที่มิฐานะดีกว่าในหมู่บ้าน แต่ความตั้งใจในการมีส่วนร่วมในการประชุม คนกลุ่มนี้ได้มีส่วนร่วมประชุมและประชาคมทุกครั้งไม่เคยขาด และได้กู้เงินกองทุนเงินล้าน แม้ว่าจะไม่มีที่ดินทำกินแต่ก็ได้รับความไว้วางใจจากคณะกรรมการกองทุนให้กู้ได้

4. การเสียดสละ เป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้หมู่บ้านปลายทางมีความเข้มแข็ง จากประวัติศาสตร์ตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน พบว่ามีการร่วมกันบริจาคเงินและที่ดินเพื่อสร้างเป็นสาธารณะประโยชน์ ผลงานที่พบคือสถานีอนามัยบ้านปลายทาง ที่ตั้งและอาคารศาลากลางบ้านและที่ดินสำหรับขุดแหล่งน้ำให้หมู่บ้านเป็นการแสดงการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนของคน

5. การร่วมปรึกษาหารือในการแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ การประชุม ทากิจกรรมเพื่อขอเงินสนับสนุนจาก อบต. มะเกลือเก่า อบต. ละ 1 ตำบลบาท หรือการประชุมหมู่บ้านในการขอชิงบเร่งคว่นในการแก้ปัญหาภัยแล้ง การหางบประมาณทำหอกระจายข่าว การตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการแก้ปัญหาภัยแล้งปี 2544 โดยการปันน้ำจากแหล่งน้ำบ่ออื่นเข้าสู่แหล่งน้ำประปาหมู่บ้านเพื่อใช้ชั่วคราว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ในระยะเวลา 10 เดือนที่ผ่านมา หมู่บ้านปลายทางเป็นหมู่บ้านที่มีฐานะเศรษฐกิจค่อนข้างเข้มแข็งไม่มีผู้ว่างงานในหมู่บ้าน แต่ละครั้วเรือนมีการจัดการภายในครอบครัวอบอุ่นและใกล้ชิด การมองอนาคตของกองทุนเงินล้านจึงมองเห็นได้ว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างงานในชุมชนได้ต่อไป แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อเสนอแนะที่นำไปให้ความสนใจดังนี้

1. สภาพกายภาพของชุมชนเป็นที่ลุ่ม และมีลักษณะ "ที่นาห้องเรือ" กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งของชุมชนที่จะได้สร้างปฏิจภาพต่าง ๆ คืนสู่ระบบ และลดความเสี่ยงในการขาดแหล่งน้ำในฤดูแล้งของพืชเกษตร ดังนั้นเงื่อนไขการกู้ยืมเงินกองทุนน่าจะมีการปรับปรุงเงื่อนไขให้รองรับกิจกรรมนี้ด้วย รวมทั้งนโยบายเกษตรกรจุลินทรีย์น่าจะได้รับการร่วมมืออย่างเอาจริงเอาจัง

2. ที่ผ่านมาหมู่บ้านปลายทางล้มลุกคลุกคลานในเรื่องการรวมกลุ่มเป็นทางการ เพราะครอบครัวส่วนใหญ่มีการะและพึ่งพาตนเองค่อนข้างสูง ความไม่คุ้นเคยในการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการได้สำเร็จจึงมีไม่มาก กิจกรรมที่นำมามองน่าจะเป็นกิจกรรมที่แบ่งแยกกันไปทำรายครัวเรือนและร่วมกันส่งหรือขายในนามของหมู่บ้านแทน

3. หมู่บ้านปลายทางมีพื้นที่ป่าสาธารณะที่ยังอุดมสมบูรณ์ก่อนที่จะถูกสภาพแวดล้อมทำลาย น่าจะได้มีการทำการศึกษาพร้อม ๆ กับสมาชิกในหมู่บ้านที่จะพัฒนาป่าเพื่อให้เกิดอาหารธรรมชาติที่ยั่งยืนให้กับระบบ ซึ่งอาจจะขยายขึ้นเป็นระดับตำบลด้วย

4. การแก้ปัญหา ผู้ที่ไร้ที่ทำกินในหมู่บ้านและการจัดสรรทรัพยากรเหล่านี้ในเขตชุมชนยังเป็นเรื่องสำคัญของหมู่บ้านปลายทาง เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดิน สปก.

5. ควรได้มีการพัฒนาการเกษตรผสมผสานตามโครงการพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง เนื่อง
จากในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 ของไทยนั้นยังเน้นให้ชนบทเป็นฐานการผลิตอาหารของประเทศ ใน
ขณะที่การผลิตนอกภาคเกษตรได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเติบโตขึ้นไป

2 ผลการประเมินโดยภาพรวม

2.1 ผลการประเมินหน่วยระบบ A คือ หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้

2.1.1 ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ A พบว่า

1) นโยบาย เป้าหมายของรัฐเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จากการสัมภาษณ์และเปิดเวทีชาวบ้านในหมู่บ้านพบว่า สมาชิกที่ได้เข้าร่วมประชาคมหมู่บ้าน ในช่วงการเตรียมความพร้อมเพื่อขอจัดตั้งกองทุนมีความเข้าใจต่อเนื่องใจ และกฎระเบียบของกองทุนดี และในสวนสมาชิกหมู่บ้านที่ไม่เข้าใจนั้นมีเพียงรายที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม โดยมีทัศนคติต่อกองทุนหมู่บ้าน ดังนี้

ทัศนคติที่ดี

- ช่วยให้มีเงินใช้หมุนเวียนในครอบครัว
- ช่วยให้ชาวบ้านได้มีการปรึกษาหารือและร่วมกันทำงาน
- คนจนไร้ที่ทำกินได้มีโอกาสดูไปทำกิจกรรมเลี้ยงไก่ เลี้ยงสุกรในหมู่บ้าน
- เป็นโอกาสที่ไม่เคยได้รับมาก่อน

ทัศนคติในด้านที่ต้องปรับปรุง

- เรื่องดอกเบี้ยของกองทุนยังอยู่ในอัตราที่สูง ควรให้มีระยะพักส่งงวดใน 1 ปี
- แรก
- จำนวนเงินที่ให้กู้ยืมน้อยใช้ลงทุนในการเกษตรไม่เพียงพอ ควรจะเพิ่มให้มากกว่า 20,000 บาท ต่อครอบครัว
  - คนจนจริง ๆ ยังขาดความมั่นใจในการชำระคืน เพราะต้องหาเงินใช้รายวันในการดำรงชีพ ควรมีเงื่อนไขเพิ่มเติม เช่น ให้มีระยะพักส่งงวดระยะที่สมควร

2) เงิน 1 ล้านบาท

หมู่บ้านปลาทรายได้รับการอนุมัติเงิน 1 ล้านบาท ในวันที่ 12 กันยายน 2544 และได้ประกาศจัดสรรให้สมาชิกในหมู่บ้าน ตามหมวดต่าง ๆ คือ เพื่อพัฒนาอาชีพ ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย การบริการ อุตสาหกรรมในครอบครัว และ การสร้างงานในรูปแบบของกลุ่ม และกู้ฉุกเฉินในระยะ 8 เดือนที่ผ่านมา มีการจัดสรรเงินกู้ดังนี้

- กู้ไปพัฒนาอาชีพ ด้านการเกษตร รวม 938,000 บาท มีรายการดังนี้
ปลูกพืช ได้แก่ ปลูกอ้อย และมันสำปะหลัง จำนวน 46 ราย
เป็นเงิน 765,000 บาท หรือ ร้อยละ 80 ของผู้กู้

เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงสุกร เลี้ยงโค จำนวน 8 ราย

เป็นเงิน 113,000 บาท หรือ ร้อยละ 15 ของผู้กู้

ค้าขาย จำนวน 3 ราย

เป็นเงิน 60,000 บาท หรือ ร้อยละ 5.2 ของผู้กู้

- กู้ฉุกเฉิน - ยังไม่มีผู้กู้

- เงินจัดสรรคงเหลือในบัญชีหมู่บ้านมี 62,000 บาท (ณ 12 ส.ค. 2545)

3) คณะกรรมการหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้านปลาขาง มีคณะกรรมการจำนวน 15 คน เป็นหญิง 6 คน ชาย 9 คน ในการบริหารจัดการกองทุนได้มีการประชุมกันเป็นระยะ 1 เดือน หรือ 2 เดือนต่อครั้ง มีผลการประชุมแต่ละครั้งดังนี้

วันที่ประชุม / เวลา / ผู้เข้าร่วม	ผลการประชุม
21 มิ.ย. 2544 / 17.00 น. / ชาวบ้าน	1. จัดตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบกองทุน 1 ล้านบาท 2. เลือกตำแหน่งและมอบหมายหน้าที่ 3. ปลัด อบต. ชี้แจงกฎระเบียบ
22 มิ.ย. 2544 / 19.00 น. / ชาวบ้าน	พิจารณาและร่างระเบียบข้อบังคับ
1 ก.ค. 2544 / 19.00 น. / ทั้งหมู่บ้าน	1. แนะนำกรรมการ 2. ชี้แจงกฎระเบียบ
28 ก.ย. 2544 / 19.00 น. / ทั้งหมู่บ้าน	พิจารณาเงื่อนไขระเบียบการปล่อยกู้
29 ก.ย. 2544 / 19.00 น. / ทั้งหมู่บ้าน	1. ทบทวนหลักการ ระเบียบ หาวินัยสมาชิก ผู้กู้ ณ 3 ต.ค. 2544
1 ต.ค. 2544	ทำสัญญากู้เงิน นัดวันเบิกจ่าย
25 ธ.ค. 2544 / ชาวบ้าน	พิจารณาทบทวนกำหนดการเบิกจ่าย ส่งคืน เงินกู้ของสมาชิก เพื่อกำหนดบรรทัดฐานใหม่ ให้ตรงต่อฤดูกาลผลิตการเกษตรออกผลสู่ตลาด และได้กำหนดนัดวันประชุมสมาชิกในวันที่ 10 มกราคม 2545 เพื่อหารือเรื่องการให้ส่งเงิน ภายในวันที่ 11 มีนาคม 2545 เป็นอย่างช้า และให้สมาชิกที่ต้องการกู้ กู้ต่อเนื่องได้

วันที่ประชุม / เวลา / ผู้เข้าร่วม	ผลการประชุม
28 ม.ค. 2545 / ชาวบ้าน	<p>ผลการประชุม</p> <p>1. จัดตั้งคณะกรรมการประชาคมหมู่บ้านได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัวแทนฝ่ายบริหาร 3 คน - ตัวแทนฝ่ายประชาคม 7 คน - และเลือกประธานประชาคมได้แก่ นายอำนาจ ศรีศิริประภาภรณ์ โดยมีเลขานุการประชาคมคือ นายตีปกร จันทโรสภณ (ครูโรงเรียนบ้านปลายราง)

4) ปัจจัยที่ช่วยให้สามารถตั้งกองทุนหมู่บ้านปลายรางได้

- 4.1 มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี โดยใช้วิธีประกาศและ “เคาะประตูบ้าน”
- 4.2 คณะกรรมการทั้งหมดมาจากการเลือกตั้ง โดยประชามติ
- 4.3 สมาชิกให้ความร่วมมือในการมาประชาคมครบถ้วน
- 4.4 ให้สมาชิกมีการถือหุ้นด้วย เป็นการชักจูงให้เกิดการมีส่วนร่วม

5) ระเบียบต่าง ๆ ของกองทุน

5.1 ระเบียบของประเภทสมาชิก

1. ประเภทบุคคล แบ่งเป็น หัวหน้าครอบครัว และสมาชิกสมทบสิ้นคนใน

ครอบครัว

2. ประเภทองค์กรหรือกลุ่ม (ประเภทนี้ยังไม่มีผู้)

5.2 ระเบียบการกู้หรือขอกู้ และการพิจารณาอนุมัติ

1. ต้องเป็นโครงการที่เป็นไปได้ คือมีระบบตลาดชัดเจน
2. กู้ฉุกเฉินใช้ในกรณี ป่วย งานสังคม งานบวช งานศพ ในวงเงินไม่เกิน

3,000 บาทต่อราย รายหลังมีการแก้ไข โดยประชามติมีการเพิ่มวงเงินเป็น 20,000 บาท

5.3 การคิดดอกเบี้ย

1. กู้เงินฉุกเฉิน ดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาท/ปี กำหนดคืนไม่เกิน 30 วัน
2. กู้ทำโครงการรายบุคคล ดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาท/ปี กำหนดคืนภายใน

1 ปี

3. กรณีผู้กู้ต้องการส่งคืนก่อนระยะกำหนด คิดอัตราดอกเบี้ยที่ส่งคืนจริง

5.4 การชำระหนี้กองทุนขึ้นอยู่กับสภาวะทางครอบครัวของผู้ไปแต่ไม่เกิน 1 ปี

5.5 รายชื่อคณะกรรมการกองทุน (ธันวาคม 2544)

1. นายค้อย	ชื่นสรน้อย	ประธาน
2. นายชน	ถังนอก	รองประธานและกรรมการ ฝ่ายตรวจสอบ
3. นายอำนาจ	ศรีศิริประภาเมธี	เลขานุการ (ภายหลังได้รับ เลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน : ม.ค. 2545)
4. นางแจ้ว	เนยสูงเนิน	เหรัญญิก
5. นายสิปกร	จันทร์โสภณ	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. นายประเสริฐ	หินเหล็ก	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
7. นางบำรุง	จันทร์โสภณ	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
8. นางอำพันธ์	พบพิมาย	ฝ่ายเร่งรัดหนี้สิน
9. นางศศิธร	พบพิมาย	ฝ่ายตรวจสอบภายใน
10. นางรุ่งตะวัน	พบพิมาย	ฝ่ายปฏิคม
11. นางสาวสนั่น	ส่งมะเรียง	ฝ่ายปฏิคม

เมื่อคณะกรรมการครบกำหนด ต้องจับฉลากออก มีคณะกรรมการ 3 ท่าน ไม่มี
คุณสมบัติครบถ้วนตามระเบียบไว้ในระเบียบได้ขอลาออก จึงต้องมีการเลือกคณะกรรมการเพิ่มเติม
ภายในเดือน กันยายน 2545

5.6 ผลประโยชน์จากกองทุน จะนำมาจัดสรรตามระเบียบที่กำหนด

6) เงินที่ผู้ชำระคืน จำนวนผู้สมัครกู้

เมื่อกองทุนหมู่บ้าน ดำเนินการมาได้ 8 เดือน พบว่าสมาชิกได้มาชำระเงินก่อน
กำหนด เพื่อจะทำการกู้ใหม่ เพื่อปรับให้ระยะของการส่งดอกเบี้ยและเงินต้น ตรงกับฤดูกาลผลิต

เดือน / ปี' 45	จำนวนผู้ชำระ	จำนวนผู้กู้ (เพิ่มเติม)	รวมเงินที่ชำระคืน (เพิ่มเติม)	ดอกเบี้ย
เมษายน	12	-	150,000	4,692.-
พฤษภาคม	-	22	-	-
มิถุนายน	1	-	20,000.-	830.-
กรกฎาคม	8	-	155,000.-	7,348.-
สิงหาคม		10	-	-
			* กลับสู่ผู้กู้	* สะสมเข้าบัญชี
				12,870.-

จากข้อมูลในตาราง เป็นช่วงของการชำระเงินก่อนเวลาที่กำหนด และมีการกู้เงิน
อีกในรอบสองของปี จำนวนเงินที่ชำระคืน จึงถูกย้อนกลับไปเป็นเงินต้น และดอกเบี้ยเก็บสะสม
ในปีบัญชี

2.1.2 ผลการประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ A

1) การคัดเลือกผู้กู้ คณะกรรมการมีการประชุมและตัดสินใจร่วมกัน ในการพิจารณา
ให้กู้ยืม ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากบุคคลที่คำประกันให้ว่าเหมาะสมหรือไม่ การใช้ระบบสมาชิกคำ
ประกันกันเอง ทำให้สมาชิกบางรายไม่ได้รับการคำประกันจากเพื่อนบ้าน เนื่องจาก คุณสมบัติยังไม่
ไม่ทำให้ผู้คำประกันมั่นใจได้ว่าจะสามารถคืนเงินได้ และคณะกรรมการได้ช่วยพิจารณาวงเงินกู้ให้
เหมาะสมกับลักษณะธุรกิจของสมาชิกด้วย

2) การแนะนำวิธีทำธุรกิจ ในหมู่บ้านปลายราง ยังไม่มีรายใดไปทำธุรกิจใหม่ ๆ
นอกจากเพิ่มเติมจากที่ทำอยู่แล้ว จึงไม่มีการแนะนำความรู้ใด ๆ เพิ่มเติม

3) การรับชำระหนี้ การรับชำระหนี้ของคณะกรรมการ มีการรับชำระเป็นระบบ
โดยมาส่งที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน ที่เลขานุการกองทุน โดยลงชื่อในทะเบียนผู้ชำระเงินกู้ ระบบ
เงินต้นและดอกเบี้ย และคณะกรรมการนำส่งธนาคาร

4) การทำบัญชี พบว่ามีการทำบัญชีทุกครั้งที่ยุทธศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงรายการ

5) การช่วยหาลาด พบว่ายังไม่มี

6) การรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะ คณะกรรมการเปิดให้แสดงความคิดเห็นและ
เข้าพบปะ เพื่อร้องเรียนปัญหาได้ทุกวัน เวลา ณ ที่ทำการกองทุนฯ ได้มีเลขานุการ (ซึ่งดำรง
ตำแหน่งเป็นผู้นำหมู่บ้านปัจจุบัน) อยู่รับเรื่องตลอดเวลา

7) การเรียนรู้ การบริหารจัดการกองทุน

คณะกรรมการของหมู่บ้านปลายราง มีประสงค์การในการทำงานบริหารงาน

ด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านมาก่อน เช่น การบริหารกลุ่มในการกู้เงินกับ ธกส. มายาวนานกว่า 10 ปี
ซึ่งมีมากกว่า 10 กลุ่ม ในหมู่บ้าน เพราะฉะนั้นการรวมตัวด้วยความไว้วางใจกันมานานทำให้เกิด
กลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ รวมตัวกันขึ้นเพื่อการบริหารจัดการกองทุน พลังกลุ่มของคนที่มีมุ่งมั่น
และตั้งใจจริง กลุ่มนี้ทำให้ผู้ที่ไม่มีความพร้อมอย่างจริงจัง ไม่ตัดสินใจเข้าร่วมงาน เพียงแต่เป็นผู้
สังเกตการณ์ เมื่อเข้าร่วมบริหารจัดการกองทุนจึงมีการประชุม และเปิดประชาพิจารณ์ทุกครั้ง
การได้เริ่มต้นและเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลให้การบริหารงานของกลุ่มเริ่มชัดเจน และกระชับ
มากขึ้นในระยะหลัง จากการสัมภาษณ์สมาชิก พบว่า การทำงานของคณะกรรมการ รวดเร็วและ
ชัดเจนในการดำเนินการต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ระบบการรวบรวมรายการผู้ชำระหนี้ และรายการผู้
กู้ยืมเงิน ไปดำเนินการพร้อมเพรียงกัน ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปธนาคารเพียงลำพังตนเอง

2.1.3 ผลการประเมินผลผลิตของหน่วยระบบ A

1) ผลโดยตรง ได้แก่ มีจำนวนผู้กู้ทั้งหมด ณ 12 สิงหาคม 2545

จำนวน 57 ราย รวมเป็นยอดเงินที่กู้ 938,000.- บาท

แยกเป็นรายละเอียดดังนี้

ด้านพัฒนาอาชีพ

การเกษตร ปลูกพืช ไม้แก้มันสำปะหลัง อ้อย 46 ราย	765,000 บาท
เลี้ยงสัตว์ 8 ราย	113,000 บาท
ค้าขาย 3 ราย	60,000 บาท

2) ผลกระทบโดยตรง มีดังนี้

- จำนวนผู้ที่ได้ถึงร้อยละ 98 และมีความพอใจ
- จำนวนผู้ที่ไม่ได้ เพียงร้อยละ 1.75 เนื่องจากขาดผู้ค้ำประกันให้
- การขยายกิจการของผู้กู้

เกษตรกรผู้กู้เงินมีการขยายกิจการเพิ่มขึ้นเด่นชัด ร้อยละ 66.6 ราย

3) ผลกระทบโดยอ้อม

1. เกิดการ "ฟื้นฟู" ศักยภาพและความเข้มแข็ง คือ

- ก่อนที่จะมีเงินกองทุน 1 ล้านบาทนั้น พบว่า มีการแบ่งแยก zone ชัดเจน ต่างคนต่างทำมาหากิน แต่ไม่มีความขัดแย้ง และเมื่อมีการประกาศให้มีความพร้อมเพื่อตั้งโครงการกองทุน ได้เกิดกลุ่มคณะกรรมการที่โปร่งใส รวมตัวกันเพื่อประชาคม ให้มีการดำเนินการเพื่อจัดตั้งกองทุนให้ได้

- เกิดสมาชิกกลุ่มกองทุน จึงเกิดการไปมา-หาผู้ เพื่อปรึกษาหารือให้ช่วยกันค้ำประกันกันและกัน
- เกิดจิตสำนึกกันว่า จะสร้างกองทุนให้มีมูลค่าเงินเพิ่มขึ้นเพื่อลูกหลาน
- เกิดความตระหนักในความสามัคคี ดังคำพูดของหนึ่งในคณะกรรมการที่ได้ประชาสัมพันธุ์ว่า "ถ้าไม่มีความสามัคคีกัน มีเงินหมู่บ้าน 2 ล้านบาทก็กู้ไม่ได้" เพราะต่างคนต่างทำไม่มีใครค้ำประกันให้กันและกัน
- เกิดความเชื่อมั่น ในกลุ่มกรรมการชุดใหม่ที่โปร่งใสและเป็นกลาง จากผลงานที่พบว่า มีการกระจายเงินกู้อย่างเป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

2. หมู่บ้านมีเครือข่ายการเรียนรู้ พบว่า จากการประชุมกันในแต่ละครั้งมีการ ร่วมประชุมกัน กับโรงเรียน (ครู) อนามัย(จนท. สาธารณสุข) ผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้าน รวมทั้งผู้ อาวุโสในหมู่บ้าน ซึ่งเกิดการปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงนโยบายในการร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน เช่น การร้องเรียนปัญหาทุกด้านเข้าสู่วาระการประชุมทุกครั้ง

3. ท้องถิ่นมีภูมิคุ้มกันด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เกษตรกรเริ่มมีการดำเนินธุรกิจของ ตนเอง กำหนดและบริหารเอง เพิ่มความมั่นคงให้ครอบครัวได้ระดับหนึ่ง

4. จากการสัมภาษณ์และติดตามผล พบว่า สมาชิกของกองทุนมีความเข้าใจใน วัตถุประสงค์และพร้อมในการปฏิบัติตามเงื่อนไขของกองทุนทุกราย ส่วนในรายที่ไม่ได้เป็น สมาชิกในระยะแรก ได้หันมาสมัครและลงทะเบียนเป็นสมาชิกและขอกู้เงินพร้อมกับได้รับอนุมัติ เงินกู้แล้ว

2.2 ผลการประเมินหน่วยระบบ B คือ

2.2.1 บริบทระดับผู้ดำเนินการ

ในที่นี้จะกล่าวถึงผลการประเมินบริบทของหน่วยระบบ B : หน่วยระบบการ ดำเนินกิจการของผู้กู้แต่ละรายเป็นหัวข้อดังนี้)

- ความรู้ความสามารถของผู้กู้ จากการศึกษาของผู้กู้จำนวน 12 ราย เกษตรกรมี ความรู้ความสามารถในกิจการเดิมของตนเองและมีประสบการณ์แล้วคิดเป็น ร้อยละ 100 ได้แก่ การทำไร่อ้อย การทำธุรกิจร้านขายของชำ การเลี้ยงสุกร และเลี้ยงวัว

- ทรัพย์สินของผู้กู้และเรือญาติ

- ทรัพย์สินของผู้กู้แบ่งเป็น

1) ผู้กู้ที่มีทรัพย์สินสูงสุดในกลุ่มผู้กู้ได้แก่

ผู้มีปัจจัยการผลิตด้านการเกษตร เช่น รถไถ รถยนต์ ที่ดิน สปก.

มี 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 27 วงเงินที่ขอกู้ 20,000 บาท

2) ผู้กู้ที่มีทรัพย์สินที่ดินแต่ไม่มีปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์

มี 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.7 วงเงินที่ขอกู้ 10,000 – 20,000 บาท

3) ผู้กู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ไม่มีปัจจัยการผลิตเครื่องจักรกล

มี 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 36 วงเงินที่ขอกู้ 5,000 บาท

- หนี้สินธนาคารของผู้กู้

1) เป็นลูกหนี้ ธกส. 6 ราย หรือ ร้อยละ 50

2) เป็นลูกหนี้ นายทุนในหมู่บ้าน 5 ราย หรือ ร้อยละ 41.6

3) เป็นลูกหนี้กลุ่มออมทรัพย์สังจะในหมู่บ้าน 8 ราย หรือ ร้อยละ 66.6

4) ไม่มีหนี้ 0 ราย

* **หมายเหตุ** ในประการที่สองนี้ เป็นเงินเบิกล่วงหน้าในระบบการผลิตร่วมกัน เช่น เป็นแรงงานทำไร่อ้อย ให้หากลูกจ้างทำไร่อ้อยของคนด้วย นายทุนในหมู่บ้านเป็น เรื่อง ปัจจัยการผลิตให้และแบ่งผลกำไรกันภายหลัง

- อาชีพหลักของผู้กู้

มีอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 100

- รายได้ของครอบครัว ผู้กู้มีรายได้จัดเป็น 2 ระดับคือ

มีรายได้ 10,000 - 20,000 บาท ต่อปี ร้อยละ 50

มีรายได้ 20,000 - 30,000 บาท ต่อปี ร้อยละ 50

2.2.2 การประเมินตัวป้อนเข้า (Input) ในหน่วยระบบ B พบว่า

1) จำนวนเงินที่ได้จากการกู้กองทุน - ผู้กู้ร้อยละ 41.6 ให้ความเห็นว่า ยังมีจำนวนน้อยกว่าที่ต้องการ เนื่องจากว่า กู้ไปทำกิจการที่ต่อเนื่องเดิมอยู่แล้ว เช่น ทำไร่ อ้อย และ ค้าขาย พบว่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้กู้เงินได้ 20,000 บาท

- ผู้กู้ร้อยละ 41.6 ให้ความเห็นว่า พอใจกับจำนวนเงินที่กู้ได้ เนื่องจากว่า เกรงว่าตนเองจะไม่มีกำลังส่งเงินคืน พบว่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้กู้จำนวนเงิน 5,000 - 10,000 บาท

2) เงินอื่น ๆ

จำนวนผู้กู้ทุกราย มีการเพิ่มจำนวนเงินลงไปในการกิจการของตน โดยแหล่งเงิน ที่ได้ ได้แก่ เงินกู้เงินออมสังจะ เงินกู้ ธกส. และ เงินจ่ายล่วงหน้าจากเจ้าถิ่นหมู่บ้าน

3) สถานที่และวัตถุดิบ

สถานที่และวัตถุดิบ เป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่เดิมแล้วของเกษตรกร มีการเพิ่มเติมโดยการทำให้แข็งแรงขึ้น เช่น คอกหมู และร้านขายของ คิดเป็น ร้อยละ 16

4) เทคนิควิธีการทำงาน

ในการทำการกิจการของผู้กู้แต่ละราย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มผู้ทำ ร่วมกันเอง เช่น วิธีการเลี้ยงหมูให้มีกำไร ส่วนในกิจการอื่น ๆ ไม่มีการเพิ่มเติมความรู้ใหม่ เพียงแต่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้ดำเนินกิจการ

5) กำลังในการทำงาน

ปัจจัยการผลิตของผู้ดำเนินกิจการ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยทำมาแต่

2.2.3 การประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ B พบว่า

1) มีการทำกิจการถูกวิธี เช่น การเลี้ยงหมูที่ให้กำไร ควรเลี้ยงตามคำแนะนำของผู้เลี้ยงที่มีประสบการณ์ในหมู่บ้าน ทุกรายที่มีการเลี้ยง (มีรายละเอียดในตอนที่ 3) ในกิจการที่ผู้ไปทำไร้อ้อย มีระยะการใส่ปุ๋ยที่ไม่เหมาะสมเท่าที่ควร เพราะบางรายจะใส่ปุ๋ยล่าช้าเลยระยะที่ต้นอ้อยต้องการที่สุด (ตามคำแนะนำของผู้มีประสบการณ์ในการปลูกอ้อย)

2) การหาตลาดที่ดี

เกษตรกรมีการจัดการเรื่องการตลาด ของผลผลิตด้วยตนเอง ทุกรายไม่มีปัญหาเรื่องการจำหน่าย เช่น นัดพ่อค้ามาจับหมูที่ตนเองจะขายและการส่งผลผลิตอ้อยให้กับโรงงานอ้อย

ในรายที่ผู้ไปทำธุรกิจขายของชำ การตลาดไม่แน่นอน ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการขายแบบเงินเชื่อ ทำให้ขาดเงินหมุนเวียนเข้าร้านค้า พ่อค้าได้แก้ปัญหาด้วยการไม่สต็อกสินค้าที่ขายได้ยาก แต่เลือกสินค้าที่ขายได้เร็วกว่า เช่น ของใช้ในชีวิตประจำวัน และ อาหารสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังมีการปรับตัวด้วยการ ประกอบอาหารขายร่วมไปด้วย เช่น ขายก๋วยเตี๋ยว ขายกับข้าว ให้กับชุมชน

3) การทำบัญชี

เกษตรกรมีการทำบัญชีอย่างง่ายของตนเอง สำหรับประเมินการลงทุน เพียงมีการบันทึกรายรับ - รายจ่ายปกติ ไม่มีการลงรายละเอียดและเมื่อทราบพอคร่าว ๆ ก็ไม่มีการบันทึก

4) การวิเคราะห์ประเมิน

เกษตรกรมีการประเมินในการลงทุนของตนเอง และคาดหวังผลกำไรไว้ล่วงหน้า เช่น ในรายที่ผู้ไปเลี้ยงสัตว์ โค - กระบือ - สุกร ส่วนในรายที่ผู้ไปทำเกษตรเพาะปลูก จะนำเงินไปหมุนเวียนใช้ร่วมกับเงินตนเอง เงินที่ได้จากส่วนอื่น ๆ และรอหักค่าใช้จ่ายตอนเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงจะทราบผลกำไร-ขาดทุน

2.2.4 การประเมินผลผลิตของหน่วยระบบ B พบว่า

1) ผลโดยตรง

ผู้กู้ร้อยละ 100 มีความเห็นว่า เงินที่ได้รับ หมุนเวียนอยู่ในธุรกิจของตน โดยทำให้เงินในครอบครัวมีสภาพคล่องกว่าเดิม

2) ผลกระทบโดยตรง

ผู้กู้ขยายกิจการ จำนวนร้อยละ 66.6

ผู้กู้ได้เรียนรู้เทคนิควิธีทำมาจากกาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ร้อยละ 25

3) ผลกระทบโดยอ้อม

1) ผู้ที่มีการพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีอาชีพที่ดำเนินกิจการด้วยตัวเอง เช่น การเพิ่มการลงทุนในการค้าขาย และการผลิตด้านการเกษตร นอกจากนี้ยังทำให้ผู้รู้จักการบริหารเงินในครัวเรือน จะเห็นได้ว่า มีเกษตรกรที่กู้ไปไว้ในรอบแรกมีการคืนเงินก่อนกำหนดถึงร้อยละ 65

2) ผู้ที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็งในกิจการของตนเอง ดังในตัวอย่างของเกษตรกรที่เลี้ยงหมู เมื่อรู้จักถึงการบริหารการจัดการที่มีกำไร จึงมีการจำหน่ายออก และซื้อมาเลี้ยงในรอบที่สองแล้ว หรือในบางรายที่เคยกู้ไปทำกิจการปลูกอ้อย เมื่อมีการนำเงินคืนในรอบแรกแล้ว ก็กู้ได้ในรอบที่สอง แต่นำไปปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เช่น มันสำปะหลัง ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดในช่วงนั้น ๆ

3 ผลการประมวลเทคนิควิถีทำธุรกิจของผู้ผู้

ผลการประมวลเทคนิควิถีทำธุรกิจของผู้ผู้อาชีพทำไร่อ้อย เลี้ยงสุกร ค้าขาย เลี้ยงวัว สรุปได้ดังนี้

3.1 อาชีพเลี้ยงสุกร

เกษตรกรผู้มีประสบการณ์ชี้แนะว่าการเลี้ยงสุกรเป็นการลงทุนที่ต้องมีการจัดการที่ดีไม่เช่นนั้นจะเป็นการเสียกำไร

- ปัจจัยนำเข้าที่ดีได้แก่ การซื้อสุกรมาเลี้ยง ควรมีขนาดประมาณ ตัวละ 1,000 บาท น้ำหนัก 12 กิโลกรัมขึ้นไป

- กระบวนการที่ดีได้แก่ การเลี้ยงด้วยหัวอาหาร โดยมีการควบคุม ควรให้อาหารประมาณ 1.800 บาท / ตัว

- ผลผลิตที่ดีด้านคุณภาพและปริมาณที่พอเหมาะ ได้แก่

ขนาดน้ำหนักสุกร 95 – 100 กิโลกรัม / ตัว ขายได้ในราคา กิโลกรัมละ 35 บาท

ได้กำไร 700 – 800 บาทต่อหนึ่งตัว

การเลี้ยงในระดับดังกล่าวนี้ สุกรจะมีขนาดสมกับต้นทุนที่ลงไป ถ้าเลี้ยงนานเกินไปไม่ขายตามระยะเวลาก็ยังเสียกำไร ตัวสุกรจะแกรบและกินจุแต่ไม่เติบโต

โดยทั่วไปแล้วในหมู่บ้านจะเลี้ยงกันเป็น "หมูอมสิน" ไม่ได้คิดกำไรชัดเจนให้อาหารตามที่มีในท้องถิ่น และซื้อหัวอาหารให้ตามกำลังทรัพย์ แต่เนื่องจากการเลี้ยงสุกรมีข้อจำกัดเรื่องกลิ่นเหม็นของมูลสุกร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีการดูแลจัดการเรื่องนี้ จึงควรได้รับการบำบัดดูแลโดยวิธีธรรมชาติ เช่น ใช้หัวเชื้อจุลินทรีย์ ช่วยในการกำจัดกลิ่น และบำบัดน้ำเสีย

3.2 อาชีพค้าขาย

อาชีพค้าขายในหมู่บ้าน ปัจจุบันประสบปัญหาไม่มีผู้ซื้อ เนื่องจากปัจจุบันมีตลาดเร่ ตลาดนัด มาแข่งขันขายถึงในหมู่บ้าน โดยรับของมาจากแหล่งในเมืองที่มีราคาต่ำกว่า และเมื่อมาขายปริมาณมาก ๆ ก็สามารถขายได้ถูกลงกว่า ผู้ดำเนินกิจการที่ขายได้จะขายได้ในระบบเงินเชื่อ ซึ่งทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียน จึงได้มีการปรับตัว สดักสินค้าไว้เฉพาะชนิดที่ขายได้เร็วกว่า และหาอาชีพอื่น ๆ มาทำร่วมด้วย เช่น ขายอาหาร ขายกล้วยเขียว ขายน้ำดื่ม

3.3 อาชีพเลี้ยงวัว

อาชีพนี้เป็น อาชีพที่ต้องใช้แรงงาน 1 แรงงานในการดูแลตลอดวัน ตามดูทุกกระยะ และ ปัจจุบันสถานที่เลี้ยงจำนวนน้อยลง การเลี้ยงจึงมีข้อจำกัด เพราะมีการปลูกพืชเศรษฐกิจกันทุกครัวเรือน จึงมีการร่วมกันเลี้ยงในสถานที่ของผู้ที่มีที่ดิน และแบ่งลูกวัวให้เป็นค่าเลี้ยงดู

3.4 อาชีพปลูกอ้อย

- ปัจจัยนำเข้าที่ดี ได้แก่ การเตรียมพันธุ์อ้อย ในระยะที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวอ้อยแล้ว เมื่อได้เตรียมอ้อยที่เหลือไว้เป็นท่อนพันธุ์ในรอบการผลิตต่อไปแล้ว จุดไปอ้อยทิ้งไปและใส่ปุ๋ยบำรุงไว้ให้เรียบร้อย

- กระบวนการดูแลรักษาที่ดีคือ การใส่ปุ๋ยในระยะที่เหมาะสม คือ

ครั้งที่ 1 ใส่รองพื้น 20-30 กิโลกรัม/ไร่

ครั้งที่ 2 ใส่ช่วงกำลังงอกอ้อยอีก 20-30 กิโลกรัม/ไร่

ส่วนใหญ่ เกษตรกรที่ไม่รู้มีที่ปล่อยให้อ้อยเจริญเติบโตมาด้วยความแคะแกระนก่อน จึงมาใส่ปุ๋ยให้เมื่ออ้อยลำต้นสูงขึ้นมาแล้ว

4 สรุป การบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำสารนิพนธ์

4.1 วัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 เพื่อทราบว่ากองทุนหมู่บ้านบรรลุเป้าหมาย 5 ข้อ เพียงใดอันได้แก่ (รายละเอียดวัตถุประสงค์ทั้ง 5 ข้อ มีในบทที่ 1 ของสารนิพนธ์)

4.1.1 การเกิดกองทุน

1. การมีกองทุนหมู่บ้าน

หมู่บ้านปลายราง มีกองทุนเดิมอยู่แล้ว 1 กองทุน คือ กองทุนเงินออมสังจะ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 สมาชิกได้ฝากเงินสังจะและสามารถกู้เงินกองทุนได้จำนวนเงินกองทุนรวม ทั้งหมด 2 แสน 8 หมื่นบาท ซึ่งชาวบ้านปลายราง เป็นสมาชิกทุกคน ในบางรายมีการกู้ยืมเงิน จากกองทุน ความเข้าใจในการมีกองทุนเงินสังจะร่วมกันนี้เป็นพื้นฐานทำให้เข้าใจการมีกองทุน 1 ล้านบาท และมีการรวมตัวกันในการจัดตั้งกลุ่มได้ง่ายขึ้น แต่พบว่าไม่มีการเอาเงิน 1 ล้านบาทไป รวมยอดกับกองทุนอื่น

2. การมีความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน ชาวบ้านมีความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุน เพราะผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นเลขานุการของกองทุนฯ ได้เรียนเชิญประธานกองทุน และคณะกรรมการ กองทุนอื่น ๆ เข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่มีการประชุมหมู่บ้าน สมาชิกจึงมีโอกาสซักถามข้อสงสัยทุก ครั้ง

3. ชาวบ้านทุกคนมีความต้องการอยากให้เกิดกองทุนหมู่บ้านและเริ่มตระหนักที่จะเป็นสมาชิกที่ดีโดยการส่งเงินตรงเวลา และต้องการให้กองทุนเติบโตเพื่อลูกหลานของตน

4. กองทุนหมู่บ้านปลายราง ได้มีการตั้งวัตถุประสงค์ของกองทุนโดยประชาคม และมีเนื้อหาครบถ้วนตามกำหนดในกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ(ดังกล่าวในตอนที่ 3 ของบทที่ 2)

5. แนวโน้มความเข้มแข็งและอยู่รอดของกองทุน พบว่ากองทุนมีความก้าวหน้า ทั้งจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นทุกเดือน และมีการส่งคืนเงินล่วงหน้า เพื่อปรับให้ทันฤดูกาลผลิตดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงมีแนวโน้มในการอยู่รอดและเข้มแข็งในอนาคต

6. ยอดเงินในปัจจุบันของกองทุน เริ่มมีดอกเบี้ยเข้าสู่กองทุนดังรายงานมาข้างต้น

4.1.2 การมีระบบบริหารกองทุน พบว่า

1. คณะกรรมการบริหารกองทุน มีจำนวนครบถ้วนตามกำหนดไว้ใน กทบ. คือ จำนวน 15 คน ทั้งชายและหญิง นอกจากนี้ยังมีการคัดคุณสมบัติของคณะกรรมการที่จะดำรง ตำแหน่งตามคุณสมบัติที่กำหนด และเมื่อคณะกรรมการท่านใด คุณสมบัติไม่ครบถ้วนและไม่

พร้อม ได้มีการสละตำแหน่ง เป็นการแสดงจิตสำนึกร่วมของสมาชิกในหมู่บ้าน ที่ตระหนักถึงส่วนรวมเป็นใหญ่

2. การจัดระเบียบการบริหารกองทุน พบว่าทุกครั้งที่มีการประชุม และประชาคม คณะกรรมการกองทุน ได้มีการปรับปรุงระเบียบให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกอยู่เสมอ เช่น ระเบียบการกู้ยืมเงินฉุกเฉิน มีการปรับขยายเวลาในการคืน และระเบียบเงื่อนไขการกู้ยืมเพิ่มเติมได้ตามดุลยพินิจของกรรมการ 1

3. การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหาร พบว่า มีการทำงานทุกระบบให้เป็นปัจจุบันทุกเดือน คือ การรับสมาชิก การจัดทำบัญชี การทบทวนผลตอบแทน จากการจัดสรรเงิน

4. การตัดสินใจกู้ยืม พบว่าการพิจารณาตัดสินใจเป็นไปตามระเบียบที่วางไว้ทุกขั้นตอน จำนวนผู้กู้ที่ได้รับมีรายงานแล้วในตอนที่ 2

5. มีการจัดสรรผลประโยชน์ คือคณะกรรมการจะมีการจัดสรรผลประโยชน์ตามกติกาเงื่อนไขที่กำหนด ในระยะเริ่มต้นนี้ ได้มีการวางแผนที่จะจัดสรรผลประโยชน์จากกองทุนบางส่วนมาพัฒนาที่ทำกรกองทุน (ดังในภาพแสดงสถานที่ประชุมกองทุนฯ ภาคผนวก ค) โดยจะเพิ่มกระดานดำ เพื่อเป็นสื่อประกอบการประชุม และติดข่าวประชาสัมพันธ์ของกองทุน

4.1.3 การมีการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

1. การมีความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวบ้านปลายราง ได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และมีการได้เริ่มต้นทำเกษตรไร่นาสวนผสมตามแนวพระราชดำริถึง 120 ไร่ จำนวน 7 ครัวเรือน

2. การปฏิบัติในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวบ้านปลายรางในรายที่มีการทำเกษตรไร่นา-สวนผสม ได้พยายามจัดแนวทางที่จะผสมผสานนโยบายของรัฐ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล เช่น มีความต้องการนำผลมะนาวมะกรูด มาทำแยมพู่ จำหน่ายในชุมชน แต่ยังขาดความพร้อมเรื่องบุคลากร ขาดการรวมกลุ่ม และขาดความรู้ อีกทั้งยังไม่ได้รับการเอาใจจริงเอาใจจากสมาชิกในหมู่บ้าน

3. ความเข้าใจในเรื่องการพึ่งตนเอง

เนื่องจาก เกษตรในเขตหมู่บ้านปลายรางเป็นที่ไร่ เกษตรกรที่มีที่ดินจึงจัดการใช้ที่ดินแบบไร่-นาสวนผสม เมื่อฤดูผลผลิตออกผลชาวบ้านได้นำผลผลิตมาขายที่ตลาดนัดในหมู่บ้านของตน แต่ยังเป็นจำนวนเพียง 2-3 ราย

นอกจากการนำไปใช้ในการประกอบอาชีพแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้าน จะได้นำแนวคิดเหล่านี้เข้ามาบริหารกองทุน เช่น การส่งเสริมเกษตรผสมผสานปลอดสารพิษ การเลี้ยงไก่ไข่แบบพื้นบ้าน แต่ยังไม่มีการดำเนินการเป็นรูปธรรม

4. ความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และการนำไปปฏิบัติ

ในเขตหมู่บ้านปลายราง ไม่พบว่ามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชัดเจน

4.1.4 การสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

1. การกระตุ้นให้มีภูมิคุ้มกันระดับของกองทุนโดยรวม พบว่า มีการชี้แนะเรื่องกองทุนให้ประชาชนเข้าใจหลักการสำคัญที่กองทุนเป็นของชุมชน จึงมีความเข้าใจและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกระยะ

2. ภูมิคุ้มกันระดับกิจการของผู้กู้แต่ละคน

สมาชิกที่กู้กองทุนไปดำเนินกิจการ ได้เกิดความคิดที่จะไม่กู้เงินจากนายทุน นอกเหนือจากดอกเบี้ยสูงกว่า และคิดว่ากองทุนหมู่บ้านจะเป็นกองทุนที่พึ่งทางเศรษฐกิจของตนเองได้

4.1.5 การมีศักยภาพและมีความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

1. ศักยภาพเดิมของบริบทมีดังนี้

สภาพป่า มีจำนวนน้อยมาก เนื่องจากภาวะฝนแล้ง และป่าถูกทำลายในอดีต แต่ชุมชนได้รักษาป่าที่เหลืออยู่ โดยการไม่ทำลายอีก และช่วยกันดูแล โดยไม่มีสมาชิกรายใดนำหมู่บ้านเข้าไปรุกกล้า และได้อาศัยเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ

2. สภาพดิน สภาพดินของหมู่บ้านเป็นดินที่ไม่เหมาะสมกับการทำนา แต่เหมาะสมกับการทำไร่ ทำไม้ผล การส่งเสริมให้ภาคเกษตรมีความเข้มแข็งควรได้ส่งเสริมด้านไม้ผล และการตลาด เพื่อต่อ ยอดให้มีการเกษตรที่พึ่งตนเองและยั่งยืนต่อไป

3. สภาพของหนองน้ำ แหล่งน้ำของหมู่บ้านมีน้อยมาก ทำให้ชาวบ้านขาดแคลนการใช้น้ำในฤดูแล้ง อีกทั้งการคืนเงินของแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้พืชเกษตรขาดแคลนน้ำ จึงมีผลผลิตต่ำซึ่งไม่มีผลต่อระบบการเกษตรที่ยั่งยืนของชุมชน

4. จำนวนประชากร ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน ประชากรในหมู่บ้านไม่มีผู้ว่างงาน เนื่องจากในหมู่บ้านมีการจ้างแรงงานตลอดปี (ดังสรุปในปฏิทินกิจกรรมการปลูกพืชในภาคผนวก ก)

(เนื้อหาส่วนใหญ่ของการมีศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนได้กล่าวไว้ข้างแล้ว
ใน บริบทของชุมชน)

4.2 วัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 การทราบว่ามีปัจจัยด้านบวก และด้านลบอะไรบ้างที่สนับสนุนหรือ
ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายของกองทุน

4.2.1 ปัจจัยด้านบวก

1. การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุน พบว่า มีชาวบ้านปลายรางถึง 79 ครอบครัวได้ร่วมประชาคมในการจัดตั้ง (ร้อยละ 95 ของครัวเรือนที่มี)

2. การมีกองทุนออมทรัพย์ตั้งอยู่ และการมีการรวมกลุ่มกู้เงิน ธกส. มากกว่า 10 ปี เป็นฐานในการรวมตัวกัน ในการร่วมกันเป็นสมาชิกและเข้าใจเงื่อนไขการดำเนินงานกองทุน

4.2.2 ปัจจัยด้านลบ

1. การมีหนี้สินกับ ธกส. และ กองทุนออมทรัพย์ตั้งจะ ทำให้สมาชิกในหมู่บ้านบางรายไม่กล้าเข้าเป็นสมาชิกกองทุน 1 ล้าน เพราะเกรงว่าจะมีหนี้สินมากเกินไป จะรับผิดชอบชำระหนี้ไม่ได้ตามเวลา

4.3 การเกิดองค์การเครือข่ายของการเรียนรู้

ได้เกิดองค์การร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการได้แก่

1. ระดับหมู่บ้าน มีการร่วมมือกันดำเนินงานของกองทุนและงานด้านสาธารณสุข 30 บาทรักษาทุกโรค งานด้านงานบุญประเพณีต่างๆ และงานโรงเรียนกับชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้าร่วมประชุมชาวบ้าน และการเชิญผู้ใหญ่บ้านร่วมพบปะกับนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น มีการจัดตั้งประชาคมหมู่บ้าน คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานทุกครั้งและมีครูในโรงเรียน ดำรงตำแหน่งเป็นเลขานุการการประชุม

2. ระดับตำบล มีการประชาคมระดับตำบลเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้กัน และกัน ทั้งในเรื่องกองทุนหมู่บ้าน 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล และปัญหาอื่น ๆ เช่น หมู่บ้านปลายรางได้มีเกษตรกรรับอาการผลิตพรมเช็ดเท้า ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำกันในระดับตำบลมาร่วมทำที่หมู่บ้านด้วย

4.4 การค้นหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

4.4.1 จากข้อมูลทางตัวเลขที่ได้สำรวจความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ตัวชี้วัดตามแบบ
บร.2 (ในภาคผนวก) สรุปได้ดังนี้

ตัวชี้วัด	เกณฑ์ชี้วัด (คะแนนคิดเป็นร้อยละ)		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
1. สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี	43.5	38	14
2. สมาชิกในชุมชนมีความซื่อสัตย์	62	33	4.8
3. ชุมชนยกย่องคนทำความดี	43	33	23.8
4. สมาชิกในชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	57	28.6	14.3

- ตัวชี้ข้อที่ 5. สมาชิกในชุมชนมีโอกาสหาความรู้เพิ่มประมาณ 1 ครั้งต่อปี
6. สมาชิกในชุมชนมีอาชีพสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ทุกครอบครัว
7. ครอบครัวมีความอบอุ่นพร้อมหน้าทุกครอบครัว
8. ในชุมชนยังไม่มีกรรวมตัวตั้งกลุ่มองค์กรประชาชนเพิ่มเติมจากปีที่แล้ว
9. ในชุมชนมีการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนเป็นประจำ โดยการประชุมหรือสวมนา มีผู้ให้ความเห็นว่ามากกว่า 50% เห็นว่าปานกลาง 40% และน้อย 10%
10. การช่วยเหลือเด็ก สตรี คนชรา ผู้ด้อยโอกาส มีมาก ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือจากรัฐบาลโดยผู้นำชุมชนเสนอชื่อส่งไปให้
11. ในชุมชนมีผู้นำที่มีคุณธรรมมาตลอดทุกยุค หากกรณียุคใดมีการทำงานไม่โปร่งใส คณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชนก็จะไม่เลือกให้เข้าทำงาน
12. ชุมชนหมู่บ้านปลายรางจะมีการวางแผนงานและแก้ปัญหาาร่วมกันในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน
- การค้นหาคำชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้แบบ บร.2 พบว่า จากการสำรวจด้วยแบบสำรวจ ครั้งที่ 1 ได้ข้อมูลสรุปได้ว่า

1. สมาชิกในชุมชนให้ความเห็นว่า มีความสามัคคีมาก ร้อยละ 43.5
มีความสามัคคีปานกลาง ร้อยละ 38
มีความสามัคคีน้อย ร้อยละ 14

ตัวชี้วัดครั้งที่ 1 นี้ คนที่ตอบว่ามาก เพราะมีความเห็นว่า ทุกคนต่างมีการช่วยเหลือกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ผู้มีฐานะช่วยเหลือผู้ที่ด้อยกว่า ยามเดือดร้อน

ผู้ที่ตอบระดับปานกลางให้ความเห็นว่า ไม่มีความสามัคคีติดันชัดเจนแต่ไม่มีปัญหาความขัดแย้งชัดเจน

ผู้ที่ตอบระดับน้อย ให้ความเห็นว่า ในระดับผู้นำของหมู่บ้านขาดการร่วมมือประสานงานกัน ส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่ม เป็นเขตชัดเจน

2. สมาชิกในชุมชนมีความซื่อสัตย์ ส่วนใหญ่ ตอบระดับมาก คือร้อยละ 62 โดยดูจาก การปฏิบัติต่อกันและกันในชุมชน เช่น เรื่องการลักขโมยไม่มีเรื่องหลอกลวงกันไม่มี และส่วนที่ตอบปานกลางมีร้อยละ 33 และร้อยละ 4.8 ตอบว่ามีน้อย เพราะยังไม่แน่ใจจะคอยดูผลการส่งเงินคืนให้กับกองทุน

3. ชุมชนยกย่องคนทำความดี ส่วนใหญ่ตอบระดับมาก คือร้อยละ 43 โดยดูจากการยกย่องและเคารพผู้เคยทำประโยชน์ให้ชุมชน และตอบระดับปานกลางร้อยละ 33 ระดับน้อยร้อยละ 23.8

4. สมาชิกในชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่ตอบระดับมาก คือร้อยละ 57 ตอบระดับปานกลาง 28.6 และระดับน้อย 14.3

5. การมีโอกาสหาความรู้เพิ่มของชุมชน ประมาณ 1 ครั้งต่อปี ตัวชี้วัดในการหาความรู้เพิ่ม ส่วนใหญ่ ให้ความหมายว่า เป็นการหาความรู้โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาจัดให้ และดูที่จำนวนครั้ง แต่ถ้าติดตามประเมินผลแล้วควรได้ไปหาความรู้ ในการดูงานอบรมต่าง ๆ ยังนำมาใช้ได้้น้อยมาก เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ เช่น ขาดการรวมกลุ่มกันทำ การต่อเนื่องของกิจกรรม

6. สมาชิกในชุมชน มีอาชีพสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ทุกครอบครัว เนื่องจากทุกครอบครัวมีการทำงาน เช่น ในกลุ่มคนฐานะร่ำรวยกว่า จ้างงานแรงงานในหมู่บ้านและอุดหนุนจนเจือ ส่วนในกลุ่มคนฐานะปานกลาง ส่วนใหญ่ให้คนจนเช่าที่นาเช่าที่ไร่ทำไร่ และแบ่งผลผลิตกัน และส่วนใหญ่ให้ที่อยู่อาศัยด้วย เป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

7. ครอบครัวมีความอบอุ่นพร้อมหน้ากันทุกครอบครัว เป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความพร้อมที่จะช่วยงานในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ได้

8. ในชุมชนยังไม่มีการรวมตัวตั้งกลุ่มองค์กรเพิ่มเติม

9. ในการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก พบว่า ตอบมากร้อยละ 50 โดยให้เหตุผลว่า ทุกครั้งที่มีการเสนอความคิดเห็นจะมีการโต้แย้งซักถามกันมากจนได้ข้อสรุป โดยสังเกตจากที่ประชุมชาวบ้าน

10. การช่วยเหลือ เด็ก สตรี คนชรา ผู้ด้อยโอกาส มีมาก ทั้งเป็นการช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้าน และจากรัฐบาลโดยความดูแลของผู้นำชุมชน

11. ในชุมชนมีผู้นำที่มีคุณธรรมหรือไม่ ส่วนใหญ่ ตอบว่ามี และถ้าไม่แน่ใจชาวบ้านก็จะให้โอกาสผู้นำทำงานก่อน แล้วจึงดูผลงาน และพิจารณาว่าสมควรจะเลือกให้เข้าทำงานอีกหรือไม่

12. การวางแผนงานและการแก้ปัญหาาร่วมกัน มีตลอดทุกครั้งที่มีการประชุม

หมายเหตุ * ในการสำรวจครั้งที่ 2 (ห่างจากครั้งแรก 6 เดือน) พบว่า ไม่มีความแตกต่างจากผลการสำรวจครั้งแรก

4.4.2 ความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนะประชาชนในท้องถิ่น

ประชาชนให้ความเห็น สรุปได้ดังนี้

1. ต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง คือ มีคุณสมบัติ ความเป็นผู้นำ มีใจหนักแน่นและจริงจังกับหน้าที่การงาน

1.1 ผู้นำต้องเป็นคนมีความรู้ และพัฒนาตนเองให้ทันต่อสถานการณ์

1.2 ผู้นำต้องมีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์

1.3 ผู้นำต้องมีความเป็นกลาง

2. ประชาชนมีความไว้ใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน เช่น ในหมู่บ้านปรายราง โดยพื้นฐานที่เข้มแข็งทุกวันนี้ เพราะ ได้มีการรวมกลุ่มกัน กู้เงิน ธกส. กลุ่มละ 10 คน และค้ำประกันซึ่งกันและกันได้ ทุกคนมีความตรงต่อเวลา และรับผิดชอบจนสามารถไว้ใจกันได้มากกว่า 10 ปีแล้ว

3. ประชาชนมีความสามัคคีกัน โดยเฉพาะหากเมื่อ ชุมชนมีปัญหา เช่น ถูกรुकถ้า ทรัพยากร พบว่า มีการร่วมกัน ต่อต้านรักษาอย่างแข็งขัน ถึงแม้ว่า สถานการณ์ทุกวันจะไม่เด่นชัด เช่น อดีตเคยต่อต้านการบรรทุกทรายผ่านถนนในหมู่บ้าน ซึ่งทำลายพื้นผิวถนน เสียหายในระยะเวลาที่ยาวนาน ชาวบ้านจึงรวมตัวกัน ร้องเรียนให้ทางราชการมาช่วยเหลือระงับ ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้เส้นทางผ่านหมู่บ้าน เป็นถนนที่ขรุขระอันตราย สำหรับลูกหลานของคน ที่ต้องอาศัยเส้นทางนี้ เดินทางไปมาโรงเรียนซึ่งต่างก็มาจากหมู่บ้านไกล ๆ

4. ครอบครัวยุบรวมกันเพื่อต่อกัน และรู้จักคุ้นเคยกันทุกหลังคาเรือน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทที่ 5 นี้เป็นการสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ โดยจะนำเสนอเป็นตอนดังนี้

- ตอนที่ 1 สรุป อภิปรายผล
โดยนำเสนอสรุปพร้อมกับอภิปรายผลเป็นรายหัวข้อ
- ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะ
- 2.1 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับกองทุนฯ
  - 2.2 ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการกองทุน
  - 2.3 ข้อเสนอแนะนำเงินกู้ไปพัฒนากิจกรรมอาชีพ
  - 2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการค้นคว้าวิจัยต่อไป

ตอนที่ 1 สรุป อภิปรายผล

จากการติดตามผลการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านปลายราง ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา สรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

1. ได้ทราบข้อมูลพื้นฐานทั้งกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้าน ดังได้นำเสนอไว้ทั้งกายภาพ ชีวภาพ ที่ค้นชัด ได้แก่ สภาพดิน และชุดดินที่เหมาะสมกับชนิดพืชอีกทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 100 ปี ทำให้ทราบและเข้าใจถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน อันเป็นตำนานเรื่องจริงที่ต้องถ่ายทอดไว้ให้ชนรุ่นหลังของหมู่บ้าน เพื่อเป็นเอกลักษณ์และความภูมิใจอีกด้านหนึ่ง กอปรกับจะเป็นสาระที่จะนำไปวิเคราะห์ ให้เห็นทุนทางสังคมของชุมชนได้

2. ได้ทราบว่ากระบวนการดำเนินงานของโครงการกองทุนหมู่บ้านบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือไม่ เพียงใด ตามหัวข้อต่อไปนี้

2.2.1 ได้เกิดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะเป็นแหล่งทุนกู้ยืมทั้งด้านพัฒนาอาชีพ และด้านบรรเทาเหตุฉุกเฉิน ที่ค้นชัดในหมู่บ้านปลายรางคือการนำไปหมุนเวียนช่วยเพิ่มให้มีทุนในการดำเนินกิจการในทางเลี้ยงชีพ

2.2.2 การมีกองทุนหมู่บ้าน ทำให้ สัตยภาพความเข้มแข็งของชุมชนที่แผ่ร่นอยู่ในสถานะนิ่งในช่วงดังกล่าว ถูกฟื้นฟู กลับมาอีกครั้งอย่างเห็นได้ชัด เช่น ปรากฏการณ์ การคัดเลือก และรวมกลุ่ม ผู้ป่รงใส กลุ่มใหม่ เข้าดำเนินงานกองทุน 1 ล้านบาท

2.2.3 การเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไข้ปัญหาและเสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน ได้มีขึ้นแล้วก่อนจะมีกองทุน 1 ล้านบาท และอยู่ในระดับกลาง คือ มีการสนใจและปฏิบัติแล้ว แต่ไม่เติบโตขึ้นนัก เนื่องจาก ข้อจำกัดเรื่องกำลังคน และ สภาพที่ดิน สภาพแหล่งน้ำ

2.2.4 การกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต พบว่า หมู่บ้านปลายทางมีทุนทางสังคมอยู่เดิม แต่ยังมีขาดกระบวนการและความต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริมให้มีการปลูกผักปลอดสารพิษ การส่งเสริมด้านการตลาดของไร่-นา สวนผสมเพื่อการพึ่งตนเอง และการให้ความรู้ เรื่องการเลี้ยงไก่แบบขนาดย่อมผสมแบบพื้นบ้าน

2.2.5 การเสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้าน พบว่า ทางด้านสังคม มีการ "ฟื้นฟู" ศักยภาพเดิมให้กลับมาอีกครั้ง แต่ในด้านเศรษฐกิจยังต้องอาศัยเวลาและกระบวนการการส่งเสริม โดยเฉพาะด้านอาชีพการเกษตร

3. เพื่อทราบว่ามีปัจจัยด้านบวกและด้านลบ ที่สนับสนุน และเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของกองทุน พบว่า ในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีปัจจัยสนับสนุนมากถ้าเป็นอุปสรรคซึ่งได้รับการจัดการแก้ไข้แล้ว

4. เพื่อทราบว่าได้เกิดองค์กรเครือข่ายของการเรียนรู้หรือไม่ จากกระบวนการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ พบว่า มีศักยภาพที่จะเกิดองค์กรเครือข่ายโดยต่อเนื่องคือ ระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล

5. เพื่อทราบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ที่ชัดเจนในทัศนะของประชาชน คือ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง

2. วิธีดำเนินการ โดยสรุปวิธีการดำเนินงานมีดังนี้

1. ได้กำหนดสิ่งที่จะประเมิน โดยกำหนดเป็น 2 ระดับ คือ

หน่วยระบบ A : การบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้

หน่วยระบบ B : การดำเนินกิจการของผู้แต่ละราย โดยทั้ง 2 หน่วยใช้ CIPP Model เป็นกรอบการประเมิน

2. ได้กำหนดขอบเขตและเลือกพื้นที่ โดยศึกษา กรณี หมู่บ้านปลายราง ต.มะเกลือเก่า อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

3. ได้กำหนดตัวแปรที่จะศึกษาโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์และหาตัวชี้วัดของตัวแปร โดยใช้ CIPP MODEL

4. ได้ศึกษาข้อมูล จาก 2 แหล่งคือ ข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ
5. เลือกผู้ให้ข้อมูล โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการ
6. จัดแบ่งข้อมูลและวิเคราะห์

3. ผลการดำเนินการ โดยสรุปดังนี้

1. ผลการประเมินบริบทชุมชน

1.1 บริบทระดับประเทศ ได้แก่

1. ความยากจนของประเทศและภาวะความอ่อนแอในชนบท ที่มีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อประเทศชาติพบกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ จึงได้มีการหาทางออกของปัญหารวมทั้งนโยบายที่เด่น ๆ ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นโยบายการท่องเที่ยว นโยบายด้านสาธารณสุข และนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม

1.2 บริบทระดับท้องถิ่น ได้แก่ สภาพโดยทั่วไปของตำบล และสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้าน ที่พบว่า มีความคล้ายคลึงในสภาพปัญหาที่เด่น ๆ คือ

- สภาพะฝนแล้ง
- สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์
- และสภาพแหล่งน้ำไม่เพียงพอ

ซึ่งได้มีความพยายามจากหน่วยงานรัฐที่จะช่วยเหลือ แก่ปัญหาดังกล่าว เช่น การขุดลอกคลองเก่า การทำเกษตรไร่นาสวนผสม และการทำอาชีพนอกฤดูการผลิต เช่น การทอดผ้า การทำผ้าหม่นวม การทำพรมซึ้ดเท้า

- สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ยังอยู่ในสภาวะที่ต้องพึ่งพารัฐบาลในด้านปัจจัยการผลิตและการตลาด

2. ผลการประเมินโดยรวม

2.1 ผลการประเมินหน่วยระบบ A คือ หน่วยระบบบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้รู้ พบว่า ส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มทุนหมุนเวียนให้กับกิจการของผู้รู้ และชุมชน เมื่อมีการจำเป็นเร่งด่วนและได้บรรลุผลดีเป็นส่วนใหญ่ ทั้งการรู้และการชำระเงินกู้

2.2 ผลการประเมินหน่วยระบบ B คือ หน่วยระบบการดำเนินงานกิจการของผู้กู้แต่ละราย พบว่า ส่วนใหญ่กู้เงินไปเพิ่มเติมกิจการเดิมและได้ผลสำเร็จในกิจการ บางส่วนสามารถนำเงินมาชำระเงินต้นและดอกเบี้ยแล้ว

3. ผลการประมวลเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้กู้ ส่วนใหญ่เป็นเทคนิควิธีในเรื่องกระบวนการจัดการ เช่น การดูแลรักษาผลผลิตและการบำรุงดินที่เหมาะสม

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับกองทุนหมู่บ้าน ได้แก่

- ควรปรับระยะเวลาการคืนทุนให้มากกว่า 1 ปี เนื่องจากมีเกษตรกรหลายรายไม่กล้าตัดสินใจกู้มาทำกิจการที่มีการคืนทุนช้า เช่น การเลี้ยงโค - กระบือ การเลี้ยงไก่

2.2 ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการกองทุน

1. ด้านการบริหารงานบุคคลของกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านถือเป็นองค์กรใหญ่ องค์กรหนึ่ง ที่มีการแบ่งฝ่าย และหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน เพราะฉะนั้น การคัดเลือกบุคคลที่ถูกแต่งตั้งโดยประชาคม เข้าดำรงตำแหน่งในแต่ละตำแหน่ง ควรได้มีการให้ความรู้โดยชัดเจนในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ โดยไม่ใช่เพียงแค่แต่งตั้งเป็นทางการ ควรให้มีการติดตาม (Monitoring) อย่างจริงจัง เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการสืบทอดให้กับกลุ่มชนรุ่นหลังต่อไป

2. ด้านการบริหารจัดการวัสดุอุปกรณ์ ของกองทุน ยังขาดผู้ร่วมรับผิดชอบ เนื่องจาก คณะกรรมการยังขาดประสบการณ์ ดังนั้น ควรได้มีการจัดให้ดูงาน หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความสำเร็จแล้วเป็นตัวอย่าง

3. ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการบริหารจัดการกองทุนทุกด้าน เพื่อเป็นฐานสำคัญในการเติบโตของกองทุนต่อไป

2.3 ข้อเสนอแนะนำเงินกู้ไปพัฒนากิจกรรมอาชีพของสมาชิกกองทุน

ในประการนี้ พบว่า ยังมีการพัฒนากิจกรรมอาชีพไม่มาก เนื่องจากส่วนใหญ่สมาชิกนำไปในการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตร ซึ่งมีข้อจำกัด เรื่อง สภาพธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวย

ดังนั้น จึงควรจะได้มีการส่งเสริมงานอาชีพนอกฤดูกลางผลิตที่มีระยะสั้น และเหมาะสมกับวัยที่ว่างงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน ซึ่งมีงานบ้านเป็นงานประจำวัน โดยเน้นการใช้วัตถุดิบจากหมู่บ้าน เช่น ผลผลิตจากโครงการไร่นาสวนผสม

2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการค้นคว้าวิจัยต่อไป

1. การเข้ามามีบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการกองทุนของสตรี ถือว่าเป็นการดีมากที่ได้มีการเริ่มต้นอย่างเป็นรูปธรรม แต่มีข้อจำกัดอย่างยิ่งที่พบในการศึกษา คือ คุณสมบัติ และความพร้อมของสตรี ที่ต้องมีการให้ความสนใจจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพของสตรี เพราะ สตรีมีผลต่อการบริหารกองทุนได้มาก ทั้งระบบงานเอกสาร ระบบงานบัญชี และการประชาสัมพันธ์ ดังนั้น ควรได้มีการศึกษาวิจัยถึง วิธีการที่จะเพิ่มศักยภาพของสตรีในการบริหารจัดการกองทุนด้วย

2. การมีกองทุนหมู่บ้าน และมีคณะกรรมการที่โปร่งใส เป็นหัวใจสำคัญในการคงอยู่อย่างยั่งยืนของกองทุน ณ ปัจจุบัน ได้เกิดคณะกรรมการเหล่านี้ขึ้นทั่วไปในประเทศของเรา แต่มีเรื่องน่าเป็นห่วง คือ กลุ่มเยาวชนรุ่นหลังที่จะคอยอดการทำงานเหล่านี้มีหรือไม่ และควรจะมีการเพิ่มพลังกลุ่มเหล่านี้ไว้ได้อย่างไร

บรรณานุกรม

กรมทางหลวง, กระทรวงคมนาคม. (2543). แผนที่ทางหลวงในประเทศไทย.

กรมพัฒนาที่ดิน, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. คู่มือการจัดการทรัพยากรที่ดินเบื้องต้น :

อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา.

กาญจนา จินตถานนท์. (1 เมษายน 2545). กองทุนหมู่บ้าน ที่บ้านคันทนา สะท้อนปัญหา

และอุปสรรค. มติชนบทเทคโนโลยีชาวบ้าน ปีที่ 14 ฉบับที่ 284 : 110

เกษม คนใจ. (2544). เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาสังคมไทยของในหลวง. สังคมพัฒนา ปีที่ 29

ฉบับที่ 4 : 44

ขวัญกมล กลิ่นศรีสุข. (2545) หน่วยที่ 1 : การจัดการธุรกิจ เอกสารประกอบคำบรรยายรายวิชา

การจัดการธุรกิจชุมชน ในหลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิต การจัดการและการประเมิน

โครงการ. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2544). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ 2545 – 2549. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน (2544). วารสารเศรษฐกิจและสังคม

ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 ก.ย. – ธ.ค.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2544) แผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545 – 2549) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา

ลาดพร้าว.

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงาน. (2544).

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหพัฒนาการพิมพ์ จำกัด.

คณิต ไช้มุกต์. (2545). การประเมินเพื่อพัฒนา : เอกสารประกอบคำบรรยายรายวิชา

การประเมินเพื่อพัฒนา ในหลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการประเมิน

โครงการ. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

เจลิยว บุรีภักดี. (2545). ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์

แมสโปรดักส์ จำกัด.

เจลิยว บุรีภักดี. (2545). ชุดวิชาสารนิพนธ์. นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์

แมสโปรดักส์ จำกัด.

ศุภณี งามเหลือ. (14 พฤษภาคม 2545). กองทุนหมู่บ้านวังชัยผ่านฉลุย. คมชัดลึก : 2

- ไทย ทิพย์สุวรรณกุล. (2545). การประเมินเพื่อพัฒนา : เอกสารประกอบคำบรรยายรายวิชา
การประเมินเพื่อพัฒนา ในหลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและการประเมิน
โครงการ. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2545). กระบวนการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สำหรับบัณฑิตอาสาสมัคร
หมู่บ้าน. นครราชสีมา : สาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม.
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ภาวนิษฐ์ เจริญยิ่ง. (31 มกราคม 2545). บัณฑิตกองทุนหมู่บ้านก้าวอย่างที่ดองพื้นฟ้า.
มติชนรายวัน : 12
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2545). เอกสารเพิ่มเติมชุดสารนิพนธ์ สาขาวิชาเทคโนโลยี
การจัดการ. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2544). คู่มือนักศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต. การจั
ดการและการประเมินโครงการ.
- เขาวดี รวงชัยกุล. (2542). การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชฎาพร วิสุทธากร, ชนิตา สุขแสงปัญญา (2545). การส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
ของรัฐบาล, แนวคิดในการประกอบธุรกิจ. เอกสารประกอบคำบรรยาย รายวิชา
การจัดการและการวางแผนธุรกิจ. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม. มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีสุรนารี.
- ศูนย์ประชาสัมพันธ. กระทรวงศึกษาธิการ. (4 มกราคม 2545). กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
กับโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการฯ : อีกบริบทหนึ่งของกระทรวง
ศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยงานเพื่อบ้านเมือง. มติชนรายวัน : 18.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2544). รวมบทความทางการประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพันธ์ เดชะอธิก. (15 มกราคม 2545). การบริหารกองทุนด้านบาทให้มีประสิทธิภาพ.
มติชนรายวัน : 6
- สุนทร รวิหะลือ. (2544). การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านให้ยั่งยืน. เทศาภิบาล. ปีที่ 34
ฉบับที่ 3 ก.ย. - ธ.ค. : 23

สุริยา สมุทคุปดี. (2545). สรุปสาระสำคัญของวิชาการวิจัยและชุมชนศึกษา. ในเอกสาร
 ประกอบการบรรยายรายวิชาการวิจัยและชุมชนศึกษา สำหรับบัณฑิตอาสาสมัครทุน หมู่
 บ้านและชุมชนเมือง ภาคการศึกษาที่ 2/2544. นครราชสีมา : สำนักวิชาเทคโนโลยี
 สังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

สุวิดา ธรรมณีนวงศ์. (28 พฤษภาคม 2545). กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้าน : สถานการณ์จากพื้นที่.
มติชนรายวัน : 7

สำนักงานเกษตรอำเภอสูงเนิน. (2539). รายงานการวิเคราะห์พื้นที่ระดับตำบลมะเกลือเก่า.

อบต. - อบจ. - เทศบาล. (2545). สรุปผล "กองทุนหมู่บ้าน" ฉลวย. สยามรัฐ ปีที่ 52
 ฉบับที่ 17934 ทศวรรษที่ 6

องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือเก่า. (2545). แผนพัฒนาตำบลประจำปี พ.ศ. 2545 - 2549.

อุดม จรรย์สัมพันธ์. (2545). ชุดวิชาการประเมินเพื่อพัฒนา. นครราชสีมา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
 ทัศนทองการพิมพ์.

